

1929 POLEMİKLERİ

TIP TARİHİ NOTLARI

Dr. H. Zafer Kars

Mayıs 2003

ISBN 975-6984-52-X

Türk Tabipleri Birliği Yayını, 2003

TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ MERKEZ KONSEYİ

GMK Bulvarı Şehit Daniş Tunalıgil Sok.

No:2 Kat:4, 06570 Maltepe / ANKARA

Tel: (0 312) 231 31 79 • Faks: (0 312) 231 19 52-53

GSM: 0 533 642 26 97-98 • 0 542 684 46 70

e-posta: ttb@ttb.org.tr • <http://www.ttb.org.tr>

Kapak - Sayfa Düzeni

Sinan Solmaz

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
SUNUŞ.....	7
1929 POLEMİKLERİ	9
BİRİNCİ POLEMİK.....	11
Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in Ölümü.....	11
“Tıp Aleminden Hesap İsteriz !”	12
Hekimlerin Açıklamaları.....	13
Polemik Başlıyor: Hakkı Tarık'ın Soru Önergesi.....	14
Ameliyatı Kim Yaptı ve Teşhisi Kimler Koydu ?	14
İkinci Hamle: Mehmet Asım'ın Başyazısı.....	15
“Ankara Doktorları Cevap Veriyorlar”	15
“Ankara Doktorlarına Cevabımız”	16
Hakkı Tarık Meclis'te Soru Önergesini Açıklıyor.....	17
Sağlık Bakanı Dr. Refik Bey'in Soru Önergesine Yanıtı	18
“Yine mi Üfürükçülüğe Döneceğiz ?”	23
Hakkı Tarık'ın Karşılığı.....	24
Mehmet Asım'dan “Müfteri” Suçlaması.....	26
“Delil Gösteriniz”	27
“Bir Soru”	27
“Çuvalda Mızrak”	28
Polemikte Son Nokta.....	29
İKİNCİ POLEMİK.....	31
“Tıp Üstadları Yalnız Doktorluk Yapmalıdır”	31
Akşam'ın Yazı Dizisi: “Tıp Fakültesi ve Doktorlarımız”	31
“Fakülte Beklenen Vazifeyi Hakkıyla İfa Etmekten Uzaktır”	33
“Profesörler İçtimar: Aleyhtar Neşriyat Tamamen Haksızdır.”	34
“Bizde Tıp Fakültesini İdare Edecek Hoca Yok !”	35
“Mazhar Osman Bey Acaba Aklını mı Oynattı ?”	36
“Operatör Mim. Kemal Bey'in Mütalaası”	37
“Saraylarda Staj Gören Paşa Profesörler...”	38
“Fakültenin Kapıları Açık”	39
“Tıp Fakültesiyle Müftehiriz”	40

ÜÇÜNCÜ POLEMİK	42
Ahmet Haşim ve Necmettin S. Beylerin Yazıları	42
Tabipler Toplanıyor	43
Cumhuriyet'in Haberi	44
Cemiyetin Bildirisi	46
Vakit Gazetesinin Yorumu	47
Neşet Osman Bey'le Tartışma	48
Cemiyet'in İkinci Toplantısı	49
EK 1	50
Türk Hekimliği	50
Türk Hekimleri	51
EK 2	52
Birinci Rapor	52
İkinci Rapor	52
Üçüncü Rapor	52
İstanbul'dan Gelen Doktorların Raporu	53
Başbakanlığa Takdim Edilen Açıklama	55
EK 3	57
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam'ın Ankara Hıfzıssıhha Mektebi'nin 2 Kasım 1936 tarihindeki açılışında yaptığı konuşma	57
TIP TARİHİ NOTLARI	63
ETİBBA (Tabipler) ODALARI ISLAH EDİLEBİLİR Mİ ?	65
DR. ŞEFİK İBRAHİM İŞÇİL VE HEKİMLİK DİLİMİZ	67
SÜLEYMAN NUMAN, TEVFİK SALİM, ŞEFİK İBRAHİM	70
TİFÜS, BİT VE DR. AHMET FİKRİ'NİN BUĞU SANDIĞI	73
MAZHAR OSMAN, ANDRE STAMPAR VE KÖYLÜLERİN SİHHATI	76
"DAHA LİBERAL BİR ŞEKİL İLE MUVAFFAKİYET İMKANI YOKTUR..." . 80	

ÖNSÖZ

Geçmişin değerlendirilmesi ve ders alınması yapmamız gerektirir. Geçmiş unutup, görmeyerek, yalnızca ileriye bakmak, ilerlemek mümkün değildir. Bizim alanımızla fazla ilgilenmiyor “tarihçiler”. O zaman aramızdaki doğal yeteneklere düşüyor görev. Zafer Kars tarihe, geçmişimize meraklı, ilgili, bu alandaki yeteneğini okuyarak, arşivlere dalarak geliştirmiş bir meslektaşımız. Elinizdeki metinler, Dr. Kars’ın çeşitli kaynaklardan derleyerek oluşturdukları. Cumhuriyet’in ilk Milli Eğitim Bakanlarından genç Mustafa Necati’nin ölümü üzerine yapılan tartışmalar çeşitli yönleriyle öğretici; hasta hekim ilişkileri, hasta hakları ve elbette hekimlerin eğitimi.... Ben tartışmaları okurken çok düşündüm, günümüzde sağlıkla ilgili sorunların böyle derinlikli tartışılmıyor olması, çoğunlukla meslek örgütleriyle sınırlı olması hayal kırıklığımı artırdı. O günlerin deneyiminden yararlanmış olsaydık belki bugün daha iyi bir yerde olurduk diye düşündüm.

“Geçmiş ... acıtır” diyor bir şair. Evet acıtabilir. Ama aynı zamanda “geçmiş öğretir” de...

Bu, öğrenmeyi kolaylaştıran birikimini Türk Tabipleri Birliği’nin bugünkü yasasının 50. yılında bizlerle paylaştığı için yazarımıza teşekkür ediyor, iyi okumalar diliyorum.

Dr. Füsun Sayek
Türk Tabipleri Birliği
Merkez Konseyi Başkanı

SUNUŞ

Sağlık hizmeti ve tıp eğitiminin ana hedefleri, bunların niteliği ve yürütülmesi üzerinde geçtiğimiz kırk yıl boyunca yapılan tartışmalar günümüz tıp camiasının belleğinde önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık Bakanlığı, hekim örgütleri, tıp fakültelerinin taraf olduğu bu tartışmalar, siyasi iktidarların tercih ettiği ekonomik-sosyal politikalar çerçevesinde biçimlenmiştir. Sağlık hizmetinin niteliği esas olarak 1960 sonrası sosyalizasyon uygulamasıyla canlı tartışmaların konusu olmuştur. Tez ve antitezler, ana hatlarıyla koruyucu sağlık hizmeti/kamusal hizmet, tedavi edici sağlık hizmeti/özelleştirilmiş hizmet olarak özetlenebilir. Tıp eğitimi üzerine tartışmalar ise 1980 sonrası yüksek öğretim politikalarının bu alandaki etkileri üzerine odaklanmıştır. Tıp eğitiminin yaygınlaştırılıp niteliğinin düşürülmesi olgusu üzerinde yoğunlaşan bu tartışmalarda, seçilen sağlık politikasıyla tıp eğitiminin içeriği arasındaki ilişki genellikle gözden kaçmıştır.

Halen yaşayan kuşakların hafızalarında canlı olan bu tartışmalarının bir benzeri günümüzden yaklaşık yetmiş yıl önce de yaşanmıştı. Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in ani ölümüyle alevlenen iki polemikten biri esas olarak o dönemde yürütülen sağlık hizmetinin niteliği (ve belki de uzmanlık eğitimi), diğeri ise tıp eğitimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Refik Saydam'ın politikalarına sinsi bir saldırıyla başlayan ilk polemik kişisel çekişme tonları da almasına rağmen esas olarak bu tema, yani Refik Saydam politikalarının eleştirisi üzerinde devam etmiştir. Bu saldırı, dönemin hükümeti tarafından savuşturulmuş, yürütülen sağlık politikaları üzerinde etki yapmamıştır. İkinci polemğin tarafları ise ancak birkaç yıl sonra 1933 Üniversite Reformu ile hesaplaşmışlar, sorun gene hükümetin iradesi doğrultusunda çözümlenmiştir.

O yılların tek hekim örgütü olan "Etibba Muhadenet -ve Teavün- Cemiyeti"nin* bu iki polemik sürerken Türk tıp camiası ve hekimlerine gazetelerde yöneltilen yakışsız saldırılar karşısında gösterdiği ani, sert ve düzeyli tepki de dikkate değer.

Gazeteler, BMM, tıp fakültesi, dönemin önde gelen yazar ve hekimleri ile meslek kuruluşları arasında sert, uzun süreli, ayrıntılı, bazan da mizah konusu olan bu iki polemğin dönemin siyasi iktidarının tercihiyle Refik Saydam politikaları ve çağdaş üniversite lehine sonuçlanması, iktidar olgusunun sağlık politikalarının hayata geçirilmesindeki belirleyici rolünü göstermesi açısından öğreticidir.

Bu çalışma hazırlanırken 1929 yılına ait metinlerdeki çok sayıda Osmanlıca sözcük, tamlama ve deyim günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Türkçeleştirme, bugün artık kullanılmayan sözcüklerle sınırlı tutulmuş, metinlerin özgün anlatım özelliklerini bozmamak düşüncesiyle diğerlerine dokunulmamıştır. Araştırmacı-

* Genellikle Etibba Muhadenet, birkaç yerde ise Etibba Muhadenet ve Teavün adlarıyla anılan bu Cemiyetin adı günümüz Türkçesine Tabipler Dostluk ve Yardımlaşma Derneği olarak çevrilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bak. E. Kadri Unat, A. Arif Atlı: Türk Hekimleri Dostluk ve Dayanıma Derneği'nin Tarihçesi, İstanbul Tabip Odası, 1999, 64 s.

nın ekleri metinde parantez içinde italikle verilmiştir. Metne giremeyecek kadar uzun, ancak konuyla ilgili ve tıp tarihimiz açısından önem taşıdığı düşünülen bazı belgeler okuyucunun yararlanması amacıyla çalışmanın sonuna tam metin olarak eklenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında TBMM Kütüphanesinden yararlanmamı sağlayan arkadaşım Dr. Mehmet Gökalpay'a ve Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Kütüphanesi'nin tüm görevlilerine teşekkür ederim.

Refik Saydam, Akil Muhtar Özden, Neşet Ömer İrdelp, M. Kemal Öke, Mazhar Osman Usman, Nazım Şakir Şakar, Fahrettin Kerim Gökay gibi ünlü hekimlerin, Hakkı Tarık Us, Mehmet Asım Us, Ahmet Haşim, Necmettin Sadak, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rifki Atay gibi ünlü gazeteci, yazar ve politikacıların karıştığı bu uzun süreli tababet tartışması, tarafların görüşlerinden alın-tılarla sunulmuş değerlendirme ve yorum esas olarak okuyucuya bırakılmıştır.

Tıp topluluğumuzun ilgi ve beğenisini kazanması dileğiyle...

Dr. H. Zafer Kars

Ankara, Aralık 2002

1929 POLEMİKLERİ

BİRİNCİ POLEMİK

HAKKI TARIK BEY - REFİK BEY

Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in Ölümü

Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey 1 Ocak 1929 günü Ankara'da ölü.

29 Aralık 1928 cumartesi günü hastalanan M. Necati'ye yapılan konsültasyon sonucunda akut apandisit tanısı konmuş, acil ameliyat önerilmiş, ancak hasta ve ailesi İstanbul'dan gelecek hekimleri beklemeyi yeğlemişlerdir. Hasta, durumunun ağırlaşması üzerine Ankara'daki hekimler tarafından 31 Aralık 1928 sabahı Özel Sıhhat Yurdu'nda ameliyat edilmiştir¹. Ameliyat sonrasında durumu giderek bozulan hasta 1 Ocak 1929 Salı günü saat onbirbuçukta kaybedilir.

Otuzbeş yaşındaki genç eğitim bakanını ani ölümü meclis ve hükümet çevrelerinde derin bir üzüntü yaratır. Bunda, M. Necati'nin, büyük emek harcadığı ve yeni harflerin halka öğretilceği Milet Mektepleri'nin açıldığı gün ölmesi de etkili olur:

"...Geceyi büyük bir rahatsızlık içinde geçiren merhum, hasta bulunduğu müddetçe mütemadiyen programlar, talimatnameler ve millet mektepleriyle uğraşmıştır. Gece başvekil İsmet Paşa altı saat mütemadiyen bu kıymetli vekilinin yanında oturmuş ve nezaret etmiştir.

Necati Bey bir aralık arkadaşlarını istemiş, ilk tedrisat umum müdürünü kastederek 'Ragıp'ı çağırın, ne oldu millet mektepleri?' demiş, o sırada salonda bulunan Maarif müsteşarı, orta tedrisat umum müdürü Cevat Bey'i davet ederek ellerini tutmuş, bu suretle son dönemine girmiş, bilahare yanına gelen Talim ve Terbiye Heyeti reisi Emin Bey'i tanıyamamış ve arkadaşlarının göz yaşları arasında gözlerini hayata kapamıştır."²

Giresun milletvekili Hakkı Tarık'ın (*Us*) sahibi olduğu Vakit gazetesinde verilen bu ölüm haberindeki iki paragraf, başlayacak polemğin ilk işaretini vermektedir:

"Merhum Necati Bey'in hastalığının muktedir zannettiğimiz doktorlarımız tarafından teşhis edilememesi bu çok feci akıbette manevi bir mesuliyet addedilmektedir.

¹ Necati Bey'in evi Mithatpaşa Caddesi'nin Sakarya Caddesi kavşağında 35 numarada, Özel Yenişehir Sıhhat Yurdu Selanik Caddesi 18 numaradaydı. İki bina arasındaki mesafe yaklaşık 250 metredir. Necati Bey'in evi Kültür Bakanlığı tarafından yenilenmiştir. Özel Yenişehir Sıhhat Yurdu ise 1980'li yıllara kadar özel hastane olarak hizmet vermiştir.

² Vakit, 2 Ocak 1929.

Mamafi ameliyat ve tedavi hakkında tenkidi mucip bir nokta görülmektedir. Ancak teşhis daha evvel yapılabılmış olsaydı bu vahim neticenin husule gelmemesi çok kabildi denilmektedir."

"Tıp Aleminden Hesap İsteriz !"

M. Necati'nin cenaze töreninin haberini veren 3 Ocak 1929 tarihli gazetelerden ikisinde, bu ölüm nedeniyle tıp camiasını itham eden ve hesap vermeye davet eden bir yorum yayımlanır. Son Saat gazetesinin ilk sayfasındaki "Tıp aleminden hesap isteriz !" başlıklı yorumun altında gazetenin sahibi Hakkı Tarık'ın imzası vardır:

"...Şu kanaat hasıl oluyor ki Necati üzerinde yapılan apandisit ameliyatından önce koyulması lazım gelen teşhis tam yahut yerinde olmamıştır.

...Biz Necati'nin hayatını kimden alacaklıyız, bunu bilmeliyiz; İstanbul'dan gelen doktorlar ameliyatı yolunda yapılmış bulmuşlar; ala, fakat ameliyattan önceki teşhisi nasıl bulmuşlar, bunu raporlarıyla öğrenmeliyiz. Tabipler dostluk³ cemiyetlerinin affını dileriz: Necati gibi millet gençlerinin ölümünde Türk tababeti manen mesul mevkide ise millete karşı isteriz ki kendini müdafaa etsin burada. Necati'nin ölümü ne kadar acı olursa olsun Türk tabiplerinin teşhis ve tedavi isabeti tahakkuk etsin.

Necati'nin hayatı kimlerin eline verilmişti ? Bu dakikada tek bir isim bilmiyorum ve fazla olarak Türk tababetinin çok kudretli kafaları ve elleri olduğuna içimden inanmış bulunuyorum. Bununla beraber benim bu imanım Necati'nin ölümünden hesap istemeye mani olamaz; çünkü yalnız doktorluktur ki bütün meslekler içinde her hatasına bir hayatın kendisini veririz..."

Gene Hakkı Tarık'ın sahibi olduğu Vakit gazetesinde bu yorum aynı gün "Tıp aleminden izahat isteriz" başlığıyla aynen yayımlanır. Ancak Vakit'teki suçlayıcı ifadeler gerilimi artırıcı niteliktedir:

"Biz Son Saat refikimizin dün (?) bu mevzu üzerinde neşrettiği makale ile tamamen bir fikirdeyiz..."

Her ne kadar bazı doktorlarımızın bu neşriyatı hoş görmediklerinden haberdar olduk. Bu telakki maksada iyi intikal edememekten ileri gelebilir. Necati Bey'e yapılan ameliyat kimlerin reyî ile ve nasıl şerait altında yapılmıştır, bunu öğrenmek her Türk'ün hakkı olduğuna kaniyiz.

Çocuğuna ameliyat yapılan bir baba doktordan izahat istemez mi ?

Necati bu milletin çocuğu olduğunu ispat etti, şimdi Millet bu izahatı bekler.

Bu izahat Türk tabiplerine itimatsızlık değil bilakis verecekleri izahat kanaat verici olacağı için hem tabibe hem tababete itimadı artırır.

³ "Etibba muhadenet" sözcükleri "tabipler dostluk" olarak çevrilmiştir.

Bunun bir kaidesi de şudur: Bir Türkün hayatı manasız meslek ve meslektaşlık gayretlerine feda edilemez.

Beşerin hayatı çok aziz ve muhteremdir. İşte her tabibin zihninde yer tutacak hakim fikir !”

Hekimlerin Açıklamaları

Hakkı Tark'ın, değer verdiği bir arkadaşını yitirmenin acısıyla yazdıkları tıp camiası açısından kabul edilebilir nitelikte değildir. Hem tanı hatası olduğu ileri sürülmekte, ameliyatın ehil eller tarafından yapılmadığı ima edilmekte hem de hekimler arası meslek dayanışmasının insan hayatından üstün tutulduğu suçlaması yöneltilmektedir.

M. Necati'nin tedavisi için Ankara'ya giden Akil Muhtar (*Özden*) ve M. Kemal (*Öke*), İstanbul'a döndükten sonra Vakit muhbirine konuyla ilgili yatıştırıcı açıklamalarda bulunurlar. Akil Muhtar, "...Necati Bey merhum ameliyattan evvel muayene edildiği zaman apandisit teşhisi konmuştu. Filhakika hastalık apandisit gangrene septik idi. Bu muayene ve teşhisi müteakip de derhal operasyon icra edilmiştir... Şunu söyleyeyim ki ameliyat o anda tıbben muhakkak surette lazımdı ve tıbbi lüzum üzerine de tam zamanında apandisit operasyonu icra edilmiştir. Lakin çok esef olunur ki ameliyeyi müteakip bağırsağın patladığı ve kana da kısmen cerahat karıştığı görülmüştür. Esasen bu apandisit çok süratli seyretmekte idi. Diğer taraftan kalp de mukavemet edememiş ve bütün ihtimamlara rağmen çok acıklı netice hasıl olmuştur" der ve "şunu kaydedeyim ki bu vaka münferit değildir. Birçok misaller vardır" diye ekler. Operatör M. Kemal Bey'in açıklaması ise ameliyat hakkındaki kuşkuları giderecek bilgiler verir: "Teşhis doğrudur. Ameliyat ihmal edilmeyerek fennin icap ettirdiği şekilde yapılmıştır." M. Kemal Bey, tedavinin gecikmesinde hastanın sorumluluğu olduğunu ima eder: "Daha evvel teşhis edilen ve hasta tarafından ehemmiyetsiz addedilen bu hastalık o zaman tedavi edilerek vahametin önüne geçilebilirdi... Teşhisten sonra bir gün evinde istirahat eden merhum Necati Bey ertesi gün derhal Sıhhat Yurdu'na kaldırılmış..."⁴

Bu açıklamalar 4 Ocak 1929 tarihli Vakit gazetesinde yayınlanır. Aynı haber içinde Vakit Ankara muhbirinin kısa bir yorumu da yer almaktadır. "Vakit ile Son Saat'ın Necati Bey'in ölümüne sebebiyet veren teşhis hatası etrafındaki neşriyatı şehrimiz resmi çevrelerinde ciddi bir alaka uyandırmıştır. Esasen burada herkes bu telakkidedir."

İki gün sonra bu kez gene M. Necati'nin tedavisi için Ankara'ya giden hekimlerden Neşet Ömer (*İrdelp*) açıklama yapar: "Apendisit bu nev'i süratle başlar ve prognoz itibarıyla pek öldürücüdür. Necati Bey'in sıhhati hiçbir suretle ihmal edilmemiş ve geçen sene izhar olunan apandisit şüphesi üzerine bundan takriben iki ay evvel umumi bir muayene yapılmış, aynı zamanda mide ve barsaklar rontgenle de tetkik ve fotoğrafları tespit edilmiştir. Son olarak mide ve

⁴ Vakit, 4 Ocak 1929.

barsak mütehasısı Dr. Mehmet Kamil Bey'in de hazır bulunduğu konsültasyon-
da da bir antrokolit (*enterokolit*) teşhisi konmuştur."⁵

Polemik Başlıyor: Hakkı Tarık'ın Soru Önergesi

Ancak Hakkı Tarık (*Us*) bu açıklamalardan tatmin olmuş değildir. Konu üzerindeki yayınlar sahibi olduğu *Vakit* gazetesinde devam edecektir. Aynı zamanda Giresun milletvekili olan Hakkı Tarık, konuyu bir soru önergesiyle BMM'ne taşır:

"1. Tıp alemimizde mütehasıs adedini artırmak hususunda takip edilen yol nedir ?

2. Yer yer mütehasıs grupları yapmadıkça bunları değişik hizmetlere sevk etmek haklı görülür, bu mütalaa doğru mudur ? Bu gün bu mütalaya muvafık olmayan bir vaziyet var mıdır ? Varsa ıslahı için ne düşünülmüyor ?

3. Her ne bahasına olursa olsun hükümet merkezinde yerli veya ecnebi yüksek mütehasıslardan mürekkep bir tabip heyeti mevcut bulundurmamak, Ankara'nın sıhhi teşkilatını kuvvetlendirip genişletmek için alınmış tedbirler nelerdir ?"⁶

Masum ve makul görünen bu soruların ardında uzman hekim sayısının az olduğu, mevcut uzman hekimlerin uzmanlık alanları dışında hizmetlere gönderildiği ve Ankara'daki sağlık teşkilatının aslında yetersiz olduğu düşünceleri vardır. İlgili çekici bir nokta da Ankara'da "ecnebi yüksek mütehasıs" bulundurulması talebidir.

Ameliyatı Kim Yaptı ve Teşhisi Kimler Koydu ?

Soru önergesinin verildiği haberiyle birlikte *Vakit* muhabirinin Ankara'daki soruşturmasının sonuçları da yayınlanır:

"...İlk tedaviyi maarif mektepleri Hıfzıssıhha müfettişi Celal B. yapmıştır. Pazar günü öğleden evvel operatör Ömer Vasfi, Hukuk Mektebi tıbbi adli profesörü Fahri ve Yusuf Hikmet, Ekrem Şerif, Mahmut Celalettin Beyler konsültasyon yapmışlar ve apandisit teşhisini koymuşlardır. Müderris Fahri Bey eskiden aynı kanaatte olduğundan heyete bilgi vermiştir. Ameliyata karar verilmiş fakat Necati Bey İstanbul'dan çağırılan doktorların gelmesini istemiştir.

Pazartesi vaziyetin vehameti üzerine operatör Şevket, Ömer Vasfi, Ekrem Şerif, Yusuf Hikmet, Sıhhiye müsteşarı Hüsamettin Şerif, müderris Fahri Beyler yeniden konsültasyon yapmışlar, gelecek doktorları Polatlı'dan alıp getirmek için hususi tertibat almaya imkan olmadığından onları beklemeden derhal ameliyata geçilmiştir.

⁵ *Vakit*, 6 Ocak 1929.

⁶ *Vakit*, 7 Ocak 1929.

Ameliyeyi yapan operatör Şevket Bey ölümün sebebini şöyle anlatmaktadır:

-Hastayı ilk görüşümde meslektaşlarımla olan görüşmeyi müteakip ümitsiz bir vaziyette peritonit komplikasyonuna karşı yapmış olduğum ameliyat için o anda acil lüzum vardı ve müdahale tamamen fenne uygun şekilde yapılmıştır. Ameliyattan beklenen fayda, yani peritonitin belirli bir alanla sınırlandırılması temin edilmiş fakat hasta apandis-gangreneden mikropların tesiriyle ölmüştür.”⁷

M. Necati'nin tedavisinde payı olan tüm hekimlerin bu ayrıntılı dökümü, başında Hakkı Tarık'ın olduğu Vakıf camiasının ölümün sorumlusunu mutlaka ve ismen tespit etme ve hesap sorma niyetini göstermektedir.

İkinci Hamle: Mehmet Asım'ın Başyazısı

Hakkı Tarık'ın soru önerisinde üstü kapalı olarak ifade edilen tespitler dört gün sonra Vakıf başyazarı, Hakkı Tarık'ın ağabeyi Mehmet Asım (Us) tarafından açıkça dile getirilir:

“Ankara'da mükemmel hastaneli bir tıp fakültesi yapmak ve bu müesseseyi herkesin hayatını emniyetle teslim edebileceği mütehasıs doktorların eline vermek lazımdır.

...Ankara'da her türlü araç ile donatılmış mükemmel bir hastanemiz olsaydı, bu hastane İstanbul'da bulunan mütehasıs derecesinde kıymetli doktorların elinde bulunsaydı, hulasa herhangi bir hastalığın teşhis ve tedavisi için her defasında Ankara'dan İstanbul'a bakmak ihtiyacı olmasaydı Necati'yi ölümden kurtarmak çok mümkündü.

...Hakikatı halde Necati'nin vefatı hükümet merkezimiz olan Ankara'nın İstanbul derecesinde tıbbi araçlardan ve tıp üstatlarından mahrum olmasının bir müessif neticesidir.

...Bundan sonra lazım gelen şey Necati'nin vefatı ile gözlerimize çarpan merkezi teşkilat noksanımızın mümkün olduğu kadar süratle tamamlanarak bu gibi faciaların tekrarına meydan ve imkan verilmemesidir.”⁸

“Ankara Doktorları Cevap Veriyorlar”

Mehmet Asım'ın suçlamalarına Ankaralı doktorların yanıtı 14 Ocak 1929 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayınlanır. Vakıf, bu açıklamayı ertesi gün haber yapar. Ömer Vasfi, Ekrem Şerif, Yusuf Hikmet, Fahri, Şevket, Halil ve Mahmut Celalettin Beyler'in imzasını taşıyan açıklama, Vakıf'ın deyişiyle “ılımlı bir lisanla yazılmıştır.” Açıklama, “... Ankara'da mütehasıs ve hastanelerin mevcudiyeti takdirle belirtmektedir.” “Doktorlar Necati Bey'in ölümünden üzgün olduklarından şimdiye kadar yapılan demagojik neşriyata sessizlikle karşılık vermeyi uygun bulduklarından, ...Mehmet Asım Bey'e ...malumat verenin

⁷ Vakıf, 7 Ocak 1929.

⁸ Vakıf, 11 Ocak 1929.

yanlış ve yalan söylediğinden, ...İstanbul'dan gelenleri hiç bir vakit beklemediklerinden, bu doktorların aile muhiti bilhassa hastanın ısrarı ile geldiklerinden, mamafî tıbbî işlerde konsültasyon lüzumunun ihtisas noktasına delil gösterilemeyeceğinden" söz ederek "medeni adamlar insafî adamlardır, bu gibi vakalar her memlekette yalnız tıbbî cemiyetlerde münakaşa edilir, gazete sütunlarında demagoji yapılmaz" uyarısında bulunmaktadır. İmza sahipleri ayrıca "kendilerinin olgunluk ve feragatla Ankara muhitinde senelerden beri çalışan ilim adamları olduklarını" da belirtirler.

Ankara'daki tıp camiasını, Ankara'daki hekimlerin bilgi, deneyim ve uzmanlıklarını her yönden (özellikle İstanbul'un birçok yönden üstün olduğu iddiasına karşı) savunma, tıbbî konuların gazete sütunlarında yetkisiz kişilerce tartışılmasına karşı uyarı amacını taşıyan açıklamanın yayını için seçilen gazete de anlamlıdır. Hakimiyeti Milliye, hükümet yanlısı tutumuyla tanınmaktadır. Nitekim gazete tüm Ocak ayı boyunca süren tartışmalara katılmamıştır. Konuyla ilgili olarak Hakimiyeti Milliye'de yayınlanan haberler, soru önergesi, Tabipler Birliği Cemiyetinin açıklaması ve Sağlık Bakanı Refik Bey'in soru önergesine yanıtından ibarettir⁹. Sert eleştiriler karşısında Falih Rıfkı ve Yakup Kadri'nin Türk hekimliği ile hekimlerini savunan yazıları da Milliyet'le birlikte bu gazetede yayınlanmıştır¹⁰ (bak. Ek 1).

"Ankara Doktorlarına Cevabımız"

Mehmet Asım, 16 Ocak 1929 tarihli Vakit gazetesindeki başyazısıyla polemik derinleştirir. Tıbbî ayrıntılara da girdiği yazısında esas olarak iki sav ileri sürmektedir: Bir, tanı doğru olsa bile ameliyatın zamanlaması konusunda hekimler arasında görüş birliği yoktu ve dolayısıyla erken ameliyat yapılması Necati'nin hayatını kurtarabilirdi. İki, Ankara'daki uzman hekimler İstanbul'daki meslektaşlarının "uzun ve fiili tecrübeleri" ile "kıymet ve şöhretini" haiz değildiler. Mehmet Asım'ın yazısı içerik ve tarz olarak ilgi çekicidir:

"Ankara'da her türlü gelişmeyi bünyesinde toplayan bir sıhhat müessesesi yapmak ve bu müessesenin başına icap ederse Avrupa'dan da mütehasıs doktorlar getirmek lüzumunu ispat için yazmış olduğum makalenin Ankara'nın muhterem tabipler heyeti arasında itiraz ile karşılanabileceğini hiç düşünmemiştim; onun için 'Hakimiyeti Milliye' vasıtasıyla yazılarıma eleştirel bir karşılık verildiğini öğrenince biraz şaşırđım.

...Bizim kati olarak bildiğimiz bir hakikat var: Necati Bey'in apandisit olduğuna karar verildiği zaman orada hazır bulunan bir doktorumuz 'Öyle ise hemen ameliyat yapmalı' demiştir; bir rivayet de operatör Ömer Vasfi Bey de bu mütalaada bulunduğudur. Fakat diğer doktorlar bu fikre katılmamıştır. Filhakika apandisit hastalığının teşhisinden sonra mutlaka bir tedavi ve gözlem devresi geçirme(*nin*) fenni gereklerden olduğu görüşünde bulunanlar da olabilir, hatta daha ilk konsültasyonda ameliyat yapılmış da olsa merhumun kurtulması gene

⁹ Hakimiyeti Milliye 7, 13, 18 Ocak 1929.

¹⁰ Hakimiyeti Milliye 15, 17 Ocak 1929, Milliyet 15, 17 Ocak 1929.

mümkün olmayabilir; fakat ameliyatı yapan operatör Şevket Bey'in 'bugün yapılacak ameliyatın dün yapılacak olandan farklı olacağını' söylediği de bir emri vakidir.

Mamafih biz evvelce de açıkça yazdığımız gibi tedavisinde yahut ameliyatında takip edilmiş olan hattı hareketten dolayı ne Ankara'daki doktorların ne de İstanbul'daki doktorların yanlışını çıkarma fikrinde değiliz; ihtisasımızın tamamen haricinde olan bu ciheti gene mütehassis doktorlara bırakırız.

...Hakikaten Necati Bey'in hastalığını teşhis ve lazım gelen ameliyatı icra hususunda Ankara'daki doktorlarımızın gösterdikleri yeterliliği teslim ederiz; fakat Ankaralı doktorlarımız da şunu teslim etmelidirler ki herhangi bir hekimin bir şubede ihtisas sahibi olması kafi gelmez; bundan başka bu ihtisasın uzun ve fiili tecrübeler neticesinde halkça da kanaat haline gelmesi gerekir; nitelikli merhum Necati Bey Ankara'da bulunan doktorlara müracaat etmekle beraber sıra ameliyata gelince İstanbul'dan da mütehassis doktor getirilmesini istemiştir.

...Bizim zihnimizi işgal eden yegane endişenin şurada toplandığını yazmadan geçemeyeceğiz:

İstanbul'dan davet edilen mütehassis doktorların kıymet ve şöhretini haiz (*doktorlar*) Ankara'da mevcut bulunmuş olsaydı ve hastalığın ilk arazi meydana çıkar çıkmaz bunları da derhal hastanın yanına getirmek imkanı bulunsaydı merhum Necati'yi kurtarmak mümkün olabilecek miydi ? ¹¹

Hakkı Tarık Meclis'te Soru Önergesini Açıklıyor

Hakkı Tarık'ın soru önergesi, 17 Ocak 1929'da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik (*Saydam*) Bey tarafından yanıtlanır. Yanıt, Vakit gazetesinde Mehmet Asım'ın yazılarındaki savları destekleyen bir başlıkla verilir: "Sihhiye Vekili Ankara'ya ecnebi mütehassısalar getirileceğini söylemiştir."¹² Haberde, soru önergesine verilen yanıtın önce Hakkı Tarık'ın yaptığı uzun açıklama da yer almaktadır:

"...Kulağımızı muhtelif köşelere koyarsak Necati'yi yere seren kaza kurşununun uğultusunu pek de seyrek işitmeyiz. Bu sözde fenne, hekimliğe, hekimliğimize, hekimlerimize hürmetsizlik, itimatsızlık aranmamalıdır. Ben hekimliğimizin Türkiye'de her meslekten evvel geliştiğini, hekimlerimizin büyük muvaffakiyetleri olduğunu bilirim. Bin isabet yanında bir isabetsizlik de olabilir. Ancak oranı eksiltmeye çalışmak için bunları konuşmak hekimlere itimatsızlık değil, bu itimatsızlıkta bulunan varsa onların diline dolayacakları fırsatları eksiltmek olur. Bunun için Necati'nin ölümüne temas ediyorum." Hakkı Tarık Necati Bey'in hastalığının ve ameliyatının öyküsünü kısaca anlattıktan sonra şunları ekler: "Burada nazarı dikkate alınacak emri vakiden biri şudur: Ankara'dayız, bir hastamız ve hususiyile paramız vardır. Ya İstanbul'dan hekim bekliyoruz ya hastayı İstanbul'a göndermek istiyoruz. İstanbul'dayız; ne bir hastamız ne de paramız

¹¹ Vakit, 16 Ocak 1929.

¹² Vakit, 18 Ocak 1929.

müsaittir. Ya Avrupa'ya göndermek istiyoruz, ya Avrupa'dan hekim gelse diyoruz. İkinci emri vaki; bir doktorun teşhisi menfidir, diğerininki müspet ! İkisini buluşturmamak teşhisi isabete yaklaştırmamaktır.

Acaba muayene usulümüz mü bozuktur ? İşte suallerimde bu düşüncelerle mütehassis işine temas ediyorum.

Diyorlar ki mütehasssılarımızın adedi belki eksilmiyor fakat artmıyor da... Diyorlar ki mütehassis yetiştirmek için mektepten çıkan gençlere verdiğimiz kanuni mecburiyetlere¹³ istisna koymak lazımdır. Diyorlar ki Fakülte'de mütehassis yetiştirecek usulü değiştirmelidir... Diyorlar ki Fakülte'de bir takım profesörlerin boş bıraktıkları yerler doldurulmamıştır ! Diyorlar ki Fakülte'nin yeri ağır hastaları görmeye müsait olmadığı için eğitimi İstanbul hastaneleriyle temasa getirecek bir vaziyet yaratılması faydalıdır¹⁴.

Bu suallerin muhatabı Maarif Vekaleti olmakla beraber mütehassis artırma sualiyle Sıhhiye Vekaleti'nin hali hazırdaki vaziyeti hastanelerimiz için ne dereceye kadar müsait netice verir gördüğünü öğrenmek istiyorum.

Ankara'nın hususi vaziyetine gelince yapılmakta olan iyi işleri biliyorum. Öğrenmek istediğim 24 saat dahi beklemeye tahammülü olmayan hadiselerde tıbbın kurtarıcı kararını tatbik edecek her mütehassis eli mevcut mudur ?"

Sağlık Bakanı Dr. Refik Bey'in Soru Önergesine Yanıtı

Hükümetin başkent Ankara'da yaratmaya çalıştığı sağlık kurumlarına, hekim kadrosuna, sağlık politikasına ağır bir saldırı niteliğindeki bu iddialar M. Necati'nin kaybı gibi üzücü bir olayın gölgesinde bile suskunlukla geçirilemeyecektir. Nitekim iddia sahipleri Sağlık Bakanı Refik Bey'den ağır bir yanıt alırlar. Soru önergesine verilen yanıt o dönemin sağlık politikasının anlamlı bir açıklamasıdır. Refik Bey tarafından okunan uzun metinde soru önergesine yanıt oluşturan ayrıntıların yanı sıra sağlık hizmeti, tıp, hekimlik üzerine bugün de geçerli sayılabilecek görüşler yer almakta, hükümetin sağlık alanındaki hedeflerinden de söz edilmektedir:

"Efendim, Hakkı Tarık Bey suallerinin birincisinde 'Tıp alemimizde mütehassis adedini artırmak hususunda tutulan yol nedir ?' buyuruyorlar.

Öncelikle devletin bir fenni ve idari şubesi olan Sıhhat ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın esas görevleri hakkında kısaca malumat vermek isterim.

Devletin görevleri anlamında sıhhat işleri demek vatandaşları hasta etmemek, toplu şekilde yaşayan insanların sıhhatlerini ihlal edecek arızalar husule gelmemesine itina etmek, vaki bir afete ve salgına karşı her türlü imha tedbirlerini kullanarak onu olduğu yerde söndürmek, hastaların zararlarından sağlamları korumak, hasta olmamaları için çalışmak, doğumları artırıp ölümleri azaltacak

¹³ Tıp fakültesi mezunlarının mecburi hizmet yükümlülüğünden söz edilmektedir.

¹⁴ O yıllarda tıp fakültesi Anadolu yakasında Haydarpaşa Hastanesindeydi. Kent merkezinden uzak olması sürekli eleştirilere neden olmuştur.

teşkilatı ve usulleri kurmak ve takip etmektir. Yani hulasa edilirse toplum sağlığının korunması kaidelerine göre milletin hayat ve sıhhatını siyanet edecek bütün tedbirleri yapmak ve takip etmek demektir.

Sıhhiye vekili Refik bey

(İkdam, 18 Ocak 1929)

Bunun haricinde bir vazifesi de hastalara karşıdır. Yani hasta olanların tedavisine mahsus müesseseleri kontrol ve gelişmelerini takip... Kendimize numune aldığımız öyle memleketler vardır ki oralardaki benzer devlet teşkilatı yalnız birinci kısımla meşguldür. İkinci kısım sırf teftiş suretiyle alakadardır. Diğer bir kısım memleketler vardır ki ikinci kısım da birincisine ek olarak olarak ehemmiyetle nazarı dikkat önünde bulundurulur. Mesela bizim gibi.

Çünkü vatanımızın sıhhi müdafasına başlayalı diğer memleketler gibi asırlar geçmemiş, yeni başlamıştır. Hemen hepsi daha başlangıç halindedir. Milli mücadeleye tarihi ile yaşıt olan Sağlık Bakanlığımız da de ilk işe başladığı günden beri bu iki cepheden çalışmak lüzumunu hissetmiş ve görmüş olduğundan bir taraftan azami gayretle ve kuvvetle vatandaşları hasta etmemek, diğer taraftan da hastaları tedaviden yararlandırmak için elindeki bütün araçları ile çalışmaktadır;

yani esas vazifesine ek olarak esasen noksan olan tedavi müesseselerinin de gelişmesini temin için uğraşmaktadır. İşte bu hareket noktasıyla vazifesini ifaya başlayan vekaletimizin öncelikle muhtaç olduğu mütehasşısalar:

- A. Koruyucu hekimlik¹⁵ mütehasşısaları,
- B. Her nevi salgınlarla ve afet halini alan hastalıklarla mücadele edecek mütehasşıs tabipler,
- C. Hastalıklarla mücadele lüzumu olan araçları hazır bulunduracak mütehasşısalar,
- D. Kazalarda ve köylerde de vatandaşların sıhhatlarını koruyacak araç ve gereçleri oralara götürecek tabiplerdir.

Buna ek olarak devlet elindeki veya hususi teşekküllere ait tedavi müesseselerinin muhtaç olduğu mütehasşıs tabipler gelir ki bunlar da bildiğimiz, muhtelif tıp dallarında ihtisas sahibi olanlardır.

Devletin vazifesi hasta etmemek olduğuna göre toplum hekimliği¹⁶ mütehasşısaları birinci derecede, diğerleri ikinci derecede gelirler fakat bugüne kadar Vekaletimizin takip ettiği yol esasen noksan olan ikincileri de bir zamana kadar birinciler derecesinde ehemmiyetle görmek ve yetiştirmektir."

Bundan sonra "mütehasşısaların yetiştirilmesi" konusunda 1923-1928 yıllarında yürütülen çalışmalar hakkında sayılarla bilgi veren Refik Bey sözlerine şöyle devam eder:

"İşte efendilerim. Vekaletimizin 'Tıp alemimizde mütehasşıs adedini artırmak' için değil devletin toplumsal görevi bakış açısından bulunması gerekli mütehasşısaları yetiştirmek ve aynı zamanda vatanımızın muhtaç olduğu diğer tıp dallarında mütehasşısılığına teşvik için tuttuğu yol budur.

İkinci suale geçiyorum. Hakkı Tarık Bey buyuruyorlar ki 'Yer yer mütehasşıs grupları yapmadıkça bunları değişik hizmetlere sevk etmemek¹⁷ haklı görülür...Bu mütalaa doğru mudur ? Bugün bu mütalaaaya uygun olmayan bir vaziyet var mıdır ? Varsa islahi için ne düşünülüyor ?'

Yer yer mütehasşıs grupları yapmadıkça ifadesinden şunu anlıyorum ki Hakkı Tarık Bey devlet sıhhi hizmetlerini yalnız hastanelerin idaresinde görmektedir. Halbuki yukarıda izah ettim. Tekrarla Meclisi Aliyi yormak istemem.

Vatanımızın muhtaç olduğu en büyük noksan vatandaşların hasta olmaması için yapılması gereken toplumsal teşkilattır. Eğer yer yer mütehasşıs gruplarından maksat yer yer hastane yapmak ve bu hastanelere tabipleri toplamak işi ise Vekaletimiz beş seneden beri bu işe de başlamıştır. Numune Hastaneleri yapmaktan maksadımız ve bu hastaneleri vatanın uzak köşelerinde tesis etme-

¹⁵ "Hıfzısıhha"; sağlığın korunması, koruyucu hekimlik.

¹⁶ "İçtimai hıfzısıhha"; toplum hekimliği.

¹⁷ Metinde "sevk etmemek" biçiminde geçmesine rağmen doğrusunun "sevk etmek" olması gerekir.

miz bizim de bu mıntıklarda mütehasıs tabipler bulundurmak, vatandaşların ızdıraplarını teskin etmek yolunda yürümek istediğimizin bir delilidir. Değişik hizmetlere sevketmemek dedikleri eğer kazalara doktor gönderilmesin, sıtma, frengi, trahom mücadelelerine tabipler tayin edilmesin demekse bu en toplumsal vazifemizi yapmaktan bizi menetmek demektir. Bu mütalaa yanlıştır. Binaenaleyh bugün ne bu mütalaaaya uygun olmayan bir vaziyet vardır ne de yanlış bir yol üzerinde olduğumuzdan islahı için bir çare düşünmekle meşgulüz.

Tuttuğumuz yolun milletimizin toplumsal hayatına uygun fenni esaslar dahilinde olduğundan katii'yen emin olarak sükunetle yürümekteyiz...

Hakkı Tarık Beyefendinin üçüncü sualleri şudur:

'Her ne pahasına olursa olsun hükümet merkezinde yerli veya ecnebi yüksek mütehasıslardan mürekkep bir tabip heyeti mevcut bulundurmak, Ankara'nın sıhhi teşkilatını kuvvetlendirip genişletmek için alınmış tedbirler nelerdir?'

İki bakış açısı ihtiva eden bu sorunun birinci kısmına cevabım şudur: Ankara, Cumhuriyetimizin ve Devletimizin merkezi olduğu günden beri burada her türlü ihtiyaca yeterli bir mütehasıs heyeti bulundurmak hükümetimizin de en büyük arzusu ve emelidir.

Bugün Ankara'daki sıhhi müesseselerimizde vazife ve mesuliyetini kavramış olarak çalışmakta bulunan mütehasıs heyetimizin ne ilminde ne de kuvvetinden şüphemiz ve şikayetimiz vardır.

Daha iyi olsun demek bir idealdir, bunu da isteriz. Bu hususta herhangi bir müşküle karşı senelerden beri mücadele halindeyiz. Yalnız Hakkı Tarık Beyefendinin kullandıkları "yerli" tabiri ile kast edilen manayı anlamamakta mazurum¹⁸.

Ecnebi mütehasıslara gelince, bunu hükümetimiz de nazarı dikkate almış, aşağıda ayrıntılarıyla sunacağım fenni ve sıhhi müesseselerin gelişmesinden sonra getirilmelerini kararlaştırmıştır."

Sağlık Bakanı, üçüncü sorunun ikinci kısmına (Ankara'nın sıhhi teşkilatını kuvvetlendirip genişletmek için alınmış tedbirler nelerdir?) yanıt verirken önce Ankara'da özel idareye bağlı hastanenin genişletilip eksiklerinin giderilmesi için yapılan çalışmalardan ve Ankara Numune Hastanesi inşaatının son durumundan söz eder ve şöyle devam eder:

"Bundan başka devlet merkezinin fenni bir merkez olmasını amaçlayan programımız da Hakkı Tarık Beyefendiye meçhul değildir zannederim.

Başladığımız Hıfzıssıhha müessesesinin bir numaralı binası bitmiş, bu binanın içerdiği büyük bakteriyolojik incelemeler laboratuvarı malzemesi 130.000 liraya Avrupa'ya sipariş verilmiş, kimyahanesi de faaliyete başlamıştır.

Bundan başka toplum hekimliği mesleğine girecek genç tabiplere mahsus dokuz muhtelif laboratuvarlı bir koruyucu hekimlik mektebi, muhtaç olduğumuz

¹⁸ Olasıdır ki Refik Bey, "yerli" sözcüğünü patıcan, biber gibi sebzeler için kullanılan bir sıfat kabul etmekte hekimler söz konusu olduğunda "Türk" sözcüğünün kullanılmasını beklemektedir.

bilumum aşı ve serum gibi vesaiti temin edecek büyük bir aşı, serum, çiçek hazırlama yerleri, bir kuduz müessesesinin de inşaatına başlanmıştır.

Bütün bu tertibat vatanın muhtaç olduğu mütehasıs unsurlarının esaslı olarak sağlanmasına yönelik olduğu gibi hastanenin 400 yataklı bir klinik hıfzıssıhha müessesesinin muhtevi olduğu şubeler ve laboratuvarlar da tıp tedavisine elverişli ortamlar ve düzende anfiteatrlar ile, çalışma laboratuvarları ile Cumhuriyetimizin merkezinde bir ikinci tıp mektebinin açılmasına doğru atılmış geniş adımlardır.

...İşte bu müesseseler tamamlandıkça gerek kliniklere ve gerek fenni müesseselere içeride ve dışarıda bulabileceğimiz büyük mütehasısları davet edeceğiz. Biz o kanaatteyiz ki her nevi müesseseleri, geniş laboratuvarları ile memlekette şimdilik en azından iki tıp ve fen merkezi vücuda getirmek, araştırma ve incelemeleri ve ihtisasları esaslandırmak için ilk adımdır.

Senelerden beri meseleyi böyle görmek sayesinde ki her sene ele geçen imkanları bu hedefe yönelterek (*maddi*) imkanlara bağlı olmamız yüzünden belki arzu edilen süratle değil fakat emniyet ve düzen ile ilerlemekteyiz.

İşte bu suretle bir vatanın muhtaç olduğu doktor adedini tıp fakültesi ile beraber bir an evvel arzu edilen seviyeye çıkarmak, diğer taraftan bu doktorları vatanın pek geç kalmış toplumsal teşkilatına layık bir şekilde yetiştirmek en büyük emelimdir.

İşte efendilerim ! Memleketin ve Ankara'nın sıhhi ihtiyaç ve teşkilatını kuvvetlendirmek ve genişletmek için takip ettiğimiz program budur."¹⁹

Sağlık Bakanlığı'nın temel görevleri ve hedeflerini açıklayan bu sözlerden sonra Refik Bey özel olarak Necati Bey'in ölümünden sonra gelişen tartışmayı ele alır:

"Şimdi Hakkı Tarık beyefendinin bu suallerine neden olan sebepler ve etkenler ile cevap verilmesi lazım gelen diğer kısımlara geçiyorum

Hakkı Tarık Beyefendi hepimizin kalbimizde acısını taşıdığı kıymetli arkadaşımız Necati Bey'in vefatını bir vesile kabul ederek neşretmekte oldukları iki günlük gazetede memleket hekimleri ve alelumum Türk heyeti tıbbiyesi aleyhinde hiçbir esasa dayanmayan suçlamalarla dolu yayınlara başladılar. Ve neticede Vekaletinizden görev sınırları dışında bir işin tepkisi olmak üzere şimdi cevaplarını aldıkları sualleri sordular. Bu suallere yol açan nedenler, sözde Necati Bey merhumun tedavisi, teşhisi gibi şeyler olduğu ve bunu da yine gazetelerinde 'Hakkı Tarık Bey Sıhhiye Vekilini üç madde üzerinde açıklamaya davet etti' diye ilan ettikleri için biri diğerini tamamlayan bu meselelerde yalnız suale cevap vererek diğerini susarak geçmek imkanı yoktur.

Şimdi asıl arzu ettikleri halde söyleyemedikleri şeylere cevap:

¹⁹ Sıhhiye Mecmuası, cilt 5, sayı 22, Ocak 1929, s. 127-133.

Efendilerim. Hükümetiniz Necati Bey'in rahatsızlığı ve vefatı meselesini çok ehemmiyetli kabul etti ve bu hususta inceleme yapılmasını Sıhhat Vekaletinize havale eyledi. Hastalığın başından itibaren müdavi ve konsültan tabiplerin aldıkları kararları ve müşahadeleri ve ameliyatın yapılma tarzını açıklayan bilumum vesikalari toplayarak incelemek üzere 1 Ocak 929 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında karar vererek Bakanlığımızı görevlendirdi. Bilumum vesikalari toplayarak incelettirdim. Neticesini de bir teskere ile Yüce Başbakanlığa arzettim. Bu raporları ve teskereyi yüce heyetinize arz etmek mecburiyetindeyim."

"Yine mi Üfürükçülüğe Döneceğiz ?"

Refik Bey'in metninin bundan sonraki bölümünde Ankara'daki müdavi hekimlere ait üç tıbbi rapor, İstanbul'dan gelen doktorların kaleme aldıkları rapor ve Sağlık Bakanlığı'nın Başbakanlığa sunduğu rapor vardır (bak. Ek 2). Raporları okuduktan sonra Refik Bey polemige devam eder:

"İşte görölüyor ki mesele hiç de Hakkı Tarık Beyefendi'nin veya aynı bakış açısına katılanların hayal ettiği gibi değildir. Fennin, sanatın gerekleri ne ise tamamen uygulanmış, hastalıkla aralıksız mücadele olunmuştur. Eğer bu mücadeleden mesut bir netice alınamamış ise bu tedavi ile uğraşanların hatası ve ihmali yüzünden değil maalesef hastalığın son derece vahim olmasındandır. Bu meseledeki bütün hakikat budur. Bunun haricinde herhangi bir şüphe ve tereddüdümüz yoktur. Yalnız Hakkı Tarık Beyefendi, bütün münakaşalara zemin yaptıkları beyanatlarında ve hariçteki neşriyatlarında o kadar insafsız olmuşlardır ki buna temas etmeden kürsüden inmek istemem.

Efendilerim, bu müessif vesile ile Türk heyeti tıbbiyesi aleyhine o kadar ağır ithamlar ileri sürülmüştür ki buna esef duymamak elden gelmez. Şu veya bu vesile ile Türk heyeti tıbbiyesi aleyhinde bir hava vücüda getirmek vatandaşların bu heyet hakkındaki itimadını sarsıntıya uğratmak ne demektir bilir misiniz efendim ?

Bu heyetin pek şuurlu olarak omuzlarında taşıdığı maddi ve manevi mesuliyeti hiç nazarı dikkate almamak, manevi bir tazyik altında bırakarak tıbbi vazifelerinde tereddüde sevk etmek demektir. Bu halin vatanımız için zararlı olduğu kanaatındayız. Bir müdavi tabip, hastasının hayatını korumak için her türlü mesuliyeti yerine getirir ve bugünkü ilmin ve sanatın hudutları dahilinde bila tereddüt çalışır. Bu müdavi tabibin şu veya bu sebeple ve bilhassa hiçbir esasa dayanmaksızın ilmine söz söylemek, bilgisizliğini iddia etmek, toplumsal heyetimiz için zararlı bir netice verir ve bu zararların hududunu da bugün tayine imkan yoktur, nasıl başlar nerede biter tayin edemem.

Türk tıbbi heyetinin bugüne kadar harpte ve sulhte en büyük afetler karşısında nasıl çalıştığını ve ilmi kıymetini nasıl ispat ettiğini tekrar etmeğe ihtiyaç görmem. Bu heyetin her ne söylenirse söylen sin yine isbat edeceğinden, doğru yolunda her türlü sözlere rağmen devam eyleyeceğinden hiç şüphem yoktur. Sıhhat ve şifa arayan hastaların ruhunda Türk tıbbi heyetinin kıymetine karşı mevcut emniyeti ortadan kaldıracak veya onları doktorlarına karşı tereddüde

sevkedecek nitelikteki bu yayınlar ve açıklamalar faydasız ve hatta elem vericidir.

Karşılıklı emniyeti, yani hastanın doktorun öğütlerine uymasını önleyecek veya tabibin ilmi gerekleri dahilindeki tedbirlerini yüzüstü bırakacak bir vaziyet ihdas edebilirse netice ne olur ?

Senelerden beri vatandaşların sıhhi eğitimi için sarfedilen emekler, tahsis ettiğimiz paralar nereye gider ? Yine üfürükçülüğe mi döneceğiz ?

Efendilerim, tıp fenni ve en büyük doktorlar, insanları ölümden kurtaracak bir çareyi bulmuş olmak iddiasında katiyen değildir.

Her ölüm hadisesi karşısında doktorların olmayacak şeyleri mümkün kılma-
dığından saldırıya uğraması vakidir ve bu kolay anlaşılır. Fakat hadiselerin, tees-
sür etkenlerinin haricinde, sükun ve huzur ile değerlendirilmesi gereklidir. Mem-
leketin aydınlarının vazifesi bir taraftan ihtisasın ilerlemesine çalışılmakla beraber
diğer taraftan asıl olarak toplumsal heyetimizin fenne, tıbbı, doktorlara itimadı-
nı, onların öğütlerine uyma alışkanlığını kuvvetlendirmektir. Bizim tıp alemimiz
bu itimada layıktır.”²⁰

Hakkı Tarık'ın Karşılığı

Vakit'in 18 Ocak 1929 tarihli sayısında Bakanın soru önergesine yanıtı ve bunun üzerine Giresun mebusu Hakkı Tarık'ın yaptığı konuşma ayrıntılarıyla uzunca bir haber yapılmasına rağmen gazete bununla yetinmez. Ertesi gün, 19 Ocak'ta soru önergesinin yanıtlanmasından sonra Meclis'te gerçekleşen tartışmaları yayınlar. Sorularına tam yanıt alamadığından yakınan Hakkı Tarık Bey, bazı iddialarını ve görüşlerini Meclis'teki konuşmasında daha açık olarak dile getirir. Bu gergin tartışma sonuna doğru Bakanla karşılıklı atışmaya dönüşür:

“...Necati'nin ölümü üzerinde resmi bir soruşturma yapıldığından burada haberdar olduk. Hafif bir tabir olarak diyeceğim ki hükümetin, Başbakanlığın talebine karşı Sıhhiye Vekaleti eksik cevap vermişlerdir. Necati'nin hastalığı ne vakit başlamıştır ? Nasıl muayene seyri takip etmiştir ? Raporlar içinde buna ait bir kelime yoktur. Niçin yalnız 29 Aralık'tan başlanıyor ?

Hastalık bir gün içinde mi patlak vermiştir ? Ondan evvel kimler tedavi etmiş, kimler teşhis etmiştir ? Nasıl teşhis etmiştir ? Başbakanlığın suallerine verilecek cevaplar içinde bunlar da bulunmalı ve yer almalıydı, ancak o vakit (*cevap*) eksiksiz olurdu. Niçin cevap verilmemiştir ? Ben kendilerine yardım edeceğim. Ben bizzat Necati'ye ameliyat yapan operatör Şevket Bey ile görüştüm. Bizzat bana demiştir ki 'Bu netice yeni, yahut Ankara'daki doktorlara itimat etmemenin müessif bir neticesidir.'

Şevket Bey bu acı vesile ile kıymetli vücudunu meydana çıkarmış bir gençtir. Kendisini çağırıp bu sözün ve buna ilave edilecek sözlerin nasıl bir anlam ve

²⁰ Sıhhiye Mecmuası, cilt 5, sayı 22, Ocak 1929, s. 139-140.

nitelikte olabileceğini Sıhhiye vekili bey öğrenmelidir. İşte ancak bunları öğrendikten ve ilave ettikten sonra da o cevap eksiksiz olabilir.

Ankara'ya ecnebi doktorlar geleceğini Sıhhiye vekili Bey söylediler. Bunun bütün bu söylenen sözlere karşı neler söylediğini, neler ifade ettiğini izaha lüzum görmüyorum. Tedbir alınmıştır. Ala, yalnız şunu ilave edeceğim, burada mükemmel bir hastane yapılacaktır, bundan sonra onlar gelecektir. O işin başında bulunacaklardır gibi bir şey anladım. Yanlış anlamamış isem, vakia ben mütehassis değilim, fakat hadiselerin az çok kendi bakış açısından ve genel bakış açısından değerlendirmesini yapabilecek durumdayım. Onun için dedim ki arkadaşlarımin, kendimin, vatandaşlarımin herhangi bir tehlike karşısında bulunacaklarını düşünerek derim ki bu getirilecek ecnebi mütehassıslar hastanenin tamamlanmasından evvel de gelebilir ve gelmelerinde de fayda vardır, gelmelerine asla mani yoktur. Madem ki gelmelerine lüzum gösterilmiştir daha evvel gelebilir. Hükümet merkezinde, Türkiye toprağında bir gün evvel bulunmalarında fayda vardır. Bunu ilave edeceğim.

İkinci sualime temas etmek istemediler, halbuki ben onu izah ettim. Bir kanunumuz vardır; o kanun mektepten yetişenleri şöyle veya böyle istihdam ediyor. Olabilir ki bu Sıhhiye Vekilini kayıt altına alan bir kanundur, olabilir ki bu kanun değiştirilmesi icap eden bir kanundur. Çünkü bu tıp işleri ile ve tıp alemi ile meşgul bulunanların bazılarından öyle bir fikir, öyle bir izlenim aldım ki bunların bir kısmının mesela o kanuni hizmetlerini ifa etmeden mütehassis yetiştiren bir vadiye sevk etmek bizim için yani kendileri için daha kazançlı bir yol olur. Acizane bir düşüncenin söylenmesine aracılık ettim. Hata mı ettim ?

Ragıp Bey (Zonguldak)-Hakkın yoktur !

Hakkı Tarık Bey (devamla)-Evet hakkım yoktur, çünkü mebusum, bakan değilim...Tıp alemine dahil olacak bir mütehassis için Türkiye'de nasıl bir yol takip ediliyor, bunu biraz kısa bulduğum için evvelce de izah ettim dedim ki siz belki bu suallere muhatap olmazsınız, bu sualleri muhatapı Eğitim Bakanlığıdır, çünkü tıp fakültesi üniversiteye bağlıdır. Fakat Sıhhiye vekilinden istediğim şudur ki dedim acaba bu fakültenin bugünkü doktorları düne nazaran nasıl yetişiyor ve adedini artırıyor mu ? Sağlık bakanı Bey bir çok sığır dili kadar rakam okudu ve beklediğim cevabı vermiş olmadı. Anladım ki bakan Bey mütehassis tabirinden şunu anlamaktadır. Çünkü mütehassis eline 2-3 sene şurada burada bulunduktan sonra bir şahadetname alan kimsedir. Mütehassısı böyle anladıktan sonra artık bu suallere ilave edecek hiçbir cevabım kalmamıştır.

Sağlık Bakanı Refik Bey (İstanbul)-Efendim Hakkı Tarık Beyefendi birinci defasında ne kadar karanlık söyledilerse bu defa da o derece karanlıktılar. Bunu söylememden ne faide tasavvur edebilir buyurdular. Ben kendilerinin ne tasavvur ettiklerini bilmem, anlamadım. Yaptıkları işin faydasını da bittabi kendileri daha iyi bilirler. Bir gizli celse istemeli idi dediler beyefendiler ! Ortada ne gizli bir şey vardır ne de saklanacak bir hata vardır.

Hakkı Tarık Bey-O halde neden güvenlik azalacaktır ? Açık konuşmakta(m) mı ?

Sağlık Bakanı Refik Bey-Saklanacak bir şey ve hata yoktur. Esas ne ise bütün samimiyetle yüce heyetinize arz edilmiştir. Sonra hepimiz tehlikedeyiz dediler. Belki kendilerini tehlikede zannediyorlar.

Hakkı Tarık Bey –Ölüm tehlikedir dedim.

Sağlık Bakanı Refik Bey-O bir sinir zaafıdır (gülüşmeler) ‘Suallerine cevap veremem dedi’ dediler. Ne kadar sorulara cevap verdim... Yüce heyetinize son sözüm şudur: Ne varsa söylenmiştir, hakikat ne ise arz edilmiştir.Yalnız mesele o hakikatlerin açığa çıkmasıdır. Hakkı Tarık Bey’i inandırmak değil.”

Mehmet Asım’dan “Müfteri” Suçlaması

Meclis zabıtlarının yayınlandığı 19 Ocak günü Mehmet Asım’ın Vakit’teki başyazısında Sağlık Bakanı Refik Bey şiddetle eleştirilmekte, Hakkı Tarık’ın sahibi olduğu iki gazete (Vakit ve Son Saat) hakkında Meclis’te yaptığı ithamlar iftira nitelemesiyle reddedilmekte ve Refik Bey suçlamalarını ispata davet edilmektedir:

“...Refik Bey’in verdiği cevap tamamen yeni bir hadise teşkil edecek şekil ve mahiyettedir;...bu hadise doğrudan doğruya gazetemizin neşriyatı(nı) hedef almaktadır...”

...Sıhhiye vekili Refik Bey cevap verirken çok garip bir vaziyet almıştır; anlaşılan Refik Bey, Hakkı Tarık Bey’in soru önergesini kendisine karşı bir taarruz pususu zannetmiştir.

Muhtemel bir taarruza karşı muvaffakiyetle müdafaa etmek için daha evvelden hasmına taarruza geçmeye lüzum görmüştür; yahut Refik Bey mecliste kendisine karşı adi bir sual yöneltilmesine tahammül edemeyen bir tabiattadır.

...Bu cümleden olarak ‘Vakit’ ve ‘Son Saat’ gazetelerine ‘Türk tıbbi heyeti aleyhinde ithamlar ve isnatlar neşrederek vatandaşların bu heyet hakkındaki itimadını sarsıntıya uğratmak suçunu atfetmiştir...

Refik Bey ‘Vakit’ gazetesi tarafından umumiyetle Türk doktorları aleyhinde ithamlar yapıldığı şeklinde bir cinayet uydurduktan sonra Türk doktorluğunun koruyucusu sıfatı ile ne söylemek mümkünse hepsini söylemiştir, fakat Refik Bey ‘Vakit’ gazetesinin hangi tarihli hangi numaralı nüshasında Türk doktorları hakkında ne gibi ithamlar neşredilmiş olduğunu açıklaması gerekirken açıklamamıştır. Hakkı Tarık Bey ‘örnek zikrediniz’ demiş, Refik Bey’den bir cevap almamıştır; bilahere meclisten çıktuktan sonra gene kendisine sorulmuş, ‘Refik Beyefendi, Vakıt’in hangi nüshasında doktorlar için itham olabilecek yazı varsa lütfen gösteriniz’ denilmiştir, bu defa ise ‘rica ederim, hastayım, söz söyleyebilecek halde değilim’ demiş ve Meclis koridorundan çıkıp gitmiştir !

Şimdi biz ısrar edeceğiz, hakkımızda BMM kürsüsünden yapılan bu haksız ithamın sıhhiye vekili Refik Bey tarafından ispat edilmesini isteyeceğiz. Şimdiden haber verelim ki Refik Bey bu sualimize cevap vermezse gazetemize karşı müfteri vaziyetine geçecektir.”

“Delil Gösteriniz”

Polemik, Vakıt'te birbiri peşi sıra yayınlanan üç başyazı ile devam eder. Her ne kadar iddiaların esas muhatabı durumundaki Sağlık Bakanı Meclis'teki açıklamasında sonra konuşmazsa da polemğin isimleri doğrudan anılmayan diğer muhatapları ile Mehmet Asım arasında gizli bir çekişme sürmektedir.

Mehmet Asım, 20 Ocak'ta yayınlanan “Delil Gösteriniz” başlıklı yazısında gazetesinin masumiyetine Tabipler Birlik Cemiyeti'ni tanık göstermektedir:

“...İstanbul'da Tabipler Birlik Cemiyeti son zamanlarda doktorlar arasında hoşnutsuzluğa neden olan bazı gazete neşriyatlarını tetkik ettirmektedir. Bu tetkikat üzerine bazı gazeteler ile bazı gazete yazarları hakkında mahkemeye müracaat edilmesi tasarlanmaktadır. Ancak haklarında mahkemeye müracaat edilecek gazeteler ve gazeteciler arasında 'Vakit' ismi yoktur.

...O halde acaba Refik Bey'in MM kürsüsünde bazı refiklerimiz hakkındaki şikayetleri adeta bir vatana hıyanet şekline sokarak 'Vakit' gazetesi aleyhine yönlendirmesinin sebep ve manası nedir ?”

“Bir Sual”

Ertesi gün Mehmet Asım yazısında “Sihhiye Vekili Refik Bey Necati Bey'in hastalığının başlangıcını öğrenmemiş mi ? Tahkikatı niçin en son nöbet gününden itibaren yapmış ?” diye sorar. Mustafa Necati'nin aslında uzun zamandır hasta olduğunu dolayısıyla yalnızca ölümden önceki üç günü kapsayan Sağlık Bakanlığı araştırmasının eksik kabul edilmesi gerektiğini iddia eder. Ayrıca tanı ve ameliyat zamanlaması konusunda doktorlar arasında görüş ayrılığı bulunduğunu ileri sürerek tıbbi hata imasında bulunur:

“Sihhiye Vekili Refik Bey Hakkı Tarık Bey'in suallerine mecliste cevap verirken o vakta kadar bilmediğimiz bir hakikatı ifşa etti; bu hakikat hükümetin emriyle Necati Bey'in hastalığı ve bu hastalığa tatbik edilen tedavi tarzları hakkında tıbbi soruşturma yapmış olmasıdır.

...

Fakat Hakkı Tarık Bey'in mecliste önemle işaret ettiği gibi her nedense Refik Bey'in bu soruşturmayı hastalığın başlangıcından yani hiç olmazsa altı ay, bir sene evvelinden başlayarak geçirdiği muhtelif safhaları kayıt ve tespit edecek yerde sadece son nöbetten sonra ölümlle nihayet bulan üç günlük kriz devrini tetkik etmekle iktifa etmiştir. Aynı zamanda bu soruşturmayı bile noksan yapmıştır.

Necati Bey'in bütün arkadaşları, bizzat bakanlar kurulu üyeleri pek iyi bilirler ki bu bedbaht genç uzun zamandan beri hasta idi; son nöbetten altı ay, bir sene evvel birkaç defa bağırsaklarında şiddetli ağrı hissederek yatmıştı. Hatta Ankara'daki doktorlardan bazıları daha o vakit bu hastalığı apandisit olarak teşhis etmişlerdi; yalnız İstanbul doktorlarından birkaçı hastalığın apandisit değil enter(o)kolit olduğuna karar vermişlerdi...

...Necati Bey'in hastalığının teşhisi meselesinde Ankara'daki bazı doktorlar ile İstanbul'daki bazı doktorlar arasında görüş anlaşmazlığı ortaya çıkmıştır.

...Acaba doktorlar arasındaki bu görüş anlaşmazlığının sebebi ve menşei nedir ? Zannediyoruz ki bu noktanın açığa kavuşturulması hükümet ve tıp mütehassısları için ehemmiyetsiz bir şey değildir.

...Sıhhiye vekili Refik Bey'in soruşturma raporları ile anlaşılması mümkün olmayan bu noktaların aydınlatılması, soruşturma emrini kendisine veren bir hükümete karşı bir vazife değil midir ? Bir vazife ise Refik Bey niçin bu ciheti suskunlukla geçmiştir ?

...Necati Bey'in hastalığını teşhis için toplanan doktorlar arasında fakülte profesörlerinden doktor H. Reşat Bey bulunmuş, bu zat hastalığın apandisit olduğunda görüş birliği sağlanınca 'O halde hemen ameliyat yapmalı' demiştir. Fakat bu görüş diğer doktorlar tarafından kabul olunmamıştır. H. Reşat Bey'in reyinde isabet var mıdır yok mudur, tabii işin bu ciheti ikinci derecede öneme sahiptir; öneme sahip olan cihet, belgelendirilmesi pek kolay olan bu reyin Sıhhiye vekili Refik Bey tarafından yapılan soruşturma arasında görülmemesidir. Acaba bunun sebep ve manası nedir ?"²¹

"Çuvalda Mızrak"

Mehmet Asım son yazısına "Sıhhiye vekili Refik Bey'in bütün endişesi 'Niçin Ankara'nın tıbbi ihtisas teşkilatına ait noksanı daha evvel nazarı dikkate almadınız ?' sualime maruz kalması ihtimalidir" sorusuyla başlar:

"...Ankara'da ehemmiyetli bir tedaviye ihtiyaç gösteren hastalık vakası oldukça sık sık İstanbul'dan mütehassıs bir operatör yahut diğer bir tıp şubesinde tanınmış bir doktor celb edilmesi adet olmuş gibidir; hatta bizzat Sıhhiye vekili Refik Beyefendi birkaç sene evvel tıbbi bir ameliyeye muhtaç olduğu zaman Avrupa'ya gitmiş ve kendisine orada ameliyat yapılmıştır.

...Ankara Cumhuriyet Türkiyemizin merkezidir; burada herhangi bir şekilde hastalanan ve acil bir surette tıp sanatının müdahalesine muhtaç olan bir hasta İstanbul'dan yahut Avrupa'dan doktor yahut operatör celbine lüzum hissetmemelidir...

Acaba Ankara'yı bu hale getirmek için hangi tıp ihtisas şubelerine mensup kaç kişi getirmek lazımdır ? Bunun için hükümet tarafından sarfı icap edecek para ne miktar tutar ? Bu suretle muhtaç olduğumuz mütehassısların hepsini İstanbul'da bulmak mümkün müdür ? Mümkün değilse Avrupa'dan getirilebilecek midir ? Ankara'nın sıhhi ihtisas teşkilatına ait bu noksanın giderilmesi için daha ne kadar zaman beklemek lazım gelir ?

...Refik Bey'in mecliste okuduğu sayfalarca beyanat içinde bu suallere açık şekilde cevap bulmak mümkün değildir. Çünkü Refik Bey beyanatında bir taraftan Ankara'daki tıbbi müesseselerde çalışmakta olan mütehassıs heyetin ne

²¹ Vakit, 21 Ocak 1929.

ilminden ne kuvvetinden şüphe ve şikayeti olmadığını söylediği halde diğer taraftan Ankara'da her ihtiyaca yeterli bir mütehassis heyeti bulundurmamak hükümeti de en büyük arzu ve emeli bulunduğunu bildiriyor; sonra Avrupa'dan bile mütehassis getirileceğini ifade ediyor.

Fakat bu suretle Ankara'ya getirilecek mütehassıslar kaç kişi olacaktır, bunlar ne vakte kadar Ankara'da bulundurulabilecektir ? Refik Bey bu cihetlere dair açık olarak bir kelime bile telaffuz etmedi.

Bunun sebebi şudur:

Refik Bey endişe ediyor; kendisine karşı:

-Ankara'nın tıbbi ihtisas teşkilatı madem ki noksanıdır madem ki bu teşkilatın her ihtiyaca yeterli bir hale getirilmesi kabildir, o halde niçin Sıhhiye vekaleti şimdiye kadar bunu ihmal etmiştir ? Bunun için para istemiş ve kendisine verilmemiş midir ? denilmesinden korkuyor; nitekim Hakkı Tarık Bey çok haklı olarak Sıhhiye Vekaletine Ankara'da sıhhi binalar yapmak için milyonlar sarfetmekte olduğunu hatırlatmış, 'Ankara'da bina yapmazdan evvel yahut yapmakla beraber bulunması gerekli görülen mütehassıslar neden celb edilmiyor ?' sualini sormuş, fakat Vekil beyden bir kelimelik bir cevap alamamıştır.

Sıhhiye vekili Refik Bey'in bin dereden su getirerek belirsiz ifadelerle söylemek istediği fikir ise şudur:

'Sıhhiye Vekaleti vazifesini bilir; bugün şikayet edilen noksanları senelerce evvel görmüştür; mükemmel bir program hazırlamıştır; bu program dereceli bir surette tatbik olunuyor; şimdilik mühim binalar yapılıyor; bunlar tamam olunca istenilen mütehassıslar gelecektir...'

Dediğimiz gibi bu müdafaa tarzı sırf Refik Bey'in bugün meydana çıkan hatalı hattı hareketini itiraf etmemiş olmak gayretinden ileri gelmektedir; fakat mevzuu bahis olan hatalı hattı hareket o kadar açıktır ki bunu itiraf etmemek çuval içinde mızrak saklamak kabilinden bir şeydir."²²

Polemikte Son Nokta

Mehmet Asım'ın son yazısıyla birlikte Vakit gazetesinde Necati Bey'e ameliyat yapan Dr. Şevket Halil Bey'in bir mektubu yayınlanır. Mektupta Necati Bey'in hastalığının tanısı ve ameliyatı ile ilgili olarak meslekten olmayan kişiler tarafından gazetelerde ileri sürülen tüm iddialar açık ifadelerle çürütülmekte, Dr. Şevket Halil Bey tedavinin ve sonuçlarının tüm tıbbi sorumluluğunu üstlenmektedir:

"Merhum Necati Beyefendiye yapılan ameliyatın tamamen fenne uygun olarak yapılmış olduğu yetkili meslektaşlarım tarafından ve resmen Sıhhiye vekaletince BMM'nde verilen izahat ile doğrulanmış bulunduğu halde bir kısım kişilerin hala bu hususta yanlış sanılara düştüğünü dolaylı olarak işitiyorum. Bu

²² Vakit, 22 Ocak 1929.

vaziyet karşısında beni ilgilendiren noktalar hakkında şu açıklamayı yazmaya mecburiyet duydum:

1. Necati Beyi ilk defa son nöbetinin üçüncü günü 31 Aralık pazartesi sabahı yapılan ikinci konsültasyonda gördüm.
2. Hastalık bu anda gayet vahim bir sahne gösteriyordu. Apandisit delinmişti. Şiddetli ızdırıp ve sıkıntı içinde olan hastanın ateşi 39.5, nabızı 140-160 arasında bulunuyordu ve solunum sıkıntısı vardı. Pek zayıf bir ihtimal de olsa hastayı bu vahametli vaziyetten kurtarabilecek yegane çare ancak ameliyattı.
3. Şu hal karşısında bütün meslektaşlarımla oybirliğiyle (derhal ameliyat) kararı verildi.
4. Ameliyat bizzat hastanın ve çevresindeki yetki sahibi kişilerin arzusu üzerine tarafımdan yapıldı.
5. Karın açılır açılmaz ilk görülen şey, kazurat parçalarını havi pis kokulu mebzul cerahattı. Apandisit gangrene olmuş, delinmişti. Halbuki bağırsaklarda iç yağında vücudun göstermesi lazım gelen müdafaadan eser yoktu ve binaenaleyh ameliyatın derhal yapılmasında büyük bir isabet gösterilmişti.
6. Bu gibi hallerde yapılması icap eden cerrahi önlemler ve tedavi fenne tamamen uygun şekilde ve hiç noksansız olarak yapılmıştır. Memleketin yetki ve bilgilerinden şüphe edilmeyen tıp ve cerrahi üstadları yapılacak şeyin bundan başka bir şey olmadığını tekrar etmişlerdir.
7. Herhangi bir cerrahın eli bu vaziyet karşısında hastayı kurtarabilmek için ancak bir mucize göstermeliydi.
8. Burada yapılmış olan ameliyat adi apandisit ameliyesi değildir, mevcut peritonite karşı yapılmış bir ameliyattır.
9. Bu vaziyet ve şartlar altında yapılmış olan ameliyat kendisinden beklenen yardımı temin etmiş, peritonit(*in*) karnın her tarafına yayılmasına meydan vermeyerek olduğu yerde tahdit etmiştir.
10. Hasta alelade bir apandisit veya peritonit komplikasyonundan değil ameliyattan evvel de mevcut olan septisemiden, kangren mikroplarının ve zehirlerinin kanı istila ederek kalbi felce uğratmasından vefat eylemiştir. Yaptığım işin hesabını herhangi bir yetkili fenni heyet huzurunda derhal vermeye hazırım.

Ankara Cebeci Hastanesi operatörü doktor Şevket"²³

Dr. Şevket Bey'in mektubu bu polemikte son noktadır. Bundan sonra Vakit gazetesinde konuyla ilgili olarak herhangi bir yazı, haber veya yorum çıkmaz.

Hükümetin basındaki bu tartışmaya müdahale etmiş olması muhtemeldir.

²³ Vakit, Cumhuriyet, 22 Ocak 1929.

İKİNCİ POLEMİK

MAZHAR OSMAN BEY - TIP FAKÜLTESİ

“Tıp Üstadları Yalnız Doktorluk Yapmalıdır”

Necati Bey'in ölümü üzerine Hakkı Tarık'ın hekimler ve Sağlık Bakanlığı ile başlattığı tartışma sürerken Akşam gazetesi de tıp fakültesini hedef alan bir haber yayımlar. Haber, “halkın haklı bir şikayeti olarak” sunulur:

“Necati Bey merhumun vefatına sebebiyet veren apandisit vaktiyle teşhis edilememesi ve memleketin kıymetli bir evladının buna kurban gitmesi memleket dahilinde umumi bir tepkiye neden olmuştur. Bu münasebetle bir kısım doktorların mesleklerini bir tarafa bırakarak başka işlerle de meşgul olduklarından, bazı büyük profesörlerimizin birçok vazifeler deruhte ederek mesleki incelemelere vakit bulamadıklarından bahsediliyor... Tıp fakültesinde profesör olan, memleketin tıp hayatında büyük bir mevki işgal eden bir kısım profesörler kendilerini ilme vakfedecek yerde başka bir takım vazifeler deruhte ediyorlar, hem doktorlukla hem de bu vazifelerle meşgul olmak istiyorlar. Bu dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir... Bazı profesörlerimiz muayene günlerinde, hatta evvelden saat tayin ettikleri halde muayenehanelerine uğramadıkları, şifa aramak için pek uzaktan gelen dermansız hastaların saatlerce bekledikten sonra mahzun mahzun geri dönmeye mecbur oldukları her gün görülüyor. Dünyanın hiçbir tarafında böyle bir hadiseye de tesadüf edilmez.”²⁴

Tıp fakültesi hakkındaki suçlama ertesi gün dozunu artırır. “Derslerini ihmal eden profesörler var mıdır ?” başlığı altında gazete şu haberi verir:

“Yaptığımız incelemeye göre tıp fakültemizin bugünkü hali hiç de memnuniyet verici değildir. Bazı profesörler derslerini tamamıyla ihmal ediyorlar. Bir kısım profesörler de hem fakültede hoca hem cemiyetlerde, idare meclislerinde azadır. Bu muhtelif meşguliyetler tabii doktorun birçok zamanını işgal etmekte, inceleme ve mesleki çalışmalarında bulunmasına imkan bırakmamaktadır.”²⁵

Akşam'ın Yazı Dizisi: “Tıp Fakültesi ve Doktorlarımız”

Akşam gazetesi tıp fakültesi ve öğretim üyeleri hakkındaki haberlerini 11-26 Ocak 1929 tarihleri arasında ünlü hekimler ve tıp fakültesi profesörleri ile yaptığı bir dizi röportajı yayımlayarak sürdürür.

Hekimlere üç soru sorulur: 1. Doktorlarımızın, profesörlerimizin mesleklerinden başka işlerle uğraşmaları doğru mudur ?, 2. Bir kısım doktorların muaye-

²⁴ Akşam, 8 Ocak 1929.

²⁵ Akşam, 9 Ocak 1929.

nehanelerine gitmeyerek hastaları mağdur etmeleri kabul edilebilir mi ?, 3. Tıp fakültesi bugün ne haldedir, eskisine göre nasıl bir vaziyettedir ?

Akşam'ın soruşturmasına katılarak görüşlerini açıklayan hekimler şunlardır: Tıp fakültesi kadın hastalıkları ve doğum profesörü Kenan Tevfik Bey, verem mütehassısı Reşat Rıza Bey, Mazhar Osman Bey, deri ve zührevi hastalıklar uzmanı Sıtkı Necip Bey, Gülhane Hastanesi nöroloji profesörü Nazım Şakir Bey, aynı hastaneden göz hastalıkları profesörü Niyazi İsmet Bey, Darülaceze kreş müdürü ve çocuk hastalıkları mütehassısı Ali Şükrü Bey, göz hastalıkları mütehassısı Şakir Ahmet Bey, Büyükkada Sanatoryumu sahibi dahiliye mütehassısı Musa Kazım Bey, Gülhane Hastanesi KBB profesörü Sami Yaver Bey ve KBB uzmanı Haydar İbrahim Bey.

Akşam'a konuyla ilgili görüşlerini açıklayan hekimler sorulara genellikle kendi kişisel meslek deneyimleri, ilkeleri ve uzmanlık dalları çerçevesinde yanıt verirler. Bazı hekimler tıp fakültesi ve tıp eğitimi konusunda ilgi çekici fikirler ileri sürerler. Örneğin, Reşat Rıza Bey'in görüşleri şunlardır:

"Tıp fakültesini ya köylere hekim yetiştirecek bir teşkilata sokmalı yahut büsbütün kapatmalı... Üniversite yalnız ilmi zevk edenlerin yurdu olmalıdır... Türkçe tıp eğitimi de ilerlemeye engeldir. İlmi gelişmeleri takip için yalnız Türkçe yayınlara muhtaç kalanlar bir şey öğrenemezler. (*Tıp*) eğitimi Türkçeye çeviren atalarımız iyi niyetle büyük bir günah işlemişlerdir... Kanaatim şudur: Ya tıp fakültesi köylere, kazalara ikinci sınıf doktor yetiştirmek için ikinci derecede teşkilata sokulup bilgin hekim yetiştirmek için Avrupa'ya talebe gönderilmeli veyahut büsbütün kapatıp liselerin güzide talebesini Avrupa'ya göndererek yalnız bilgin tabip yetiştirmeli." Reşat Rıza Bey, sözlerini bir benzetmeyle bitirir: "Ne için kırık gemiyle denizde bocalayalım ? Yürümeyip yalnız bayrak göstermek için (*korunan*) bu kuru şerefi feda ederek bir ecnebi gemici ile okyanusu süratle geçelim. Kuru şeref bu milletin yarasını kapatmaz."²⁶

Gülhane Hastanesi nöroloji profesörü Doktor Nazım Şakir (*Şakar*) Bey ise doğrudan tıp fakültesi öğretim üyelerini hedef alır:

"...Fakülte hocaları, kendileriyle temas ettiğim için şu kanaattayım, İstanbul hastaneleri kendilerine verilmediği için²⁷ fakülteyi şevk, arzu , kudretle yürütmüyorlar.

Fakülteyi islah için:

1.Fakülteyi teşkil eden profesörler içinden verimli yaşlarını doldurmuş, eğitim kabiliyetlerini doldurmuş olanları tam maaşla istirahat çekmek, yerlerine gençleri ikame etmek,

2.Fakülteyi binasıyla, hastaneleriyle İstanbul'a almak, mesela mektebi harbiyeye tıp fakültesine nakletmek harbiyeyi de Haydarpaşa'ya göndermek..."²⁸ (*gereki*)

²⁶ Akşam, 12 Ocak 1929.

²⁷ Bak. Birinci Polemik, dipnot 14.

Tıp fakültesi profesörlerine yönelik eleştirilerin şiddetlenmesi üzerine Gülhane Hastanesi göz hastalıkları profesörü Niyazi İsmet Bey gazeteye yaptığı açıklamada, "... Fakültede bunamış hoca yoktur" demek zorunda kalır²⁹.

Akşam'ın yazı dizisinde hekimler tarafından birçok olumsuz görüş belirtilmesine rağmen tıp fakültesine en ağır darbeyi Mazhar Osman Bey vurur.

"Fakülte Beklenen Vazifeyi Hakkıyla İfa Etmekten Uzaktır"

Akşam yazarının yaptığı görüşmede Mazhar Osman Bey, hekimlerin siyaset veya ticaret gibi meslekleri dışında işlerle uğraşmaları konusunda görüşlerini belirttikten sonra tıp fakültesi hakkında şunları söyler:

"Tıp fakültesinin vaziyetine gelince , fakültenin gerilemesi veya ilerlemesi hakkında büyük bir şey söyleyemeyeceğim. Çünkü fakültemiz adamakıllı bir organizasyon yapamamıştır ve yapamaz da, birçok iyi arkadaşlarımız tarafından kuramsal dersler veriliyor az çok hasta gösteriliyor. Fakat fakülte beklenen vazifeyi hakkıyla ifa etmekten uzaktır.

Tıp fakültesi için sarf edilen para ile 3-4 misli fazla talebe Avrupa'da en iyi üniversitelerde, fevkalade hocalarla, mükemmel hastahane ve laboratuvarlarda yetiştirilir.

Mamafi henüz alfabe okutmaya başladığımız millete³⁰ mutlaka bir fakülte olması şart ise daha ciddi ıslahı, hocaların iyi kayıt altına alınması, İstanbul hastanelerinin akademik bir hale dönüştürülmesi, burada yetiştirilecek doktorların Anadolu'ya gönderilmesi lazımdır."³¹

Mazhar Osman'ın bu açıklaması, Sağlık Bakanlığı ve tıp camiasıyla şiddetli bir polemik yürüten Vakit gazetesinde "Doktorlara bir doktor tarafından hücum ! Tıp fakültesi kapatılmalı, parasıyla Avrupa'ya talebe gönderilmeli" başlığı ile verilir³². Vakit'in haberinde Mazhar Osman Bey'in açıklaması hakkında görüşleri sorulan fakülte profesörlerinden Kadri Reşit Paşa'nın söyledikleri de yer almaktadır:

"Bu mektebin dışında olup da mektepte vazifesi olmayan birçok tabipler mektebi eleştirmekten adeta zevk alıyorlar³³. Bize kalırsa mektepte iyi çalışıldığı kanaatindeyiz.

...Hepimiz çalışıyor, hepimiz eğitimde yenilikler göstermeye uğraşıyoruz, hatta bilimsel incelemelerde bile bulunuyoruz. Hepimiz Avrupa'daki yayınları takip ediyor ve aynı zamanda birçoklarımız Avrupa tıbbi gazetelerinde bilimsel incelemelerimizi yayınlıyor ve Türk ismini oralara aksettiriyoruz.

²⁸ Akşam, 16 Ocak 1929.

²⁹ Akşam, 17 Ocak 1929.

³⁰ 1 Aralık 1928 tarihinden başlayarak yeni harfler kullanılmaya başlanmış, halka yeni alfabeği öğretmek için 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmıştır.

³¹ Akşam, 14 Ocak 1929.

³² Vakit, 14 Ocak 1929.

³³ Mazhar Osman o dönemde Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi müdür ve başhekimidir.

Fakülteyi eleştirenleri katiben haklı bulmayız."³⁴

Tıp fakültesi hakkındaki olumsuz açıklamalar ve özellikle Mazhar Osman'ın sözleri Milliyet gazetesinde ancak küçük ve dolaylı bir haber olur:

"...Fakültede bazı profesörlerle görüşen bir yazarımız şu izahatı almıştır:

-Tıp fakültesi Maarif Vekaleti'ne bağlı bir devlet müessesesi olup görevlerini tamamıyla yapmaktadır. Dr. Mazhar Osman Bey'in hücumları asılsızdır. Müessesesi imkanları nispetinde ilerlemektedir..."³⁵

Vakit gazetesi de "fakültenin yetkili yöneticilerinden bir zat" ile görüşür:

"Fakülte hakkında günlerden beri devam eden sistematik yayınlar hakikat ve esastan tamamen uzaktır. Özellikle bu fikirleri yayan kimseler alçakgönüllülük gösterip fakültenin kapısından içeri bir adım atmadıkları halde nasıl olur da fakültedeki disiplinsizlikten, uygulama eksikliklerinden bahsetmek cesaretini kendilerinde buluyorlar?"³⁶

"Profesörler İhtimar: Aleyhtar Neşriyat Tamamen Haksızdır."

Aleyhteki yayın ve görevli bir profesörün (Kenan Tevfik Bey) fakülteyi suçlayan açıklamalarda bulunduğu iddiası üzerine profesörler meclisi fakülte dekanı Dr. Süreyya Ali Bey'in başkanlığında 16 Ocak günü toplanarak konuyu görüşür. Toplantıya Üniversite rektörü Neşet Ömer Bey de katılır.

Fakülte dekanı Süreyya Ali Bey toplantı hakkında Vakit yazarına şunları söyler:

"...Bizim talebemizin ortamı, bilgisinin değeri, Avrupa'da yetişen talebeden çok yüksektir. Burası bir milli müessesedir. Bu fikir, Harbiye veya mülkiye mektebini lağvederek Avrupa'ya talebe göndermek istemekten farksızdır. Bu fikir ne kadar saçma bir fikirse fakülteyi lağvetmek de o kadar tuhaftır."³⁷

Toplantı sonunda yayımlanan bildiride fakültenin lüzumsuzluğu hakkında yapılan yayınlar hayret ve teessüfle karşılanır:

"Fakülte haricinde bazı tabiplerin eğitimin şimdiki hali ve fakülte eğitim heyeti aleyhinde yazı yazmaları söz konusu edilerek hakikate tamamen aykırı olan bu yazıların kişisel ve inceleme yapılmaksızın ileri sürülen değerlendirmelerden ibaret olduğu görüldü.

...Vazifesini hakkıyla idrak etmiş olarak eğitimini azami çaba ve fedakarlıkla ifadan bir an geri kalmayan tıp fakültesi eğitim heyeti aleyhinde ileri sürülen bu kişisel yayınlar hayret ve teessüfle karşılanır."³⁸

³⁴ Vakit, 14 Ocak 1929.

³⁵ Milliyet, 14 Ocak 1929.

³⁶ Vakit, 15 Ocak 1929.

³⁷ Vakit, 17 Ocak 1929.

³⁸ Vakit ve Cumhuriyet, 17 Ocak 1929.

Bu bildiri, Cumhuriyet Halk Fırkası müfettişi Dr. Hakkı Şinasi Paşa tarafından tıp fakültesi profesörlerinin herkese meydan okuması olarak değerlendirilir. Paşa, Cumhuriyet yazarına "yetkili ağız fakülteye ait eleştirileri reddettikten, herkese meydan okuduktan sonra ne söylenebilir?" der³⁹.

"Bizde Tıp Fakültesini İdare Edecek Hoca Yok !"

Oysa Mazhar Osman Bey geri çekilmek niyetinde değildir. Vakıf gazetesine yaptığı yeni açıklamada eleştirinin şiddetini artırır, aşağılayıcı bir üslup kullanır:

"...Burada ayrı ayrı iki mesele vardır. Tıp fakültesi demek Türk tababeti demek değildir. Türk tababetinin bir bölümüdür. Türk tababeti maalesef fakülte çevresinden ziyade hariçte daha yükselebilmiştir.

Türk tababeti gerek hastaneleriyle gerek taşraya giden birçok hekimleriyle asıl ilim kaynağımız olan bu kaynaktan şikayetçidir. Yirmi seneden beri kuraklığından bahsedilmektedir. Bunu fakülte içinde olanlar da itiraf ediyor.

Fakülteyi müdafaa edenler Türk hekimlerinin memlekete yaptığı hizmetlerden bahsediyor ve bu hizmetleri kendilerine mal ediniyorlar. Haşa...

Vatanın her köşesine koşarak hudut boylarında gençliklerini feda edenler, mektepten çıktığı vakit edinmiş olduğu bilgiyle hayata korkarak atılanlar ve nihayet hasta başında kendi kendine yetişenler fakülte hocaları değil Türk hekimleridir.

Şahsiyata girmek istemiyoruz. 90 senelik fakülteyi biliriz. Sıhhiye vekillerinin de nasıl şikayet ettikleri de malumumuzdur⁴⁰.

Biz fakülteyi yaşatamayız dedik. Bunda sen ben muhatap değildir.

Bütün muhiti hazırlanmamıştır. Burada iyi bir hoca yetişmez, dikkat buyurulsun, iyi hoca diyorum iyi doktor demiyorum. Hamdolsun Avrupa'da tahsil ve hastanelerimiz ve ecnebi lisana vukuf sayesinde pek iyi doktorlarımız vardır, fakat fakülte gibi bir müesseseyi idare edecek bir üstadımız var mı? Ben bilmiyorum. Bu fakülte için büyük bir bütçe, gayet yüksek şahsiyetler, klinik ve laboratuvarında çalışacak kıymetli eleman ister, koca bir kütüphane ister.

Fakülte hocalarının tıbbi ilerlemeleri takip ettikleri iddiasını da doğru bulmam. Bedava gelen reklam gazeteleriyle nihayet bir pres medikal veya klasik birkaç kitabı alanlarımız cereyanı takip ediyoruz sanıyorlar...

Böyle yarım yamalak bir fakültedense buraya sarf ettiğimiz para ile gençleri oralara göndersek ne kadar iyi olur. Fakülteyi de sonra düşünürüz. Eğer mutlaka bir tıbbiyemiz olsun deniyorsa onu fakültatif idare edeceğimize daha mahdut bütçeli bir mektep haline sokmak, görevden alınamama haklarını kaldırarak

³⁹ Cumhuriyet, 18 Ocak 1929.

⁴⁰ Sağlık Bakanı Refik Saydam, dönemin hekimlik camiasında geçerli tıp anlayışı ile tıp eğitimi hakkındaki eleştirilerini ve kamu sağlık hizmetleri hakkındaki görüşlerini Ankara Hıfzıssıha Mektebi'nin 2 Kasım 1936'daki açılışında yaptığı konuşmada etraflıca dile getirmiştir (bak. Ek 3).

(*fakülte hocalarını*) çalışmağa ve çalışmayanları çekilmeğe mecbur ederek talebe yetiştirmeli ve gene Avrupa müesseselerinde bir iki sene tahsil ettirmelidir.

Bu bir görüştür, bunu yine ilimle reddetmek icap eder. Fakat Dank hastalığında⁴¹ olduğu gibi asabiyet ve hiddetle mesleki nezaketi kaybetmesek daha iyi olur. Fakülte hocaları da bilirler ki karşılarındaki arkadaşlarının da bu işlere kendileri kadar akılları erer."⁴²

"Mazhar Osman Bey Acaba Aklını mı Oynattı ?"

Aslında fakülte meclisinin bildirisine tepki gösteren yalnız Mazhar Osman Bey değildir. Gülhane nöroloji mütehassısı doktor Nazım Şakir Bey de şunları söyler:

"Bildiri biz şunu şöyle iyi ettik bunu böyle güzel yaptık anlamında herkesin söyleyebileceği genel nitelikte, eleştirilen maddelere dayanmayan sözlerden ibarettir. Bu itibarla senelerden beri fakülte hakkında bende belirmiş olan kanaatleri zerre kadar değiştirmiş değildir." Nazım Şakir Bey ayrıca fakülte reisi Süreyya Bey'e özel bir mektup göndererek gazetelere geçmesinde sakınca gördüğü noktaları ve kanaatlerini ayrıntılarıyla açıklar⁴³.

Bir Müderris hayretle soruyor: "Mazhar Osman B. acaba aklını mi oynattı?,"

Aralarında şiddetli bir münakaşa başlayacağı tahmin edilen Tıp Fakültesi müderrislerinden Tevfik Recep Beyle Deller doktoru Mazhar Osman B.

(Cumhuriyet, 19 Ocak 1929)

⁴¹ Dang (deng) humması.

⁴² Vakit, 18 Ocak 1929.

⁴³ Cumhuriyet, 19 Ocak 1929.

Profesörler arasında bu hücumların altında fakültede kürsü eddinmek gibi kişisel amaçlar görenler de vardır. Cumhuriyet muhabiri dahiliye profesörü Tevfik Recep Bey'in şu sözlerini haber yapar:

"Son yayınları gördüm Gülmekten başka ne yapılabilir ? Hayretteyim doğrusu ve gayri ihtiyari 'acaba aklını mı oynatmış' diye düşünüyorum."⁴⁴

Haberde Tevfik Recep ve Mazhar Osman Beylerin fotoğrafları da vardır. Fotoğraf alt yazısında Mazhar Osman Bey "Deliler doktoru" olarak tanıtılmaktadır.

"Operatör Mim. Kemal Bey'in Mütalaası"

Mazhar Osman'ın tıp fakültesinin gereksizliği hakkındaki iddiası, açıklamalarının içeriği fakülte dışındaki hekimlerin de tepkisine neden olur. Vakıf gazetesine uzun bir açıklamada bulunan Gülhane profesörlerinden Doktor Operatör M. Kemal Bey, bu eğitim kurumunu ve tıp camiasını savunur, Mazhar Osman'ı eleştirir ve suçlar:

"Sıradan tıbbi bir hadisenin gazete sütunlarına akseden dedikoduları en nihayet fakülte meselesi şekline döküldü. Merhum Necati Bey meselesine ait sahne kapandı veya kapanmak üzeredir. Ondan sonra daha acı ve daha enteresan olan ikinci sahne açıldı. Bu sahnede rol alanlar arasında hakiki hissini saklamaya çalışan (*ların*) samimiyetsiz vaziyetleri nazarı dikkati celbediyor. 'Mazhar Osman Bey ısrar ediyor' başlığıyla yazılan bir makale⁴⁵ bize işin içyüzünü göstermeye çalışıyordu. Ben burada dedikodu başlatmaktan sakınıyorum.

...Nitekim öteden beri Fakülteyi tenkit eden Mazhar Bey de gazetesinde son zamanlarda Fakültenin ilerleme yolunda gösterdiği gayretten övücü bir dille bahsediyordu. Manasını pek anlamadığım bu fikir değişikliğinden bugün ne kadar müteessirse evvelkinden de o kadar müsterihim. Bu değişikliğin manasını izah bana düşmez ve faydasızdır. Yalnız burada müessesenin ilerlemesi istinasız her tabibi alakadar eder...

...Mazhar Osman Bey'in 'Fakülteyi yıkalım, bu para ile Avrupa'ya talebe gönderelim' şeklinde özetlenen değerlendirmesini ele alalım. Ben şahsen Fakülteye değil fakat memleket sıhhi heyetine mensup tarafsız bir meslektaş sıfatıyla Mazhar Osman Bey'in bu fikrine katıyen iştirak etmiyorum. Türk hekimlerini yetiştiren çağdaş bir müessesenin yıkılmasını temenni etmek o kadar büyük bir günahdır ki onu Allah affetse bile bir Türkün vicdanı, bu müesseseyi vücuda getiren öncüllerimizin ruhu affetmez.

Memleket ilim ve irfanına, bu irfan ocağına bu kadar bariz bir hümmetsizliğin daima Türk hekimlerini kalemiyle müdafaa eden Mazhar Osman'dan çıkması ne kadar acı oluyor. Bütün fenni varlığını memleketine borçlu olan Mazhar Osman gibi bir zatın medeni bir memleketin ilkel bir şekle girmesine, kendini yetiştiren bir ocağın temellerinin kendi eliyle yıkılmasına razı olması ne kadar

⁴⁴ Cumhuriyet, 19 Ocak 1929.

⁴⁵ Mazhar Osman Bey'in 18 Ocak 1929 tarihli Vakıf gazetesindeki açıklaması bu başlıkla verilmiştir.

elim ve feci oluyor. Bir Mazhar Osman'dan sakat kabul ettiği bir hastasını öldürmesini değil yaşatmasını, tedavi edilmesini isteriz. 'Bizde hoca olmaz' tarzındaki beyanı da ne kadar bariz bir haksızlık. Hocaları tenkit ederken toplumsal sebepleri de söz konusu etmek icap eder. Burada terbiye ve vazifeye bağlılığı az çok zorunlulukla ihlal eden toplumsal şartların rolü çok büyüktür.

Günümüzdeki ilerlemeleri takip edebilmesi için senede yüzlerce lira kitap ve gazete parası vermeye mecbur olan bir doktorun, bir profesörün vaziyeti etraflıca düşünmeye değer değil midir ? Acaba Mazhar Osman Bey fakültede profesör olsa idi Fransız hastanesini, Bimarhaneyi terk mi edecekti ? Herhalde Mazhar Osman Bey mesleki çalışmasını yalnız bir müesseseye hasredebilse idi hiç şüphesiz daha iyi bir eser vücuda getirebilirdi. Ben öteden beri diyorum ki fakültenin ıslahı mevzu bahis ise bugünkü toplumsal şartların hepsinden evvel değiştirilmesi çağdaştırılması lazımdır. Bu temin edildikten sonra Mazhar Osman Bey'in arzuları tahakkuk etmezse hocaları tenkitte hep beraber oluruz.

Mazhar Osman Bey'in ilmi kıymetlerini müdafaa ettiği Türk hekimleri hep Avrupa fakültelerinde değil yalnız memlekette Türk tıp fakültesinde yetişmiş ve yetişiyor. Ben memleketimizde ilim ve irfan müesseselerinin yıkılmasını değil hatta mümkün olabilse artırılmasını temenni ederim. Yalnız bir ilim ocağını evladından hakaret gören bir valide vaziyetine koymayalım."⁴⁶

"Saraylarda Staj Gören Paşa Profesörler..."

M. Kemal Bey'in suçlamaları Mazhar Osman'ı öfkelenendirir. Açıklamasının gazetelerde eksik olarak verildiğini, yanlış anlaşıldığını söyleyerek kendisini savunur. Ancak tıp fakültesi hakkındaki görüşlerini kendi alaycı tarzıyla tekrar eder:

"Gazetelerden birinin beyanatımdan ancak beşte birini yazışı büyük bir anlaşamazlığa sebebiyet verdi... Kimseye tecavüz etmedim, sade bir fikir söyledim, kabul ve reddi zaman ait bir mesele... Tıp fakültemizin Avrupa fakülteleri derecesinde ve hatta daha iyi olduğu söyleniyor denilince o beyanatta bulunmuştum. Demiştim ve iddia ediyorum ki Üniversite ilmen yüksek ve zengin milletlerin hevesleneceği bir irfan müessesesidir.

Hangi memleketin alimi çok, klinik ve laboratuvarlarına sarf edecek parası çoksa o memleket en iyi üniversite sahibi olur. Yaptım ve bizde de var demekle üniversite olmaz. Birçok hükümetler, hükümetlerin vilayetleri üniversiteler açmışlar, birçok masraflara girmişler fakat kendileri de yaptıklarını beğenmemişlerdir. Biz ...(?) medeniyette gayet kestirme yoldan gitmeliyiz. Daha ne hocaları yetişmiş ne de yardımcı şefleri kafi bir fakülte ile bocalamaktansa oraya sarf ettiğimiz para ile en mükemmel hocaların dersanelerine, en materyeli bol kliniklere, zengin laboratuvarlara talebelerimiz göndermeliyiz. Üç beş sene içinde binlerce Amerika, Almanya, Fransa üniversitelerinden yetişmiş gençlerle memleketi doldurmaliyiz.

⁴⁶ Vakit, 20 Ocak 1929.

O zaman fakülteye heveslenmek daha verimli olur. İyi yetişmiş pek iyi doktorlarımız var, fakültede herhangi bir kürsüyü idare edecek malumatı geniş, çekirdekten yetişme, muhitine hürmet ve itimat telkin eden bir hocamız yoktur, olamaması pek tabiidir. Olur ve vardır dersek bize gülerler. Onu da anladık ki Avrupa'dan getirttiklerimiz de bir muhiti irfan bulamadıklarından bir müddet sonra bize uyuyor, iki üç senelik konturato ile işine önem vermesini sağlamak mümkün olamıyor. Zaten ne kadar fedakarlık etsek buraya asıl o muazzam kürsü hocalarını getirtemeyiz...

Olmayanı itiraf ne ayıp ne günahdır. Fakültenin kapanmasından bahisle öncüllerin ruhu rencide olacaktı. Halbuki bu zatların ömürlerini feda ederek buldukları Arap terimlerini beğenmeyerek latinceleştirmeye kalkarken böyle şey düşünmüyoruz...

Beni yetiştiren sevgili ve fedakar milletimdir. Kendisi yarı aç yarı çıplak yaşarken seve seve Hamid'in⁴⁷ mareşal ve paşalarına etekler dolusu altın vererek bizi yetiştirdi. Elbet bu parayı senede iki defa derse gelmeyen, saray ve konaklarda staj yapmakla hoca ve paşa olan efendilere israf edeceğine (*bizleri*) Avrupa'da okutsalardı hem kendisine daha fazlası kalır hem de biz de daha iyi yetiştirdik.

Memlekette mutlak bir tıp mektebi bulunmak lazımsa onun için de programı belirleyerek eskisi gibi bir tıbbiye mektebi yapalım demiştim.

Tıbbiye mektebi disiplini, derslere intizamı, hocaların devamını, hocaların görevden ayrılmasını daha kolay temin eder. Vakıa son birkaç senede Neşet'in⁴⁸ şahsi işlerini feda ederek uğraşmasıyla, bilhassa Süreyya Ali'nin⁴⁹ bir askeri tıbbiye müdürü gibi düzen sağlamaya çaba sarfetmesiyle eğitimin biraz daha düzene girdiği söyleniyor, yani bizim fakülte ister istemez tıbbiye mektebi olur. Kadri Raşit'in iddiası gibi çalıştıklarına da inanıyoruz...

Görüyorum ki fakültenin düzeltilmesi lüzumunda hepimiz aynı fikirdeyiz. Bu sırada herkesin doğru yanlış görüş beyan etmesi icap etmez mi? Kendi düşüncemize uymayanların fikrine neden hücum ediyoruz..."⁵⁰

"Fakültenin Kapıları Açıktır"

Tartışmaya en son karışan Dr. Fahrettin Kerim Bey olur. Vakit gazetesine bir açıklama yaparak fakülteyi savunur. Özetle şunları söyler:

"...Hekimlerimizin bu müesseseyi tenkit etmeleri doğru değildir...Hocalar yaz kış demeyerek vazifeleri başına gelmektedir. eğitim düzenli olarak yapılıyor.

Bunu tetkik etmeden söylemek meslektaşlık hukukuyla bağdaşmaz. Biz fakülte haricindeki arkadaşlarımızın bu haksız tenkitlerinden müteessir oluyoruz...

⁴⁷ Padişah II. Abdülhamit.

⁴⁸ Üniversite rektörü Profesör Dr. Neşet Ömer (*İrdelp*).

⁴⁹ Tıp fakültesi dekanı.

⁵⁰ Vakit, 21 Ocak 1929.

Diyorlar ki fakülte hocaları ilim yapmıyorlar. Bu da doğru değildir. Hocalarımızın büyük kısmı memleket dahilindeki incelemelerini Avrupa mecmualarında neşretmekte ve kendi paralarıyla kongrelere iştirak ederek tıp fakültesinin çalışmasını uluslararası ilim dünyasına sunmaktadırlar.

...Biz daha çok ilim yapmak isteriz ve ilim adamlarının nasıl çalıştıklarını da bizzat gidip görmüşüzdür. Fakat bugünkü iktisadi şartlar ile daha çok ilim yapmamızın imkanı yoktur. Hocaların aldıkları maaş yol paralarına yetişmeyecek kadar azdır.

Diyorlar ki tıp hocaları okumuyor, affetsinler...Ben bizzat aldığım ayılığın yarısını mecmualara veriyorum. Diğer hocaların büyük çoğunluğu yalnız Fransızca değil İngiliz ve Almanca ile de kendi şubelerini takip ediyorlar. Diyorlar ki talebe kitapsızdır. Halbuki 2 sene zarfında beşer yüz sahifelik 14 cilt kitap neşredilmiştir.

Tıp hocaları içinde hali hazırda ne siyasetçi ne iktisatçı kimse yoktur. Eğer hususi kabinelerine (*muayenehanelerine*) de gitmesinler diyorlarsa ona diyeceğimiz yoktur. Bilmelidirler ki Avrupa profesörleri de haftada 3 gün öğleden sonra hususi kabinelerinde hasta kabul ederler.

Avrupa'ya talebe göndermek meselesine gelince. Bu tamamıyla yanlış bir fikirdir. Avrupa'da bizimkinden pek çok fazla serbest bir fakülte hayatı mevcuttur. Bizdeyse talebe sıkı bir devam şartıyla yükümlüdür. Talebelerimiz bütün tahsillerini Avrupa'da yapmış olanlardan hiç bir surette geri kalmazlar. Bununla bütün tıp alemleri iftihar edebiliriz. Biz kuru iddiada bulunmuyoruz. İmtihanlarımız açıktır. Bütün dünya gelip görebilirler.

Talebe Avrupa'ya hatta stajını ikmalen sonra kendisini geliştirmek için gitmelidir.

Biz bu kanaatımızı herhangi bir bilimsel çevrede münakaşa ve müdafaaya hazırız."⁵¹

"Tıp Fakültesiyle Müftehiriz"

Konuyla ilgili son gazete haberi Dortmund-Rozental'den Vakit gazetesine bir mektup gönderen Dr. Safiye Ali'nin⁵² görüşlerinden ibarettir. Dr. Safiye Ali de fakülteyi savunur. Mektubunda esas olarak tıp fakültesinin gelişmesi ve hekimlerin mesleki açıdan kendilerini geliştirebilmeleri için gerekli maddi şartlara vurgu yapmaktadır:

"...Tıp fakültesinin kürsülerinde senelerce Avrupa üniversitelerinde tahsil görmüş, mesleki çalışmalarda bulunmuş, beynelmilel tıp alemlerinde maruf ve nice doktorlar yetiştiren profesörler varken memleket tıp fakültesiyle iftihar edebilir ve etmelidir. Yazık ki son zamanlarda Avrupa üniversitelerinde birkaç ay kuşbakışı mesleki çalışmalarda bulunan bazı kişilerin profesörlüğe, öğreticiliğe

⁵¹ Vakit, 23 Ocak 1929.

⁵² Dr. Safiye Ali, Türkiye'nin ilk kadın hekimidir.

memur edilmeleriyle fakülte biraz inişe başlamıştır. Buna rağmen arkadaşlardan birinin tavsiye ettiği gibi fakülteyi kapatmak hem acı hem gülünç olur.

Fakültenin bugün en muhtaç olduğu şey nedir bilir misiniz ?

Geniş laboratuvarlar idare edecek, zengin kütüphaneler vücuda getirebilecek, hakkıyla profesör ünvanına layık hocalarını kendisine başlayacak bol bir bütçe.

Doktorların meslekleri haricinde başka işlerle meşgul olduklarından şikayet ediliyor. Ne kadar haklı ! Avrupa'nın hemen hiçbir yerinde doktorlar icrayı sanat veya hocalık etikleri zaman başka bir iş ile meşgul olmazlar ve olmağa da ihtiyaç hissetmezler. Bizde ise doktorlar hayatlarını çok güç temin ediyorlar. Para kazanmak için başka işlerle meşgul olmak, hoca iseler tıp fakültelerine hasredilecek fenni mesai saatlerini evlerinde hususi muayeneye hasretmek mecburiyetinde kalıyorlar.

Avrupa üniversitelerinde büyük profesörleri fakülteye başlamak için her ne lazımsa yapılıyor. Almanya'da tıp fakülteleri kliniklerinin birinci sınıf yani ücretli hastaları profesöre aittir. Burada hoca hususi hastalarını kabul, muayene ve tedavi eder ve bu suretle bütün gün klinikte bulunur, asistanlara ve talebelerine fenni araştırmalarda rehberlik eyler. Burada beş sene çalışan bir doktor değil bizdeki gibi günlük hayatını temin etsin kendisinin her sene hiç olmazsa bir aylık seyahat ve hava değişimini temin eden servet sahibi bir adamdır. Bizde mesleği ile onbeş yirmi senede zengin olmuş kaç doktor gösterilebilir ?

Gerçi doktorluk ticaret değildir, manevi zevkleri olan mukaddes bir vazifedir. Fakat doktor olabilmek için senelerce çalışan, icrayı sanat ettiği müddetçe inceleme mecburiyetinde bulunan, kendisine doktorluk gibi ağır ve yorucu bir vazife yüklenen bir insanın biraz refah içinde yaşamaya hakkı vardır.

Fakülteyi kapatıp o masrafla Avrupa'ya talebe göndermek fikrine gelince... Evet Avrupa'ya mümkün olduğu kadar çok talebe gönderelim. Dolaştığımız memleketler üniversitelerinde yüzlerce Bulgar ve Yunanlı talebeye tesadüf ettim. Bunlara mukabil nadiren tek tük Türk talebesi görülüyor.

Avrupa'ya talebe gönderelim fakat döndükleri zaman bunların görüp öğrendiklerinden istifade etmek yolunu bilelim. Bir istatistik yapılmış olsa göreceksiniz ki bugün Avrupa'da hakkıyla tahsil etmiş birçok tabiplerimiz vardır ki bunların fenni meziyetleri layıkıyla takdir edilir, bunların ilim ve fenlerinden istifade edilirse fakülteyi kapatmaktan daha hayırlı olmaz mı ?"⁵³

Mazhar Osman, 1933 üniversite reformuyla İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi nöropsikiyatri kürsüsüne atanır. Tıp fakültesine şiddetli saldırılarda bulunan Gülhane nöropsikiyatri profesörü Nazım Şakir ise 1945 yılında Ankara'da kurulan ikinci tıp fakültesine öğretim üyesi olur. Asker kökenli bu iki hekim böylece eleştirdikleri kurumda görev almış olurlar.

⁵³ Vakıf, 1 Şubat 1929.

ÜÇÜNCÜ POLEMİK

TABİPLER DOSTLUK CEMİYETİ - BASIN

Necati Bey'in ölümünden sonra tıbbi hata iddiaları dönemin günlük gazetelerinin hemen hepsinde önemli yer tutar. Geniş haberler yapılır. Özellikle İstanbul'dan konsültasyon için Ankara'ya giden Dr. Akil Muhtar, Dr. Neşet Ömer ve operatör Dr. M. Kemal Beylerin açıklamaları öne çıkar. Gazete muhabirleri, bir tıbbi hata olup olmadığı konusunda bu üç hekimden görüş almaya çalışırlar. İkdam gazetesi muhabiri "merhumu tedavi eden doktorlardan profesör operatör M. Kemal Bey'e müracaat eder." M. Kemal Bey şöyle der:

"Bu rivayetler nereden çıktı anlamıyorum. Biz bu neşriyatla yalnız memleketimizde değil Avrupa'da da gülünç vaziyete düşüyoruz. Ameliyat esnasında apandisitte gangren müşahade ediliyor. Karından hayli miktarda cerahat çıkıyor ve hala apandisit olmaması ihtimali düşünülüyor. Orta çağda bile tababete bu kadar açık ve zehirli şekilde saldırılmamıştı. Hastayı görmeyenler, hastalık hakkında hiçbir fikir edinmemiş olanlar bile hayal ve rivayete dayanarak işi alevlendirmeye çalışıyorlar. Buna bir nihayet vermek lazımdır."⁵⁴

Aynı haberde Son Saat gazetesinde yayınlanan ve Necati'nin ölümünün bir tıbbi hata eseri olduğunu iddia eden "Doktorlardan Hesap İsteriz" başlıklı yazıdan müteessir olan doktorların gazete hakkında dava açacakları da bildirilmektedir.

Ahmet Haşim ve Necmettin S. Beylerin Yazıları

Konu üzerinde dönemin ünlü kalemleri yorum ve başyazılar yazarlar. Türk tıp camiasının büyük tepkisine neden olan iki yazı Ahmet Haşim ve Necmettin S. (*Necmettin Sadık, soyadı kanunundan sonra Necmettin Sadak*) Beylerin kaleminden çıkmıştır. Ahmet Haşim, İkdam gazetesindeki "Bize Göre" başlıklı köşesinde açıkça tıbbi hatadan söz eder:

"...ancak kahramanların grubuna layık olan o şanlı canı, küçük bir tıbbi hata çalıştığı sahadan erken çekilmeye mecbur etti. Ne yazık ! Zamanımızda tıp için bir insanı apandisit ameliyesinden öldürmek, hele çelikten dökülmüş böyle dağ gibi bir genci öldürmek ne ayıp ve ne yazık !"⁵⁵

Akşam gazetesindeki N. S. imzalı yazı ise "Doktor Getirelim" başlığıyla yayınlanır:

"İngiltere kralı gibi en ağır ve tehlikeli bir hastalıktan muzdarip, ihtiyar, çürük bir adamı fen ve tababet ölümden kurtarıırken Necati gibi genç ve sağlam

⁵⁴ İkdam, 6 Ocak 1929.

⁵⁵ İkdam, 3 Ocak 1929.

bir adamın en basit, tedavisi, teşhisi, ameliyatı kolay bir hastalıktan ölmesi Türk tababeti için iftihar edilecek bir hadise değildir.

Hastalık ve ölüm insanlar içindir. En basit zannedilen bir nezle, hatta diş ağrısı bazan çelik gibi kuvvetli insanları öldürebilir. Fakat apandisit hastalığını mide sancısı diye müşil ile tedavi etmek, doktorluk işlerinde affedilmeyecek bir cinayet olur. Eğer Necati rivayet edildiği gibi teşhise kurban gittiye sade o muhterem ölüye değil bu ilim ve fen asrında halimize de ağlamak lazımdır...

Memleketimize Avrupa'dan bir iki profesör doktor getirmeliyiz. Bunlar Ankara'da kalmak için ne kadar ücret isterlerse vermeli, yine hükümet merkezinde -hiçbir fedakarlıktan çekinmeyerek- gayet mükemmel donanımına sahip bir hastane vücuda getirmelidir. Memlekette yapılan ve her gün işittiğimiz tıbbi hatalar bir değildir.

Herkesin hastalığını teşhis ve tedavi ettirmek için Avrupa'ya gitmeye de kudreti, bazen vakti ve imkanı yoktur. Eğer Ankara'da bir iki mütehassıs doktor olursa Avrupa'ya gitmek ihtiyacında olanlar Ankara'ya giderler.

Bir çok insanların, yöneticilerin sıhhati ve hayatı bizim için ne kadar kıymetli olduğu düşünülürse devletin ayda birkaç bin lira fedakarlık etmesi çok görülmez."⁵⁶

Tabipler Toplanıyor

Türk tıp camiası hakkındaki olumsuz yayınlar üzerine Tabipler Dostluk Cemiyeti 12 Ocak günü saat 10.30'da İstanbul'da Türkoçağı binasında bir toplantı düzenler. Toplantı kararı onbeş üyenin verdiği önerge üzerine alınmıştır. Toplantıda doktorlar, "Necati Bey merhumun ameliyat meselesi ile bu nedenle gazetede doktorlar aleyhine yazılan yazılar hakkında hararetli görüşmelerde bulunacaklardır."⁵⁷

Akşam gazetesi de toplantı haberini "Doktorlar gazetecileri tedavi etmeyecekler mi?" başlığıyla verir:

"Tabipler Dostluk Cemiyeti'nin yarınki toplantısına cemiyete kayıtlı olmayan doktorlar da iştirak etmek istemişlerdir. Cemiyet başkanlığı kayıtlı olmayan doktorların ancak dinleyici sıfatı ile bulunabileceklerini bildirmiştir. Bazı doktorların gazetecileri ve ailelerini tedavi etmemeye karar verdikleri hakkında bir rivayet de veran ediyordu. Tabipler Dostluk Cemiyeti Reisi Neşet Osman Bey bu hususta demiştir ki:

-Bu katiyen uydurmadır. Biz harpte yaralanan düşmanı bile tedavi ederiz. Meslek hukukunu müdafaa etmek başka, tababetin emrettiği vazifeyi ifa etmek yine başkadır...

Aldığımız malumata göre gazetelerin neşriyatından müteessir olan doktorlarımız gazeteler aleyhinde bir cereyan uyandırmak istiyorlar. Doktorlardan bir

⁵⁶ Akşam, 7 Ocak 1929.

⁵⁷ İkdam, 11 Ocak 1929.

kısmı, arkadaşlarının meslek haricinde işlerle meşgul olmasına itiraz ediyorlar. Toplantının pek hararetli olacağı anlaşılıyor.”⁵⁸

Toplantı iki saat kadar sürmüş, ikiyüzden fazla doktor katılmış, “Ocak salonu hıncahınç olduğu gibi merdivenler bile toplantıya gelen doktorlarla” dolmuştur. “İlk evvel Adana, İzmir, Konya’dan gelen teessür telgrafları okunmuştur.”⁵⁹ Cemiyetin yaptığı olağanüstü toplantıda alınan kararlar 12 Ocak tarihli gazetelerde yayımlanan bir bildiri ile kamuoyuna duyurulur. Bildirinin ayrıca Millet Meclisi başkanlığı, başbakanlık, sağlık bakanlığı, matbuat umum müdürlüğü, Anadolu Ajansı ve diğer şehirlerdeki tıp cemiyetlerine telgrafla bildirilmesine karar verilir⁶⁰. “Doktorlardan bazıları ayrıca Neşet Ömer Bey’in evinde toplanmışlar, aynı husus hakkında görüşmede bulunmuşlardır.”⁶¹ Akşam gazetesindeki haber ise “Gazeteler aleyhine büyük tezahürat” yorumuyla verilir: “...Toplantı gizli olduğu için içeriye kimse alınmamıştır. Yalnız seslerde görüşmenin pek hararetli cereyan ettiği anlaşılıyordu. Gazetemiz makineye verilirken henüz toplantı devam ediyordu. Toplantıya iştirak eden doktorlar arasında fakülte profesörlerinden ancak iki kişi vardı. Doktorlar gazetecileri görünce hidetlerini belirtmişler, Osman Şerefeddin Bey ‘Gazeteciler burada ne arıyor?...’, bir diğer doktor da ‘Ah şu gazetecileri aşağılayabilsek’ diye bağırmıştır.”⁶²

Cumhuriyet’in Haberi

Toplantı hakkındaki en ayrıntılı haberi Cumhuriyet gazetesi verir. Gazetenin bir muhabiri basına kapalı olan toplantıda “...farkına vardırımsızın görüşmeyi takip etmiştir.”⁶³ Haberin başlığı çarpıcıdır: “Türk tababeti ecnebilere muhtaç değildir.” Başlık altında Necati Bey’e ameliyat yapan doktorların Necmettin Sadık ve Ahmet Haşim Beyleri dava edeceği bildirilmektedir:

“Bu toplantı daha ziyade Necmettin Sadık Bey’in ‘Avrupa’dan mütehasıs getirelim, tıp fakültesi düzeltilmelidir’ ve ‘Necati Bey tıbbi hatadan ölmüştür’ konusunu işleyen makalesiyle Ahmet Haşim Bey’in aynı mevzu etrafındaki makalesi üzerine talep edilmiştir.

...Toplantıya katılmak için bazı doktorlar sabah saat 9’dan itibaren Türk Ocağı konferans salonuna gelmeğe başlamışlardı. Toplantıya katılmak için hemen hemen İstanbul’daki sivil ve askeri bilumum doktorlardan oluşan 200 kişilik bir kafile vardı. Tıp talebesi de toplantıda bulunmak üzere gelmişlerdi

Salonda bir asabiyet havası esiyordu. Doktor Fahrettin Kerim Bey gördüğü gazetecilere ‘Sizin yazdıklarınızı, haksız hücumlarınızı protesto için topluyoruz’ diyor ve meslektaşlarını müdafaa ediyordu. Fakat doktora arkadaşları, ‘Sen de yarım gazeteci addedilirsin seni de toplantıya almayacağız’ diyorlardı. Vakit

⁵⁸ Akşam, 11 Ocak 1929.

⁵⁹ İkdam, 12 Ocak 1929.

⁶⁰ Milliyet, 12 Ocak 1929.

⁶¹ İkdam, 12 Ocak 1929.

⁶² Akşam, 12 Ocak 1929.

⁶³ Cumhuriyet, 12 Ocak 1929.

gelmişti, zil çaldı ve saat 11'de olağanüstü toplantı başladı. Başkanlığı Neşet Osman ve katipliği Fethi Beyler işgal ettiler.

(İkdam, 14 Ocak 1929)

Gazete fotoğrafçıları objektiflerini hazırlamışlardı, bu esnada doktor Refik Münir Bey ayağa kalktı ve pek haksız olarak şunları söyledi:

-Efendiler, biz esasen gazetelerde aleyhimize vaki olan saldırıları konuşmak için geldik, şimdi de bunların karşısında durup resim aldırarak ve kendimizi teşhir etmek doğru değildir.

Bu sözü Hamdi Bey destekledi, bir zat 'isteyen otursun istemeyen çıksın' dedi. Doktor Osman Şerefettin Bey fotoğrafçıların oraya kadar nasıl geldiklerini sordu ve bu özel toplantı olduğundan müsaade etmemelerini söyledi... Bunun üzerine yeniden münakaşalar başladı. Nihayet gazetecilerle fotoğrafçılar salonu terk ettiler.

Bu yanlış düşünce idi. 200 kişilik bir toplantının neticesini anlamamak imkanı bu devirde yoktur. Kaldı ki biz en gizli şeyleri bile öğrenebiliriz. İşte en uygun yol açıkça konuşmak olduğu halde maalesef yanlış hareket edilmiş ve gene gazeteciler dünkü toplantının mahiyetini öğrenmişlerdir. Müzakere 12'ye kadar devam etmiş ve bir arkadaşımız farkına vardırıksızın görüşmeyi takip etmiştir."

Toplantıda önce Dr. Akil Muhtar Bey "uzun ve fenni izahat" vererek Necati Bey'in tedavisinde "...hiçbir hata yapılmamış olduğuna kani bulunduğunu" söyler. Sonra operatör Dr. M. Kemal Bey söz alarak "...saldırıları ifade eden neşriyat aleyhinde bulunarak vaziyeti izah etmiş, mesleğin rencide olunduğunu, doktorların memlekete her surette hizmet ettiklerini, Harbi Umumide her şubeye mütehasıs getirildiği halde doktor celbine lüzum görülmediğini, Ankara'da ameliyat yapan doktorların Necmettin Sadık ve Ahmet Haşim Beyler aleyhine dava açtıklarına dair telgraf aldığını ve cemiyetin de buna yardımcı olmasını teklif" eder. Bu öneri kabul edilir. Ankara'ya giden doktorlardan Neşet Ömer Bey toplantıda bulunmaz.

"Bu sırada herkes söz söylemek istemiş, 'Avrupa'dan daha ziyade toplum bilimleri hocası celbine ihtiyaç vardır'⁶⁴ diye bağırılmışlardır. Bir doktor, 'Avrupa'dan ecnebi doktor istemek Lozan anlaşmasına vakıf olmamak gibi büyük bir gafı gösterir' demiştir."

Cemiyetin Bildirisi

Toplantı sonunda yayımlanan bildiri şöyledir:

"1. Maarif Vekili merhum Necati Bey'in vefatından dolayı çok müteessir olan heyetimiz meşum akıbeti hazırlayan hastalık hakkında bazı gazetelerde görülen neşriyat üzerinde uzun uzadıya durmaktan etmektan sakınır. Pek septik teşekkülle ve fevkalade akut bir seyirle kısa bir müddet zarfında ölümle neticelenen bu hastalık hakkında yakından alakadar olan müdavi tabip meslektaşlarımızın icabında bir fenni heyet huzurunda hesap vermeye hazır olduklarına kani olduğunu beyan eyler.

⁶⁴ Mehmet Asım mülkiye, Hakkı Tarık hukuk mektebi mezunudur. Burada iki kardeşin mesleklerine atıf yapılmaktadır.

2. Son zamanlarda birer vesile ile ve bilhassa son vaka dolayısıyla bazı gazetelerin Türk hekimlerine, Türk tababetine karşı almış oldukları vaziyetten dolayı teessürlerini alenen beyan eyler.

3. Uzun harp ve felaket senelerinde bütün cihanın takdirine mazhar olan Türk sıhhi heyeti bütün mücadeleleri hiçbir yabancıнын yardımın ihtiyaç göstermeksizin yapmış, memleketine azami hizmet ifaya muvaffak olmuştur.

4. Medeni, tıbbi ve toplumsal bütün ilerlemeleri adım adım takipten bir an geri kalmayan, bilimsel incelemede daima onlarla başabaş yürüyen Türk sıhhi heyeti kendi ilmi varlığının kifayetinin memleketin tıbbi ihtiyaçlarını temine kafi geldiği kanaatindeydi. Bununla beraber aksi kanaatte olanların daha itimata değer gördükleri kişilere müracaatte özgür oldukları tabiidir.

Kamu oyunda Türk tababeti aleyhinde itimatsızlık telkin eden neşriyate karşı teessürümüzü beyan ederken bu hususta meseleyi daha itidalle muhakeme eden büyük bir kısım Türk matbuatına takdir ve teşekkürü bir vecibe addeder."⁶⁵

Ancak Cemiyet'in kararları tartışmalara son verebilmekten uzaktır. Hekimler arasında tıbbi konuların gazete sütunlarında tartışılmaya devam edilmesi üzerine Cemiyet'in yönetim kurulu bir toplantı daha yapar. Bu toplantıda "evvelki günkü toplantı dolayısıyla neşredilen tebliğden başka gazetelerin 'filan bey şöyle dedi falan doktor böyle söyledi' diye verdikleri tafsilatın içtimain mahremiyetini ihlal ettiği, binaenaleyh bu hususta bir karar ittihaz edilmesi lüzumu ileri sürülmüştür." Doktorlar bundan sonra toplantılarını gazetecilere haber vermeyecek, kararlarını gazetelerde değil tıbbi dergilerde yayımlayacaklardır."⁶⁶

Vakit Gazetesinin Yorumu

Cemiyet'in bildirisi, Necati Bey'in ölümü üzerine ısrarlı yayınlar yapan Vakit gazetesinin tepkisine neden olur. Cemiyet bildirisinin yayımlandığı gün gazetede sert bir yorum da yer alır. Gazetenin hesap soran ve suçlayan tavrı bu yorumda da belirgindir:

"...Hiçbir doktor hiçbir hastasından ne kör bir emniyet isteyebilir ne de Tabipler Dostluk Cemiyetleri 'aksi kanaatte olan zevat daha şayanı itimat gördükleri zevata müracaatta muhtardılar' diyerek hastalara yol gösterecek derecelerde bu memlekette tahakküm sesi çıkarmak hakkına maliktir. Herkes gibi nasıl doktorlar da daha iyi daha mükemmel bir gazete aramak hakkını kendi takdirinde mevcut buluyor ve bunu toplanıp ifade diyorsa bir gazeteci, bir avukat, bir asker, bir bankacı da aynı hakla aynı talebi ortaya atmaya ve bunu tahakkuk ettirmek için o meslek üzerinde müessir olmaya yetki sahibidir."⁶⁷

⁶⁵ Hakimiyeti Milliye, 13 Ocak 1929.

⁶⁶ Vakit, 13 Ocak 1929.

⁶⁷ Vakit, 12 Ocak 1929.

Gazete, Cemiyet'in yayımladığı bildirisinin Ankara'da yeterli görülmediğini ve daha kuvvetli deliller talep edildiğini de haber verir⁶⁸.

Tavşana: "Kaç!,"
Taziya: "Tut!,"

Tababetin memleketimizde tereddidi halinde bulunup bulunmadığı hakkında fikirlerini söylerken bazı doktorlar işte şu resimde gördüğümüz şekli alıyorlar.

izah edelim: bu doktorlar, gazetecilerle görüştikleri sırada onlara güler yüz gösteriyorlar ve diyorlar ki:

"Haklısınız! Tıp mahvoluyor... Hatta, filanca doktor, filanca zamanda filanca adamı yanlış tedavi etmişti... Falanca doktor da, falanca zaman, falanca adamı, öldürmüştü... Ha gayret!... hücum! hücum edin de el birliğiyle şu yolundan çıkan tababeti vız getirelim!... haydi!... ha gayret!..."

Sonra, bir de bakıyoruz ki, doktorlar, meruz kaldıkları hücumlar karşısında, fevkalâde içtima aktedince, aynı zevat, bize evvelce göründüklerine nazaran taban tabana zıt bir yüzle ortaya çıkıyorlar:

"Nedir bu gazetecilerin vaveyiâsı efendim? - diye haykırıyorlar.- Bu ne kepazelik? Bu ne büh-tan!?..."

Hasılı mesleki tesanüdün bunlardan büyük müdafii yok!... Şaşıyoruz: acaba bu zevat böyle bir "tavşana kaç! taziya tut!," politikası takip etmekle neyi istihdaf ediyorlar? Şunu bir anlasak!

İsmi değişti

Sıhhiye vekâletinin ismi "Sıhhat ve içtimai muavenet," vekâletine kalbolunmuştur. Bu husustaki meclis kararı Dahiliye vekâletinden vilâyete tebliğ olunmuştur.

(Akşam, 14 Ocak 1929)

Neşet Osman Bey'le Tartışma

Gazetecilerle hekimler arasındaki gerilimin artması gazetelere yansıyan tatsız tartışmalar da neden olur. Örneğin, aynı zamanda belediye sağlık işleri müdürü olan Tabipler Dostluk Cemiyeti başkanı Neşet Osman Bey'le gazeteciler arasında 21 Ocak'ta gerçekleşen sözlü tartışma Akşam gazetesinde şöyle yer alır:

⁶⁸ Vakıf, 14 Ocak 1929.

"-Tabipler Dostluk Cemiyeti'nin perşembe günkü balosuna gazetecilerin davet edilmemesine karar verilmiş diyorlar, doğru mudur ?

-Geçen sene ne yapılırsa bu sene de yapılır. Bu sene gazeteciler için doktorlar moda oldu. Her sabah gazeteleri açıyorum filan doktorun sözü, resmi raporlar, artık yetişir, bıktık bu işten, insanın istifrağ edeceği geliyor. Biraz da resamlardan, şeker fabrikasından bahsediniz.

-Fakat doktorluğun vaziyeti doğrudan doğruya insanların hayatıyla alakadardır.

-Nasıl... resamlık bir sanayii aliyei nefisedir. Memlekette ilim namına yalnız tababet mi vardır ?

-Meslektaşlarınız bu fikirde değil, bu sahada serbestçe münakaşa istiyorlar.

-Ben onlara da hitap ediyorum. Ben kendi hesabıma gazetecilere 4 ay doktorluk hakkında söz söylememek niyetindeyim. Havadisi sihiye başka... Bir şey yazacağım, söyleyeceğim varsa (ecnebi tıbbi risalelerden birkaçını göstererek) bunlara yazarım. Fakültenin nakli münakaşası gazete sütunlarına geçmez. Bundan bahse hakkınız yoktur.

-Bu devirde hiçbir müessese halktan gizli hareket edemez. Bu demokrasi prensiplerine aykırıdır.

-Sizin dediğiniz de yanlış benimki de... Ben kendi hesabıma gazetelerin bu işlerle meşgul olmasına taraftar değilim."⁶⁹

Cemiyet'in İkinci Toplantısı

Tabipler Dostluk ve Dayanışma Cemiyeti genel kurulu 25 Ocak'ta Dr. Neşet Osman Bey başkanlığında bir kez daha toplanarak konuyu tekrar görüşür. Bu kez toplantının havası uzlaşmadan yanadır. Üyelerin çoğu, hekimler ile basın arasında bir sorun ve ihtilaf bulunmadığını, bir önceki toplantıda gerçekleşen bazı tartışmaların bazı gazetelere yanlış ve eksik olarak yansıtıldığını dile getirirler. Sonuç olarak bazı hekimlerin haysiyetlerini zedeleyen yayın yapanlar aleyhine dava açmak için yönetim kuruluna yetki verilir ve bir önceki toplantı tutanaklarının bir broşür halinde yayımlanarak tartışmalara son verilmesi kararlaştırılır⁷⁰.

⁶⁹ Akşam, 22 Ocak 1929.

⁷⁰ Milliyet, 26 Ocak 1929.

EK 1

Türk Hekimliği

Falih Rifki

Necati'nin herkesi muztarip eden ölüm faciasına ait lüzumsuz gazete dedikoduları Türk hekimliğini müteessir etti. İstanbul'dan Ankara'ya gelen birinci sınıf operatör ve hekimlerimiz, fennin emrettiği yapılmıştır, dedikten sonra bu gayet ince ihtisas meselesini muhabir telgrafları ve şahsi hükümlerle halletmeğe kalkışmak hata idi.

Türk hekimliği Türk askerliği ile beraber memleketin en eski iki garp müessesesidir ve bu iki meslekin seviyesi, memleketimizin diğer meslek seviyelerinin üstündedir. Bu meslek adamlarının fenni kararlarını müspet menfi muhakeme edecek yüce hakem kim olabilir ? Mahkemeler bile hekimliğe ait davaları ancak hekimlere tetkik ettirmektedirler. Eğer herhangi bir hata veya dikkatsizlik olursa, bu hata ve dikkatsizliği herhangi bir sebeple hekimlerimizin örtbas edecekleri nasıl tasavvur olunabilir ?

Tıp ölüm çaresi bulmamıştır; hatta her hususta kati isabet de iddia etmez. Her facia için bir mesul aramak insanların adeti ise de her ölüm faciasından tıbbi mesul tutmak Türkiye'nin her köşesinde her gün binlerce vatandaşı ıstıraptan, kaza ölümlerinden kurtaran Türk hekimliğine karşı ağır haksızlık olur.

Türkiye'nin medeni ve çağdaş seviyesini vücuda getirmekte Türk hekimliğinin şeref hissesi büyüktür. Vakıa sıhhi teşkilatımız henüz memleket ihtiyaçlarına kafi olmaktan uzaktır. Fakat hangi teşkilatımız tam ve kamildir ? Köylerimizde bulunmayan yalnız hekim midir, her köyün muallimi var mı, hatta her kişiye mektup ve telgraf gidiyor mu ? Maateessüf uzak taşrada henüz ilkel ve hatalı Asya usulleri revaçtadır ve bu eğilimler çağdaş tıbbı karşı emniyetsizlik uyardırmakta berdevamdırlar. Vazifemiz bu kara cehaleti yüreklendirmek olmamalıdır.

Biz şuna kaniiz: Her Türk hastası kendini emniyetle Türk hekimine teslim edebilir. Hata ve dikkatsizlik olmaz değil fakat Türk hekiminin temiz vicdanı onu hata ve dikkatsizliğin mesuliyetlerini aramamak ve bulmamak küçüklüğünden uzak tutar.

Türk hekimliğini muztarip eden ve cesaretini kıran dedikoduların bir an evvel nihayet bulmasını temenni edelim ve çağdaşlığı tamim eden arkadaşlarımızın ilk vazifesi fen ve ihtisasa hürmet olduğunu unutmayalım.

Hakimiyeti Milliye, 15 Ocak 1929

Türk Hekimleri

Yakup Kadri

Merhum Necati'nin hiç beklenmeyen bir anda vefatını bazı tıbbi hatalara atfedenler oldu, hatta gazetelerde bu noktai nazarı, haydi bu zannı diyelim, destekleyen yazılar yayımlandı. Gerçi Necati gibi levent ve gülbüz bir gencin apandisit nevinden basit bir deritten ansızın göçüp gidivermesi hepimiz üzerinde bir eceli kaza tesirini icra etmekten uzak kalmamıştır ve zavallı arkadaşımızın hastalığı esnasında vukubulan birkaç hadise, söylenen birkaç söz de bu hisse kuvvet vermiştir. Her şeyden evvel şunu itiraf edeyim ki ben de bu hissi taşıyanlardan biriyim. Belki bu hususta ye's ve elemime mağlup oluyorum. Esasen böyle olmasa da hepimizin yüreğine dert olan bu meseleyi fenni bir cepheden münakaşa edebilecek bir yetkiye sahip değilim. Onun içindir ki bu hususta söyleyeceklerim ancak vuku bulan hadiselerle, söylenen sözlere dayanabilir.

Benim gibi herkes de bilir ki Necati epeyce zamandan beri bağırsaklarından muztarip idi, hatta geçen sene bir defa daha yine apandisitten yattığını hatırlayanlar pek çoktur. Binaenaleyh vefatıyla hastalığı arasındaki bu müddet zarfında kendisine neden ameliyat yapılmadığı suali pek ala zihnimizden geçebilir.

Eğer bir ihmalin vücudu farz edilse bile bunu bütün Türk hekimlerine ve Türk hekimliğine ait bir hata gibi göstermek asla doğru değildir. Çünkü böyle bir zan ve iddia yasını ölünceye kadar taşımaya mahkum olduğumuz aziz arkadaşımıza yeniden hayat vermeyeceği gibi tıpta da yeni bir diyagnostik sistemin teessüsüne yardım edemez. Tıbbi eski zamanların kehanet ve yarı sihribazlığı nevinden yarı ilahi yarı şeytani bir bilgi yerine koymak ve ondan mümkün olmayan şeyleri istemek tıbbı karşı lüzumundan fazla ve adeta safdilane bir iman ve itimattır.

Bilmek lazım gelir ki bütün müspet ilimler gibi tıp da tabiatın verdiği bir takım *doneler* üzerine yapılan şahsi müşahadelere dayanır. Bu *doneler* ekseriye son derece değişken olduğu gibi bu müşahadeler de aldatıcı olabilir. Bugün matematiksel ilimlerin katiyeti bile şüphe ve münakaşaları davet etmektedir. Kaldı ki tıp gibi ilkeleri vakia ve tecrübeden ibaret olan bir ilim bize *iki kere iki dört eder* katiyetinde hükümler verebile...

Bizce Necati'nin başına gelen facia Avrupa'da dahi herhangi bir hastanın başına gelebilirdi. Çünkü tabii hadiseler, daha doğrusu tabiatte hüküm süren kör kuvvetler pek çok defa beşeri tedbirlere galebe çalmaktadır.

Milliyet, 15 Ocak 1929

EK 2

Birinci Rapor

30 Aralık 928 saat 11.5'ta

Necati Beyefendi'nin muayenesinde gördüklerimiz ateş 38.5, nabız 110. Hastalık dün öğle vaktinde şiddetli karın ağrıları ile başlamış, kusma ve bulantı yoktur, gaz arasıra çıkmaktadır, ağrı daimidir.

Lokalizasyon sağ iliak fossada olup kas sertliği ve ağrılı nokta mevcut, lökosit miktarı 12.00'dir. Dil hafif paslı, iştah azalmış, ağrı fazla ve tahriş edici yemekleri müteakip hissettiği bağırsak rahatsızlıklarından sonra tezahür etmiştir. Geceyi muztarip geçirmiştir.

Yapılan tedavi: Buz tatbiki, papaverin, belladun ve icabı hale göre opiyum.

Hususi rejim: Hazırlıklı olarak beklemek şarttır, fakat halen tıbbi tedaviye karar verilmiştir, nöbet subakut apandisitittir.

Dr. Yusuf Hikmet Operatör O. Vasfi

Doktor E. Şerif

Dr. Fahrettin

İmza (okunamamıştır)

İkinci Rapor

30 Aralık 928

Yatakta mutlak istirahat, hararet derecesi muntazaman alınacak, sabah 8'de akşam 7'de. Buza devam edilecek.

Yemekleri: Süt yoğurt, limonata, ıhlamur, kati olarak lavman yapılmayacaktır.

İlaç: 10 damla sabah, 10 damla öğle, 10 damla akşam verilecektir.

Dr. Ekrem Dr. O. Vasfi Dr. Y. Hikmet

Üçüncü Rapor

31 Aralık 928 sağlık durumu, sabah 9.30

30-31 gecesi hararet 39.5, nabız 130, muztarip, bir santim morfin yapılmış bir de kafur yağı, geceyarısı hararet 40, nabız 140, daha ziyade mustarip.

Saat yedi sabah, 4 defa hıçkırık gelmiş, ağrı da fazlaca, gaz çıkışı durmuştur.

Midede hafif ekşilik, hafif solunum sıkıntısı, beklemeksizin derhal ameliyata karar verilmiştir. Saat 9.30 'da nabız 140, lökosit sayımı ve formülün yazılması.

Dr. Şevket, Ekrem, Hüsamettin, O. Vasfi

Lökosit sayılmış 16.000'dir.

Operatör Rifat Ali Bey tarafından evvela kloroform daha sonra eterle uyutularak ameliyata başlandı. 25 gram kloroform, 40 gram eter verilmiştir. Sağ iliak bölgede Mak Burney kesisiyle periton açılmış, kokulu irinli ve gaita maddesi parçalarını içeren mebzul ifrazat çıkmıştır.

Yapışmamış olan omentum bir tarafa alınarak keza yapışıklık göstermeyen ince barsaklar ameliyat sahasından uzaklaştırılarak kör barsak bulunmuş, kör barsağın etrafından gelen aynı vasıfta mebzul ifrazatla kaşılaşmıştır, appendiks (*şekli bozulduğundan*) tespit edilemediği ve kör barsakla bağlantısı yapışıklık arasına gömülü bulunduğu için çıkartmak imkanı olmamış, kör barsağın çevresi iyodoformlu gazla iyice tahdit edildikten sonra biri yukarı biri ortaya ve tam mihraka, diğeri de aşağıya doğru olmak üzere üç tane dren konmuştur ve hiç dikiş konmayarak pansuman yapılmıştır.

Ameliyat operatör Şevket Halil ve Ömer Vasfi Beyler tarafından yapılmıştır. Hasta nakledilirken mebzul miktarda 'vomit negro' olmuştur.

Dr. Şevket

Dr. Ömer Vasfi

Dr. Rifat Ali

Teşhis ve hastalığın komplikasyonu: Appendicite gangreneuse septique.

İstanbul'dan Gelen Doktorların Raporu

30 Aralık 928'de saat 14.50'de Ankara'ya vararak ile Sıhhat Yurdu'nda ameliyatı icra edilen Maarif Vekili Necati Beyefendi derhal ziyaret edilmiş ve icab eden malumat alındıktan sonra tıbbi konsültasyon yapılarak bundan sonraki tedaviye başlanmıştır. Aldığımız malumata göre Necati Beyefendi 29 Kanunuevvel cumartesi günü saat 14.5'ta karnında sancı ile hastalanmış, muayene eden tabibin tavsiyesi üzerine evine gönderilmiş ve yatırılmıştır.

Hararet derecesi 37.5 ve nabız 100 görülmüş, gaz ve bulantı görülmemiş ve gaz çıkışı devam etmiştir.

Sağ iliak fossada kas sertliği ve ağrı bulunmuş, hasta o geceyi ıztırapla geçirmiş, harreti derecesi 38 olmuştur.

Papaverin ve Belladon verilmiştir. Ankara'daki tabipler tarafından 30 Aralık pazar günü sabahleyin yapılan konsültasyonda subakut apandisit teşhisi oybirliğiyle kabul edilmiş ve halen tıbbi tedaviye devam etmekle beraber hazırlıklı olarak beklemek lüzumu karar altına alınmıştır.

Saat 24'te hararet 40, nabız 140, ıztırap artmış, 7'de birkaç hıçkırık olmuş ve ağrı artmış, gaz çıkışı da nihayet bulmuştur. Nabız 140, lökosit 16.000'e kadar çıkmış, solunum sıkıntısı başlamış bunun üzerine Ömer Vasfi, Hüsamettin,

Ekrem Şerif, Şevket Halil Beyler dahil olarak yapılan konsültasyonda hemen ameliyata karar verilmiş, hastaneye naklolunarak saat 11'de ameliyata başlanmıştır.

Ameliyatta gözlemler: Kesi yapılarak perituvanı açılır açılmaz kokulu irinli, gaita maddesi parçalarını içeren mebzul içerik çıkmıştır. Karın içinde barsaklar ve omentum serbest olup appendiks (*şekli bozulduğundan*) tespit edilememiş, kör barsakla bağlantısı yapışıklık arasında gömülü görülmüştür.

Bu şartlarda appendikse dokunulmamıştır. Kör barsağın çevresi iyodoform gaz ile tahdit edilmiş ve 3 dren koyulmasından sonra karın açık bırakılarak pansumanla kapatılmıştır. Ameliyat esnasında nabız 140-150 arasında devam etmiştir. Hasta yatağına nakledilmek üzere iken mebzul siyah kanlı kusmuk çıkarılmıştır.

Varışımızdaki vaziyet ve gözlemlerimizle bundan sonraki tedaviye gelince: Hasta oldukça sakin, fakat nabız 140-160 arasında devam ediyor. (*Hastalığın*) gerilemesi değişken (*dalgalı*) fakat muntazam, hararet derecesi 38.5, karın belirtilerinde ağrı kaybolmuş, (*karın*) şişkinliği hafif olup basmak ile ağırlı değildir.

Kalbin ve akciğerlerin ön kısımlarının aşağısında gayri tabii bir ses alınmamıştır. Yalnız hasta bulantı ve hıçkırıktan akşama doğru da sıkıntıdan müşteki bulunuyordu. Nabzın vassına göre saat 3'te adale arasına digalen, 4'te kafuri yağı zerkleri icap etmiştir. Apandisit gangrene olduğu nazarı itibara alınarak 35 santimetreküp polivalan gangren serum eriyiği tedrici bir surette aynı zamanda cilt altına 200 santimetre fizyolojik serum zerkedilmiştir.

Hastanın genel durumunda büyük bir değişme görülmekle beraber yarım litre kadar siyah kusmuk çıkarmıştır.

Nabzın hali nazarı dikkate alınarak kafur yağı ve tekrar fizyolojik serum zerkleri yapılmıştır. Saat birden itibaren genel durumu bozulmuş, nabız küçülmüş ve düzensizleşmiş, iç sıkıntısı ve bazı ajitasyon belirtileri, soğuk ter, bulantı, sık hıçkırık başlamıştır.

Muhtelif zamanlarda kafein, adrenalin, adale içine Hekzeton, ven içine glükozlu serum zerkleriyle sık sık zayıflayan kalp ve nabız düzeltilmeye çalışılmıştır.

Sabaha doğru hezeyan başlamış, önceleri ziyaretçileri tanımak kabiliyetini kaybetmemekle beraber bazan hezeyandan kurtulamamıştır.

Saat dört buçukta kalbin zayıflaması fevkalade artmış, etraf soğumaya başlamış, ven içine digalenli digalensiz serum glükoze zerkleri tekrar edilmiş ise de önceleri verilen bu ilaçlar ile kuvvetlendirilebilen kalb nihayet bu tedavilere karşı cevap vermemiş ve en nihayet hasta Ocak bir, Salı günü saat 11 buçukta kalp durmasında vefat etmiştir.

Netice: Tedaviyi deruhte eden tabiplerin raporlarına ve bizim gözlemlerimize göre fevkalade septik ve gangrenöz bir apandisit olduğu anlaşılmıştır.

Yapışıklık ortaya çıkmadan etmeden iltihaplı appendiksin delinmesiyle içinde birikmiş olan fevkalade septik bulaşıcı maddeler periton boşluğu içine akmış ve bu suretle lokal bir peritonit husule gelmiştir. Her ne kadar zamanında yapılan ameliyat sayesinde peritonit yayılmasına sebebiyet verilmemiş ise de genel yayılım (*toksemi-?*) ve bilhassa toksinlerden kalp kasının etkilenmesiyle hasta kalp kası durmasından vefat eylemiştir.

Üniversite rektörü profesör
Neşet Ömer

Üniversite tıp fakültesi profesörü
Akil Muhtar

Gülhane klinikleri muallimlerinden
M. Kemal

Başbakanlığa Takdim Edilen Açıklama

1 Ocak 1929 akşamı toplanan Bakanlar Kurulu'nda gerçekleşen emri devletleri uyarınca Eğitim Bakanı merhum Necati Bey'i ölümüne neden olan hastalık ve tedavisinin gidişi hakkındaki malumatın toplanıp ve tespiti için müdavi tabiplerinden alınan üç rapor, ameliyatın yapılma şeklini gösteren bir özet ve iki parça hararet derecesi tablosu ile rejim cetveli bir dosya halinde sayın okuyucuya takdim kılınmıştır. Bu raporların tetkik ve değerlendirilmesinden anlaşılacağı gibi merhum Necati Bey 29 Aralık cumartesi günü öğleden sonra karın ağrısı ile rahatsızlanarak istirahat etmek üzere evine gitmiş ve o geceyi rahatsızca geçirecek ertesi 30 Aralık Pazar günü öğleden evvel Ankara Nümune Hastanesi baştabip ve operatörü Ömer Vasfi, Cebeci Hastanesi operatörü Şevket, Nümune Hastanesi dahiliye mütehasısı Salahi Vehbi, doktor Ekrem Beyler tarafından yapılan tıbbi konsültasyonda subakut bir manzara arzeden apandisite müptela olduğu ve gözleme alınarak ameliyat icrası için bir müddet beklenerek tıbbi tedavi uygulanmasıyla beraber ameliyata her zaman hazır bir vaziyette bulunması oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Necati Bey o gece (30-31 Aralık) geceyarısına doğru ziyadece rahatsızlık hissetmeye başlamış olup sabaha karşı bu hal daha ziyade vehamet kespederek tekrar bir tıbbi konsültasyon yapılmasına lüzum görülmüş ve bu defa da yukarıda isimleri zikredilen zevat ile beraber Sıhhiye Vekaleti müsteşarı doktor Hüsamettin Bey yanında hastayı muayene ederek hararet derecesinin çok yüksek ve nabzın 140'tan fazla olduğu ve daha evvel hastaya hıçkırık geldiği ve gaz çıkışının durarak ederek karnın şişkinleştiği ve hafif solunum sıkıntısının mevcudiyeti ve karnın her tarafında kas sertliği olmakla beraber sağ tarafında göbük üstüne kadar fevkalade sertlik görüldüğünden hiç vakit kaybetmeden ve derhal ameliyat icrasına karar verilerek hastanın sarsılmadan ve rahatça nakli nazarından tercih edilen Yenişehir Sıhhat Yurdu'na nakledilmiş ve müteakiben ameliyata alınmıştır.

Hastanın vuku bulan arzusu üzerine ameliyat Cebeci Hastanesi operatörü doktor Şevket Bey tarafından yapılmış ve Ankara Nümune Hastanesi baştabibi

ve operatörü Ömer Vasfi Bey asiste etmiş ve operatör Ali Rifat Bey anestezi vermiş ve Doktor Ekrem Bey tıbbi nezareti yapmıştır. Ekli ameliyat protokolunda ayrıntısı yazılı olduğu üzere karın açılır açılmaz kokulu ve irinli gaitte maddesi parçalarını içeren mebzul ifrazatın mevcudiyeti görülerek temizlenmiş ve appendiks kör barsağa yapışık ve ganrene uğramış bulunduğu müşahade olunarak usulü dairesinde drenler konmuş ve açık pansuman yapılmıştır. Bu esnada appendiksin gangrene uğramış olması nazarı dikkate alınarak ameliyattan sonra antigangrenö serum zerk edilmiştir.

Ameliyatta sonra hastanın hararet derecesinde düşme görülmüş ise de diğer belirtiler aynı surette devam etmiş, fazla olarak ve henüz ameliyat masasında iken kan kusması vaki olmuştur. Vaziyet saat üçe doğru vehamet kesbetmiş ve öğleden sonra iki buçukta İstanbul'dan davet edilen Üniversite rektörü Neşet Ömer ve profesör Akil Muhtar ve Gülhane muallimlerinden Kemal Beyler gelecek yaptıkları muayenede kalp zaafı alametleri görüldüğünden lazım gelen ilaç tedavisi tatbik olunmuş ve bu hal sabaha kadar devam ettikten sonra yapılan bütün tedbirlere rağmen kalp zaafı artmış ve nihayet 1 Ocak 1929 Salı günü saat 11.45'te son nefesini vermiştir.

Ekli belgelerden özetlenen şu açıklama ve ayrıntılara göre:

1. Müdavi tabiplerin de beyan ettikleri gibi merhum Necati Bey sürakut bir apandisit tutularak appendiks pek az zaman zarfında gangrene uğramış ve bu sebeple husule gelen ağır kan zehirlenmesi ve kalb yetmezliğinden vefat etmiştir.
2. 30-28 tarihli tıbbi konsültasyon neticesine göre vaka selim şekilde görülmüş, subakut bir apandisit manzarası arzietmekte olduğu cihetle ameliyata lüzum görülmeyerek benzer vakalarda olduğu gibi beklenmesi tercih olunmuştur. Çünkü merhum Necati Bey evvelce bir iki defa buna benzer belirtiler göstererek sıradan tedbirlere düzelen eden apandisit buhranlarına duçar olmuştur.
3. Birinci konsültasyondan 24 saat geçmeden hastanın genel durumunda ani değişiklik husule gelmiş ve 31 Aralık 1928 sabahı yapılan ikinci tıbbi konsültasyon sonrasında ameliyat yapılmıştır. Şu suretle ameliyatın icrasında gecikme vaki olmuş değildir ve esasen bu gibi vakalarda yani delinme şüphesini ve peritonitin başladığını gösteren belirtilerin ortaya çıkmasında ameliyatı bir dakika bile tehir etmemek temel fenni kuraldandır.
4. Ameliyat amaçlanan faydayı temin etmemiş olup bu da maalesef hastalığın niteliğinin nadir tesadüf edilen vehamette olmasından ve bu şeklin evvelden tahmini bittabi mümkün olmamasından ve appendiksin fevkalade kısa bir zamanda gangrene olarak delinip bulaşıcı içeriğinin karın boşluğuna dökülmesinden meydana gelmiştir.

Arzı keyfiyet ederim efendim hazretleri.

EK 3

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam'ın Ankara Hıfzıssıhha Mektebi'nin 2 Kasım 1936 tarihindeki açılışında yaptığı konuşma

Sayın hocalar ve arkadaşlarım,

Bugün senelerden beri takip ettiğimiz idealin bir merhalesine daha erişmiş bulunuyoruz. Türk Hıfzıssıhha Mektebi açılıyor. Bu vesileden istifade ederek halk hayat ve sıhhatiyle ilgili işlerde Sağlık Bakanlığının takip ettiği prensiplerden de bahsetmek fırsatını bulduğum için ayrıca sevinç duyuyorum.

Ben 1921'de bakan olarak işe başladığım zaman -ki henüz milli mücadele bütün şiddetiyle devam ediyordu- meslek hayatında disiplini kötü bir yenilik addeden zümrelerle karşılaştım. Çünkü, Türkiye'de tıp sanatını icra etmekte olduğu kadar halk sıhhat işlerinde de idarede de bu meslek mensuplarının kendi yollarını seçmekte serbest olduğu hakkında bir fikir vardı. Yani tıp tahsilini yapan her meslektaş, tedavide olduğu kadar koruyucu tedbirlerin alınmasında da yalnız kendi bilgi ve görgüsünü kafi görüyordu.

O devirde bir vilayet merkezinde çıkan ufak bir gazetede Sağlık Bakanının halkın sıhhatinin korunması veyahut mevcut bir hastalıkla mücadele için devlet sıhhat memurlarına usul göstererek yaptığı bir genelge tenkit ediliyor ve bunların bilinmez şeyler olmadığı ve her tabibin bunları bildiği gibi tatbik edebileceğinden buna karışmanın mesleğe bir tecavüz olduğu yazılarak mesleğe yeni bir kötülük sokulmaması talep ediliyordu.

Yani bunu yazan arkadaşlar milli sıhhat işlerinin çerçevenlenmesini, devlet sıhhat idaresinin herhangi bir direktifini ilimlerine, sanatlarına karşı, adeta şahsi hürriyetlerini tahdit eden bir tecavüzmüş gibi telakki ediyorlardı.

Bunun sebepleri vardı: **Gördüğümüz tahsil saf ilim halinde idi, dershanelere yalnız tedavcilik zihniyeti hakimdi** (abç). Arada hamle gösteren bir iki hocanın sesi herhangi bir harekete kafi gelemiyordu. Binaenaleyh, yetişen nesil de kendini yetiştiren nesle uyuyordu. Bundan dolayı karşısında halk hayat ve sıhhatini, muayyen prensipler dahilinde korumaya yönelik herhangi bir harekete bittabi boyun eğmezdi; fakat dünya gidişi başkalaşmış, koruyucu tıp usulleri yepyeni bir safhaya girmişti.

Bir asırdan fazla bir müddetten beri yeni usulde tıp tahsilini kabul etmiş olan Türk tıp mektebi arada vukua gelen inkılaplardan haberi yokmuş gibi görünüyordu. Yani halk hayat ve sıhhati için medeni dünya tıp mensuplarının kendi memleketleri idare teşkilatları üzerinde yaptıkları hayırkar tesirleri ve bundan husule gelen müsbet neticeleri görüyor, okuyor fakat geleneklerine çok bağlı kalarak memleketimiz idare şubeleri üzerine etkili olmaya bir türlü başlayamıyordu. **Bundan dolayı da kendisinin yetki sınırı hasta koğuşundan veya tedavi ettiği hasta odasından dışarı çıkamıyordu** (abç).

Eğer son bir asırlık toplumsal tıp hayatımız göz önüne getirilecek olursa, **kamunun hayatını tehdit eden işlerde, o vakitki idare heyetinin zamanının çok namdar isimlerini ve şahıslarını bir tarafa bırakarak bu işler için başka memleketler mütehasıslarına müracaat ettikleri birçok defalar görülür** (*abç*).

Binaenaleyh bizde, yani kanuni müeyyideleri henüz belirlenmemiş genç Sağlık Bakanlığı ne kadar çalışırsa çalışsın ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın kendine mensup olanlar tarafından bile iyi görülmeyen bir yolda yürüdüğü zanni altında idi ve somut örnekler göstermeksizin bütün meslek erbabına ve bilhassa devlet sıhhat memurlarına bir defada bu fikirleri aşlamak ve anlatmak imkanı yoktu. O dereceye kadar ki **kaldırılmış olan Tıp Fakültesine⁷¹ talebeye son ders senelerinde koruyucu sıhhat işleri hakkında birkaç ders değil hiç olmazsa birkaç konferans verilmesi hakkında Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan bir teklife "bizim vazifemiz yalnız tıp tahsil ettirmektir" cevabı alınmış ve meselenin çözümünün ne kadar zor olacağı bir kere daha anlaşılmıştı** (*abç*).

Devlet idare şubelerine koruyucu tıp ve toplum sağlığının korunması fikirlerini sokulması için o vakitlerde başlayan mücadelemiz senelerden beri devam ediyor, halk hayat cereyanı nihayetsiz bir nehir gibi akarken devlet sıhhat idaresinin de bunun istikametini milletin sağlamlığı ve hayatiyeti bakış açısıyla sürekli olarak göz önünde bulundurmak ve icap eden tedbirleri almakla mükellef bulunduğunu ve bunun da bir devlet işi bulunduğunu bütün devlet teşkilatı tabakalarına hazmettirmek için senelerce ve senelerce çalışmak icap etmiş ve bugün gözle görülür ve el ile tutulur derecede müspet işleyen sıhhat mücadeleleri ve organizasyonu, o vakit inanmayanların alaycı gülüşleri karşısında işe başlamış ve varlığını somut örneklerle ispata mecbur olmuştur. Arada, 1925 Martında yeni usulde bir sıhhat idaresinin ne demek olduğunu gösteren "Genel Sağlık İdaresi İlkeleri" isminde bir kitabı İngilizceden tercüme ettirerek takdim ederken biliyor(*dum*) ki bu maksadı temine kafi değildi. Fakat o vakit vasıtalarımız o kadarına müsait olduğu için ancak o kadarını yapabilmıştık. Hatta o eserin başına yazdığım ufak bir önsözde "Türkiye Cumhuriyetinin girdiği yeni yolda Türk milletinin hayat ve sıhhati, takip etmesi lazım gelen sıhhi-toplumsal program için ne tecrübelerle girişmesine zamanı vardır ne de bu gibi tecrübeler verecek parası. Bunun için bütün milletlerin geçirdiği tecrübelerin neticelerinden hemen istifade etmek isteriz" demiştim.

O vakitten beri biz programımızda hiçbir tebeddül yapmadan yürüdük. Bugün içinde bulunduğumuz müesseseleri yaparken yeni tecrübeler yapmak için değil tecrübe edilmiş yollarda yürüyerek bir an evvel Türk sıhhatini koruyacak unsurları yetiştirmek çarelerini elde etmeğe uğraştık.

Müsaade ederseniz bunu biraz daha izah etmek isterim.

Mesela bir suyun kaptajı, bir kanalizasyonun tesisi, bir evin inşası, zararlı bir kaynağın kurutulması, bir köyün kurulması Türkiye'de meçhul işler değildi. Fakat bu işler yapılırken onu yapanları yanında ve birinci safta koruyucu tıp ve

⁷¹ 1933 Üniversite Reformundan önceki tıp fakültesi.

toplum sağlığının korunması fikirlerini temin edecek devlet sıhhat idaresi ve onun mümessili ile yapanın veya tatbik edenin bilgileri arasında bu iki prensibin vücuduna lüzum olduğunu ve o işle bu fikirlerin nasıl bağdaştırılacağını bilen insanlar noksanı. Buna nazaran birinci vazife olarak millet hayatında bir devlet sıhhat idaresinin de lüzumu olduğu zihniyeti yaratmak ve bu idarenin mümessillerini yetiştirmek sonra da tatbikata geçmek lazım geldiği neticesine vardık.

İşte arkadaşlarım, senelerden beri devam eden çalışma ile listesi çok uzun olan her şekildeki kanunlarımızı Büyük Millet Meclisinin onayına arz ederken bir taraftan da yepyeni bir şekilde ve tamamen medeni alem seviyesinde müesseseler vücuda getirerek devlet sıhhat memurlarına koruyucu tıp ve toplum sağlığının korunması prensiplerini telkin etmek için çalıştık.

Bugün açılan bu mektep işte o çalışmaların bir aşamasıdır ve bu müessesenin kurulmasıdır ki yukarıdan beri hikaye ettiğim yanlış zihniyetlerin bertaraf edilmesi ve yerine yine izahına çalıştığım fikirlerin geçmesi imkan dahiline girmiştir.

Bugüne kadar devlet sıhhat idaresinin kurulması ve işleyebilmesi için sarf olunan emekler, ona mensup olanlara ve harice göstermiştir ki millet hayatında organize ve çerçeveli bir çalışmadan başka hiçbir şekilde muvaffak olmanın imkanı yoktur.

Arkadaşlar, bu müessesenin içine girdikten ve güzide hocalarının derslerini dinledikten sonra anlaşılacaktır ki **kütle sıhhatini ilgilendiren işler yalnız fakülte sıralarındaki eğitimle çözülebilir işlerden değildir** (abç). Bugünkü tabiplik sanatı millet hayatında özellikle öneme sahip bir meslek haline gelmiştir. İhtiyarlamak, insan hayatının önlenemeyecek bir neticesidir. Fakat bütün dünyanın arzusu, sıhhati bozacak zararlı olayların meydana gelmemesine gayret ve mevcut zararlı etkenleri bertaraf etmek ve neticelerini islah eylemek, çalışma kuvvetini artırmak ve hayat uzunluğunu temin etmektir. Bugünün hakiki tabibinden istenilen ve yapacağına itimat beslenen meseleler bunlardır. Medeni dünyanın uzun çalışma senelerinin mahsulü olan bu itimatı Türk vatanında tesis ve temin etmek de sizin ve bizim omuzlarımıza verilmiş olan bir vazifedir. Devlet idaresinde vazife alan tabibin mevkii, yüksek bir öneme sahiptir. Bu mevkii işgal edenlerin sıhhi-toplumsal alandaki bilgilerinin kapsamını her gün biraz daha genişletmek mecburiyeti olduğunu size söylemekle ileri gitmiş olmam zannederim.

İlk kademede, tabibin hastasına ve yardımına ihtiyaç gösterenlere karşı telkin edeceği şahsi güven gelir ve bu aynı zamanda tabibin vazifesine bağlı bir şahsiyet olduğunu gösterecek ve öne çıkaracak bir niteliktir. Bu noktadan itibaren tabibin vazifesi genişler. Yalnız hastaları tedavi etme bakış açısıyla değil gelmesi muhtemel hastalıkları bertaraf edecek bir mücadeleci gibi telakki olunur. Bundan dolayı ailelerin özel danışmanı, bütün sıhhi müesseselerde onların en yakın akrabasından biri olur. **Tabip, hastalıkların bertaraf edilmesinde oynadığı rolden daha ziyade sıhhatte olanların bu hallerini muhafaza etmesi için sarf edeceği emek ile koruyucu tıp ve toplum sağlığının korunması sahasına girer** (abç). Bu noktadan itibaren ki Türk devletinin, Türkiye Cumhuriyetinin millet hayat ve sıhhati hakkındaki kanunlarının gereklerini yer-

ne getiriminin maddi ve manevi mecburiyeti altında kalır. Yani devlet sıhhat idaresinin milletin sağlam olması için koyduğu ve koyacağı prensiplerin tatbikiyle mükellef, her ailenin iç hayatında çok önemli bir rolü olan düşünceli bir devlet unsuru olur.

Bundan anlaşılmasın ki biz devlet hizmetinde olan bir tabibi hiçbir zaman saf anlamıyla tabip olmaktan ve öyle kalmaktan menediyoruz. İstedığımız, devlet memuru olduğu müddetçe halk hayatını ilgilendiren işlerde Cumhuriyet sıhhat idaresinin kendisine verdiği vazifeyi o idarenin belirli prensiplerine uygun olarak görmesidir.

Cumhuriyet hükümeti, Türk milletinin hayat ve yükselme kabiliyetini bütün azmiyle fazlaştırmaya uğraşırken istikbalde kuvvetli ve güzel bir gelişmeyi göz önünde tutuyor. Cumhuriyet sıhhat idaresi de bu yüksek ideale tam anlamıyla uymak için kendi vazife hududu içindeki işlerden biri olan ve bugünün sıhhi-toplumsal bilgilerini öğretecek olan bu mektebi açmak için senelerden beri çalışıyordu.

Bu mektep aynı zamanda devlet sıhhat idaresini elinde tutacak olanlara Cumhuriyet Hükümetinin ne kadar büyük önem verdiğini gösteren bir müessesedir.

Türkiye hıfzıssıhha mektebi açılırken bana düşen diğer bir vazife daha vardır. O da yüksek ideali ile bütün dünyada hürmetle anılan "Rokfeller Fondasyonu"⁷² isminin bu müessesenin vücudu ile de yakından alakadar olduğunu söylemek ve Fondasyonun Merkez Hıfzıssıhha Müessesesinin ve Hıfzıssıhha Mektebinin inşasına ve tesisine vakfettiği 280 bin dolardan başka, mektebin faaliyete girmesi için de hürmetle tanıdığımız sevimli arkadaşımız Bay Dr. Kolensi müdür olarak vermesini şükranla yad etmek benim için bir borçtur. Rokfeller Fondasyonunun bize kıymetli yardımları bundan ibaret değildir. Birçok Türk doktorlarının koruyucu tıp ve toplum sağlığının korunması branşlarında gelişme kurslarını senelerden beri üzerine almış ve mektebin sıhhi mühendislik şubesine de muhterem Bay Enjeniyör⁷³ Rayt gibi kıymetli bir uzvunu tahsis etmiştir.

Rokfeller Fondasyonu hakkındaki teşekkürlerimi bitirmeden bize senelerce büyük dost olarak manevi yardımların esirgememiş olan Prof. Dr. Rassel, Prof. Dr. Gan ve Dr. Söyer ve Dr. Ştrod'un isimlerini hürmetle anmayı bir borç bilirim.

Arkadaşlarım, mektepte lütfen ders verme vazifesi almış olan profesörlere ve diğer arkadaşlarıma teşekkür ederken burada ders alacak olan arkadaşlarıma da kendilerini başarılı kılmak için elimizdeki bütün vasıtaları kullandığımıza emin olmalarını rica ederim.

Arkadaşlarım, devlet sıhhat idaresi yepyeni bir yola daha giriyor. Bunun en büyük sevincini benim duyduğumu söylerseniz lütfen çok görmeyiniz. Bana inarak senelerden beri beraber çalışan arkadaşlarıma da bütün kalbimle teşekkür

⁷² Rokfeller Vakfı.

⁷³ Enjeniyör: Mühendis.

ederim. Asıl onlar Türk sıhhiyeciliğinin piyoniyeleridir⁷⁴. Bütün başarıyı ben kendilerine borçluyum.

Arkadaşlarım, asırlardan beri Türk vatanının, Türk milletinin birçok cephelerde olduğu gibi ihmal edilmiş sağlık varlığını temin için bize fırsat veren büyük şefimiz Atatürk'e, büyük Başbakanımız İnönü'ne buradan bir kere daha minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Bir millet hayatında bir gün bile olmayan kısa bir zamanda meydana gelen bu eserler(in), ancak onların yüksek itimadı ve teşvikiyle olduğunu söylemekle rahat duyarım.

Türk milletine olduğu kadar Türk sıhhiyecilerine de bu mektep kutlu olsun.

Sıhhiye Mecmuası, cilt 22, sayı 83, Aralık 1936, s. 411-417.

⁷⁴ Piyoniye: Öncü.

TIP TARİHİ NOTLARI

ETİBBA (*Tabipler*) ODALARI ISLAH EDİLEBİLİR Mİ ?

Dr. H. Zafer Kars

Soru ellibir yıl önceye ait. Bugün bizlerde adeta mizahi bir çağrışım yapıyor. Operatör nöroşirürjiyen Dr. Cafer Tayyar Kankat, "sahibi ve yazı direktörü" olduğu Modern Cerrahi ve Nöro-Şirürji Mecmuası'nın son sayısında yayımladığı "etüd" ünün başlığına bu soruyu koymuş.

Çalışma ilginç tespit ve yorumlarla dolu. Şöyle başlıyor: "*Poliklinik mecmuasının 160. sayısında profesör Niyazi Gözcü'ye ait yazıyı okudum. Etibba odalarının islahını hedef tutan bu yazıda üstad derin bir görüşle etibba odalarının mazarını deşmiş, bu odaların bu güne kadar halka, hekim ve hekimliğe refah saadet değil Türk tıp aleminde üzüntülü bir hava yarattığını çok güzel bir üslupla belirtiyor...Üstad (etibba odalarının) bu muvaffakiyetsizliğinin menfaatları aykırı olan memur, serbest hekim...gibi zümreler birleştirilerek bir mesleki teşekkül yaradılmak istenmiş, fakat bu teşekkülün sosyal ve psikolojik olaylara uymadığını ve bu yüzden pozitif netice alınmadığını ortaya koyuyor.*"

Peki çözüm ne olmalıdır ? O da hazır aslında: "*Üstad etibba odalarının kökten islahı için 'serbest hekimlik' kanununun yapılmasını ve etibba odasının serbest ve muayenehaneli hekimlerin eline verilmesi ile işe başlanmasını en kesin çare olarak öne sürüyor...Üstad serbest hekimliği müdafaa etmekle halk için çalışan ve ilmi bilgisi ile hayatını kazanan ideal Türk hekimliğine ve Türk halkına ilk koruyucu olarak tebrike şayandır. Liberalizm felsefesine dayanan hekimlik son ilerlemelerini başaran serbest hekimliktir.*" Nitekim, "*Hippocrat ve Esculape gibi serbest hekimler dahi tababeti kurmuş...lardır.*"

Tespit ne kadar karamsarsa önerilen çözüm de o kadar kökten. Madem ki modern hekimliği serbest ve muayenehaneli hekimler temsil ediyor verirsın tabip odalarını onlara ortalık gül gibi olur.

"Üstad"ın yorum ve önerilerini aktaran Op. nöroşirürjiyen Dr. Cafer T. Kankat, bunlarla yetinmeyip etibba odaları kanununun iç ruhunu ve tıp felsefesini bir kez de kendisi irdelemektedir. Değil mi ki Sorbon'da iki sene gece felsefe derslerine devam etmiştir bunu yapmak hakkıdır. Varılan sonuç gene aynıdır: "*Kanunlar halktan bir kısmını diğerine hakim kılacak şekilde tarafgirane yapılmış olursa psikoloji bakımından tatbik kabiliyeti olamaz.*" Etibba odaları kanunu tam da böyle bir kanundur. Kanıt mı istiyorsunuz, buyrun: "*Etibba odası kanunu disiplin cezaları memur hekimlerin memuriyetlerine ve memuriyet kazançlarına dokunmazken serbest hekimlerin bütün ilmi ve yaşama kaynaklarını kuruttuktur. Bu kadar tarafgirane bir kanun Türk hekimliğinin sosyal bünyesini nasıl koruyabilir ? Görülüyor ki felsefi ve psikolojik araştırmalar da etibba odalarının yanlış temeller üzerine kurulduğunu gösterir.*" Oysa "*serbest hekim halk işlerinde fedai gibi çalışmayı şiar edinmiştir... ve hekimlik halk kütlesini teşkil e-*

der...Bu etüde göre etibba odalarının lağvedilmesi icap eder. Türk yüksek hekimliği kendini idare eder. Hükümet vasilği ile ve etibba odasında memur arkadaşların çoğunluğu ile serbest hekimlik idare edilemez, hekim ve hekimlik hakları korunamaz."

Op. nöroşirürjiyen Dr. Cafer T. Kankat, Fransa'da iki yıl (1934-1936) kalarak dönemin nöroşirürji, estetik ve rekonstrüktif cerrahi dahil ileri tekniklerini öğrenmiş, muayenehanesinde icrayı sanat eyleyen bir hekimdir. Herhangi bir devlet görevi aldığına dair bilgi yoktur. Nitekim mecmuasını da sahibi ve operatör olduğu Şişli Cerrahi Kliniği Neşriyatı olarak çıkarmıştır.

Düşünsel yapı ve hekimlik uygulaması olarak liberal ilkelere sonuna kadar bağlı olan Dr. Cafer Bey'in tabip odaları için öngördüklerinin olmasa bile hekimlik mesleği için öngördüklerinin son elli yılda fazlasıyla gerçekleştiği açıktır. Bu açıdan kendisi ileri görüşlü bir hekim sayılmalıdır. Bizlere düşen ise son elli yılda hekimlik uygulamasına vurulan bu "liberal" damgayı silip atmaktır sanırım.

D ü ş ü n c e l e r

ve

O l a n b i t e n

Yıl .6 No. 33—34

Ocak — Şubat 1947

Etibba odaları ıslâh edilebilir mi ?

Dr. Cafer Tayyar Kankat.

Poliklinik mecmuasının 160 ıncı sayısında, profesör Niyazi Göxcü, ye ait yazıyı okudum. Etibba odalarının ıslâhını hedef tutan bu yazı da. Üstad derin bir görüşle, etibba odalarının mazisini deşmiş, bu odaların bu güne kadar halka, hekim ve hekimliğe refah saadet değil, Türk tıp aleminde üzüntülü bir hava yarattığını çok güzel bir üslûpla belirtiyor. Sayın üstad senelerce ettibba odasını idareye çalıştığını fakat bu geminin kömürsüz, benzinsiz yürüyemeyeceğine kanaat getirmiş. ilerde enerji kaynakları bulunca ya kadar odanın manevi varlığını yaşatmaktan başka bir şey yapamadığını yazıyor.

KAYNAK

Modern Cerrahi ve Nöro-Şirürji Mecmuası, yıl 6, sayı 33-34, Ocak-Şubat 1947.

(Ankara Tabip Odası Bülteni Hekimden Hekime'nin Ekim-Kasım-Aralık 1998 tarihli sayısında yayımlanmıştır.)

DR. ŞEFİK İBRAHİM İŞÇİL VE HEKİMLİK DİLİMİZ

Dr. H. Zafer Kars

Onüçbinden fazla tıp terimine önerilen Türkçe karşılıkları içeren, Dr. Şefik İbrahim İşçil ile edebiyat öğretmeni Ali Ulvi Elöve tarafından dört yılda (1934-1938) tamamlanan, basılması da bir dört yıl (1944-1948) süren toplam 973 sayfalık "**Türkçe Hekimlik Terimleri Üzerine Bir Deneme**" nin meslek hayatınızda bir etkisi oldu mu ? Yanıtınızın 'hayır' olduğunu biliyorum. Aslında eserden çok az kimsenin haberdar olması, hatta eseri bastıran Türk Dil Kurumu tarafından bile unutulması insanda üzüntü yaratıyor. Oysa bu hacimli denemenin ilginç bir öyküsü var. Dr. Şefik İbrahim İşçil'in "**Deneme**" ye eklediği Son Söz'den okuyalım:

" 1934 yılı dokuzuncu ayından başlayarak Sağlık ve Toplumsal (sosyal) Yardım Bakanlığı Sayalığı (istatistik) ve Yayın (neşriyat) Yönetmenliği (müdürlüğü) başlıklı bitilerle (mektuplarla) tomar tomar savmanlık (hekimlik) bilimsözleri (terimleri) çizelgeleri (listeleri) her Türk savmanına gelmeye başladı."

Mektuplarda şöyle denilmektedir:

" Türk Dili Tetkik Cemiyeti ilimler bölümünün tıp istilahları (terimleri) koluna ait derleme listelerinde bu kerre de basılan (C,E,O,P,Q,R,S,T,U,V,X,Y,Z) harfleriyle başlayan listeler ilişik olarak gönderilmiştir."

Elbirliğiyle başarılacak büyük ve ehemmiyetli bir yurt işi olduğuna göre bunların da mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda tetkiki ile bulacağınız öz Türkçe karşılıkları konularak doğrudan doğruya Ankara'da Türk Dili Tetkik Cemiyeti umumi katipliğine yollanmasını rica ederim efendim. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili namına Müsteşar."

Bakanlığın hemen her hekimden istediği bu gönüllü çalışma, Dr. Şefik İbrahim İşçil'in görevi olur. Bursa Halkevi'nde "*Türkçe arıdil* (edebiyat) öğretmeni Ali Ulvi Elöve ile" çalışmaya başlar. "*Dört yıl sürgit ve üzücü çabalamadan sonra 1938 yılının 10uncu ayının 13üncü günü saat 18,5ta eski Halkevi'nin çilehaneye benzeyen basık odasında 12,000i aşan bilimsözün sonuna*" ulaşırlar. "*1943 yılı ortalarında Ankara Türk Dil Kurumu bu terimlerin hiç bir yararlanma karşılığı olmaksızın bastırılmasını*" Dr. Şefik İbrahim İşçil'den ister; "*çitimlerin (formaların)*" basılması 1948 yılında tamamlanır ve "**Deneme**" ortaya çıkar.

"**Deneme**" ye Türk Dil Kurumu'nun koyduğu önsözde hekimlik terimleri üzerine o yıllarda süregelen tartışma söz konusu edilmektedir: "*Bu gibi terimlerin Avrupa dillerindeki şekillerini olduğu gibi almak düşüncesinde olan arkadaşlar vardır. Bunların dayanağı ileride Avrupalı yayınlardan faydalanmak zorunda kalacak olan gençleri şimdiden o yayınlardaki terimlere alıştırmış olmak düşüncesidir. (Nasıl, çok tanıdık bir gerekçe değil mi ?) Bilim dilimizi yabancı dil öğretimine alet yapmak, maksat iyilikçi de olsa doğru sayılamaz. Bir mesleğin üyeleri*

içinde uluslararası bilim olaylarını yabancı yayınlardan izleyenler daima azınlık olmaktan ileri geçemezler. Böyle olunca da azınlığa sağlanacak ikinci derecede bir fayda için çoğunluğu büyük bir vakit ve zihin fedakarlığı zorunda bırakmak yerinde bir tedbir olamaz." (Bu da günümüzde çok yaygın olarak ifade edilmese de somut, mantıklı ve halen geçerli bir yanıt, değil mi ?)

Ülkemizde tıp eğitimi 1839 yılında Fransızca olarak başlar. İkinci Mahmut, Mekteb-i Tıbbiye'yi açış konuşmasında eğitimin Fransızca olmasına rağmen sağlık bilimini "asıl dilimiz olan Türkçe"ye (*lisan-ı Osmani değil !*) aktarmaktan söz eder. Buna rağmen yabancı dilde eğitim, Namık Kemal'in de "Türkçe Tababete Dair Makale-i Mahsusa" ile katıldığı tartışmalar arasında 1870 yılına kadar devam eder. Fransızca tıp eğitimi sona erer ama eğitim dili Türkçe değil bir tür Osmanlıca olur. Türkçe, ancak Cumhuriyet'ten sonraki özleştirme atılımıyla Arapça Farsça karışımı bu tıp dilinin yerini alabilmiştir. Yoksa "baş, göz, kulak, burun, ağız, boyun" yerine hala "re's, ayn, üzn, enf, fem, unk" diyor olacaktık.

Tıp dilinin Türkçeleştirilmesi çabaları Dr. Şefik İbrahim İşçil-Ali Ulvi Elöve'nin "**Deneme**"sinden (1944) sonra Dr. Saim Ali Dilemre'nin "**Hekimlik Dili Terimleri**" (1945), Dr. Zeki Zeren'in "**Anatomi Sözlüğü ve Anatomi Terimleri**" (1946), "**Hekimlik Terimleri Kılavuzu I**" (1978, TDK), "**Hekimlik Terimleri Kılavuzu**" (1980, TDK), Dr. Süreyya Ülker'in "**Ülker Tıp Terimleri Sözlüğü**".(1986) ve Cemal Mıhçıoğlu'nun "**Türk Hekimlik Dili**" (1993) ile devam eder.

Peki bunca işten sonra biz neden hala hastalara "direkt batın" veya "rie grafisi" çektiriyor, neden hastaları önce "hospitalize" edip "emar" çektiriyor sonra da "opere" ediyoruz ? Neden "postop" birinci günde ilaçlarını "stopluyor" ve "ayvisini kesip orale geçiyoruz" ? Neden "ayvipi" veya "bibiti" çektiriyoruz ? Neden hala "sivipi" veya "aysipi" takip ediyoruz ? Neden falanca ilaçtan beş "sisi" "ordır" ediyoruz ? Sizce bu soruların yanıtları bir üst paragrafta geçen 1946 ile 1993 yılları arasında başımıza gelenlerle ilgili olabilir mi ?

Veya Türk üniversitelerinde Türk öğrencilere Türk öğretim üyeleri tarafından İngilizce tıp eğitimi veriliyor olması, bir üst paragrafta bahis konusu edilen garip tıp terminolojisinin (jargonu demek daha doğru olur) aslının (yani İngilizcesinin) öğretilip bu garabete "asla rücu" yoluyla son verilmesi gibi akılcı (!) bir amaç güdüyor olabilir mi ? Yoksa bu kültürel, bilimsel, ideolojik bir sömürgecilik uygulaması mıdır ?

Yanıtları da siz bulun.

KAYNAK

Şefik İbrahim İşçil-Ali Ulvi Elöve: Türkçe Hekimlik Terimleri Üzerine Bir Deneme, T.D.K., Yeni Basımevi, Bursa 1944.

(Ankara Tabip Odası Bülteni Hekimden Hekime'nin Sonbahar 2000 tarihli sayısında yayımlanmıştır.)

T. D. K.

Sayın Ankara Radyosu Kitap saatinde
değersiz armağan . saygılarımla .

14.8.1948

Doktor

Şefik

Türkçe

Hekimlik Terimleri üzerine bir deneme

Doktor
Şefik İbrahim İşçil

Türkçe Edebiyat Öğretmeni
Ali Ulvi Elöve

Bursa Yeni Basımevi
1944

SÜLEYMAN NUMAN, TEVFİK SALİM, ŞEFİK İBRAHİM

Dr. H. Zafer Kars

"Gülhane Hocalarından Binbaşı Süleyman Numan Bey, 25 Şubat 1902 tarihinde Askeri Tıbbiye dahiliye polikliniğine muallim olarak tayin edilir. Talebe o zamana kadar tanıdığı, alıştığı tiplerden büsbütün başka bir şahsiyetle karşılaşır. Genç, dimdik, dinç bir vücut, zarif, kusursuz bir giyiniş. İnce bıyıklı, temiz, sevimli fakat ciddi, biraz titiz bir çehre. Hele asker elbisesi içinde o zamanki asker hekimi tipinden ziyade bir kurmay subay örneği. Talebede yeni hocaya karşı sıcak bir karşılama yerine soğuk ve meraklı bir davranış. Genç hoca önünde oturan hastaya "Geçmiş olsun efendim, neniz var?" diye hitap ediyor. "Hemşeri nen var? Baba neren ağrıyor?" gibi sözlere alışmış olan talebe için bu yadırgatıcı bir şey. Bir köylüye veya bir süprüntücüye "siz" diye hitap eden Hoca'nın bu nazik muamelesini talebe istihzalı bir işmizaz (olumsuz yüz ifadesi) ile karşılıyordu... Bu arada Türkçe terimler kullanışı, mesela "hufrej fevk - tahtterkoviye" yerine "üst - alt köprücük çukuru" deyişi talebeyi güldürüyordu. Bu yepyeni Türkçe tabiri muhit hazmedecek zihniyette değil. Birkaçı müstesna talebede umumi bir beğenmemezlik. Talebe yeni hocanın ne kıyafetini, ne tavırını, ne lisanını ve ne de teşhis ve tedavisini beğenmemişti. Hele muamelelerindeki dürüst titizlik talebeyi daha ziyade sinirlendirmişti."

SÜLEYMAN NUMAN
1925.

"*Meşrutiyeti müteakip... Selanik'ten gelen bir cereyan (Ömer Seyfettin'in başını çektiği Genç Kalemler akımı kastediliyor) Arap ve Fars terkiplerini yavaş yavaş dilden çıkarır. Tıp dilimiz bu inkişafa layikiyle ayak uyduramaz.*" Bu durum Süleyman Numan'ın öğrencisi ve asistanı, dahiliye uzmanı **Dr. Tevfik Salim**'i Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'de 1914 senesi Martının ikinci günü "*Osmanlı Tıp Lisanı: Tekemmül ve Hali Hazır*" başlıklı bir bildiri sunmaya yöneltir. Bildiride özetle şunlar önerilmektedir: "1. Türkçe mukabilleri bulunan kelimeler yerine Arapçalarını kullanmamak, 2. Arapça Farsça terkip yapmamak, 3. Türkçe mukabili bulunmasına rağmen... aramızda konuşurken kullandığımız kelimeleri yazmaktan çekinmemek, ... 6. Reçeteleri ya Türkçe veya Latince yazmak." Kısacası (bir istisna ile: madde 3) oniki yıl önce Süleyman Numan'ın yaptığını yapmak. Meşrutiyet ve Genç Kalemlerin Türkçecilik akımı Süleyman Numan'ı haklı çıkarmıştır.

Bundan yirmibeş yıl sonra **Dr. Tevfik (Salim) Sağlam**, Türk Tıp Encümeni'nin 12 Nisan 1939 tarihli toplantısına "*Türk Tıp Dilinin İnkişafı Hakkında*" yeni bir bildiri sunar. Aradan geçen zaman içinde Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet ve Dil Devrimi gerçekleştirilmiştir. "*Yazı inkılabıyla birlikte Arapça ile rabıtamızı gevşetmek bir zaruret haline geldi. İstilahlarını (deyimlerini) Latince ve Rumca'dan almış olan garp lisanlarına yanaşmak icap ediyordu... Bazıları... garp dillerinden alacağımız kelimelerin imlasını aynen alıp kendi dilimize göre okumak şeklini teklif... ettiler... Bu aykırı teşebbüs tutunamadı... Bu aralık müfrit Türkçülük cereyanı meydana çıktı. Güya Türkçe olan bu dil ile yazılmış metinlerin tercümesi için biz Türkler'in de elde lügat çalışması icabetti. Bittabi bu da tutunamadı... Herkes bildiği gibi yazdı ve bugünkü anarşik hal meydana geldi.*"

Bildiride birçok tıbbi metinden örnekler verilir ve irdelenir. Müfrit Türkçülük akımına örnek de **Dr. Şefik İbrahim İşçil** ve edebiyat öğretmeni Ali Ulvi Elöve'nin çalışmasıdır. "*Bu iki zat büyük bir himmet sarf ederek binlerce terimin Türkçe mukabilini bulmuşlardır... Mesela anizometriyi gördüm eşitsizliği, ...karaciğeri bağır, ...peritonu çevre gerer diye tercüme etmek istemişlerdir. Teşrih (anatomî) ordinaryusu Prof. Nureddin Ali de şıryan yerine atardamar, ...verid yerine karadamar, ...sathi yerine yüzgün... gibi yeni bir takım kelimeler kullanmışlardır ki bunların büyük bir kısmının tutunamayacağı aşikardır. İstilah bulmada bu icat yoluna gitmenin doğru olmadığı kanaatındayım.*"

Birçok hekimin katıldığı tartışma sonunda Dr. Tevfik Sağlam tıp dilimizin tam bir anarşi içinde olduğunda herkesin mutabık olduğunu tespit eder ve bazı çekincelere rağmen varılan ortak teklifleri özetler. "*A. Anatomi terimleri için imlaları ile beraber Latinceyi kabul etmek, yeni Türkçe tabirler icadına gitmemek, B. Diğer terimler için ilerlemiş milletlerin müşterek kelimelerinden almak. Bunlar arasında taalfuzu dilimize en uygun olanı alıp Türk imlası ile yazmak, ...F. Terkipleri (tamlamaları) Türkçe kaide üzere yapmak.*" Yani esas olarak yirmibeş yıl önceki önerilerini tekrarlar ve devam eder: "*...Tıp dilini kurarken yabancı diller arasında büyük bir fark gözetmemeli, hepsini yabancı sayarak hangisinden işimize gelirse ondan almaktan çekinmemeli, çok kuvvetli bağlarla bağlı olduğumuz Arapça ve Farsça'dan gelmiş güzel kelimeleri muhafaza etmekte tereddüt etmemelidir.*"

Meşrutiyet sonrası Genç Kalemler akımı ile Cumhuriyet sonrası Dil Devrimi'nin tek kazancı anatomi ve kimyadaki Osmanlıca terimlerin terk edilmesi olmuştur. Anatomi ve biyokimya terimlerinde Latince ve Latin/Avrupa dillerindeki uygulama kabul edilmiş ancak klinik tıp dili hemen hemen tamamen yabancı dillerden alınarak "Türkçe" söylenen sözcüklere bırakılmıştır. Tevfik Sağlam'ın deyişiyle "*diğer terimler için ilerlemiş milletlerin ortak kelimelerinden alınmış, ...yabancı diller arasında büyük bir fark gözetilmemiş, ...Arapça ve Farsça'dan gelmiş güzel kelimeleri muhafaza etmekte tereddüt edilmemiştir.*" Sonuçta tıp dilimizde 1939 yılında saptanan anarşi, ilerlemiş (!) milletlerin artmasıyla günümüze kadar şiddetlenerek devam edegelmiştir.

Dr. Şefik İbrahim İşçil'in Deneme'sinde önerilen onbini aşkın Türkçe tıp teriminin pek çoğunun kullanım alanı bulamadığı doğrudur. Buna rağmen tıp dilimizi özleştirme çabaları aralıklarla 1990'lara kadar devam eder. Gene de bu alandaki anarşinin hala sürdüğü, hatta artık kültürel sömürgeleşme (kibarca küreselleşme deniyor) düzeyine yükseldiği açıktır. Peki, bizler bu süreci tersine çevirip arı Türkçe bir tıp dili yaratamayacak mıyız ?

Bu iş mutlaka yapılacaktır. Mutlaka yapılacaktır çünkü yüz yıl önce "infraklavikuler fossa"ya "köprücük alt çukuru" diyen Dr. Süleyman Numan'ı izleyen, onun iyi hekimlik ilkelerine, vatanseverlik duygusuna bağlı hekimler yaşamaktadır hala ülkemizde.

KAYNAKLAR

Tevfik Sağlam: Nasıl Okudum, Nehir Yayınları, İstanbul 1991.

Tevfik Sağlam: Türk tıp dilinin inkişafı hakkında, Sıhhiye Mecmuası, cilt XV, sayı 97, Temmuz 1939.

Tevfik Sağlam: Süleyman Numan, İstanbul 1935.

(Tıp Dünyası'nın 1 Ekim 2001 tarihli 81. sayısında yayımlanmıştır.)

TİFÜS, BİT VE DR. AHMET FİKİRİ'NİN BUĞU SANDIĞI

Dr. H. Zafer Kars

Doktor Ahmet Fikri'nin buğu sandığı size garip, gereksiz, hatta arkaik bir tıbbi cihazı veya şarlatanların kullandığı türden uydurma bir tedavi aletini çağrıştırebilir. Oysa gerçek bambaşkadır. Dr. Tevfik Salim (Sağlam)ın raporlarından alıntılarla başlayalım:

"...Lekeli tifo (tifüs) eskiden beri şark vilayetlerimizde hemen her vakit münferit bir halde görülmekte ve bazan, bilhassa kışın, küçük ve büyük salgınlar yapmakta idi...Erzurum'da evvelki seneler büyük salgın halinde hüküm sürerek yüzlerce efradın helakine sebep olan lekeli hummanın münferit bir surette görülmekte olduğu..." 1914 yılında İstanbul'a bildirilir.

"Seferberlikle birlikte en büyük yığınak Erzurum ve civarına yapılır...Asker de halk da bitlidir ...Harp başlangıcında ordu bitle geçen hastalıkların, lekeli tifo ile hummai racianın (Borreliosis) büyük bir salgın yapması için azami müsait şartlar altında bulunuyordu... Dezenfeksiyon vasıtaları hemen yok denecek kadar azdı...Erzurum ve Trabzon'da birer sabit etüv, Trabzonda'da ancak iki seyyar etüv vardı...Lekeli tifo bu müsait şartlar içinde süratle bir salgın halini alır...Asıl facia Sarıkamış muharebesinden sonra kopar...Hastaneler hastaları alamaz hale gelir...Ordu komutanı Ocak 1915'te lekeli tifodan ölür...Sahra sıhhiye müfettişi umumisi Süleyman Numan da lekeli tifodan yatmaktadır...Hastalık ahali arasında da tam bir salgın halini alır... Erzurum'da ahaliden günde 20-30 kişi lekeli tifodan ölmektedir."

Salgın, batıda Erzincan, güneyde Elazığ ve Diyarbakır'a yayılır. Bir çözüm bulunmak zorundadır. *"Lekeli tifo mücadelesi bit mücadelesi demektir... Müessir bir bit mücadelesi için gerek kıtalarda ve gerek bütün sıhhi müesseselerde kafi ve müessir bir dezenfeksiyon teşkilatı vücuda getirmek lazımdır. Memleketimizde her yerde yüksek tazyik ile işler sabit ve seyyar etüvlerle bu işi başarmağa teşebbüs etmek hayal peşinde koşmaktan başka bir şey değildir...Erzurum'da mevcut bir iki seyyar etüv yolda birçok defalar kırılmış ve hiç bir zaman cepheye kadar gidememişti.O zaman hüküm süren büyük salgın ortasında bu etüvlere bağlanan ümitler tamamen boşa çıkmıştı.*

3. orduda her tarafta yapılabilir, kolay kullanılır, kolay tamir olunur, ucuz bir dezenfeksiyon cihazına ihtiyacımız vardı ...

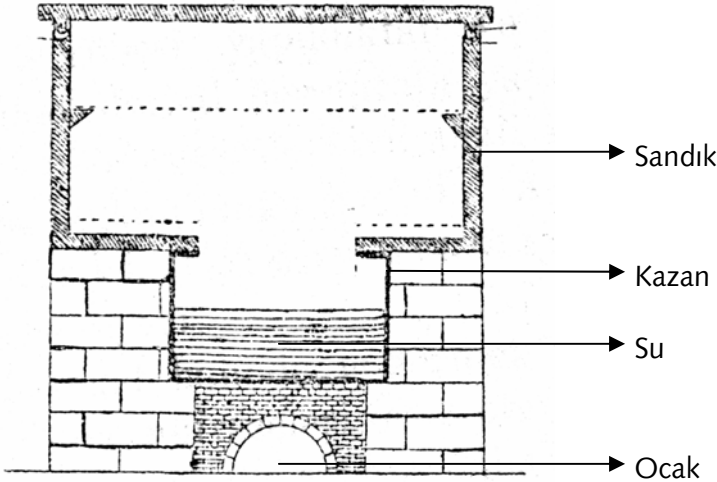
3. orduda dezenfeksiyon meselesinde en büyük ve kati inkılabı yapan Sivas menzil mıntika sertabibi **Dr. Ahmet Fikri** dir. Bu arkadaşımız 1916 senesinde ordu sıhhiye reisliğine verdiği bir takrirda (resmi yazıda) pratik bir nevi etüv tarif ve **buğu sandığı** adını verdiği bu cihazın orduda kullanılmasını teklif etmişti. "

Buğu sandığı bir kazan ile bir sandıktan ibarettir. Kazan, mutfaklarda kullanılan yemek kazanıdır. Bir ocağa gömme olarak yerleştirilir. Üzerine bir yüzü kazanın ağız genişliğinde dairesel olarak delinmiş tahta sandık ters olarak konur. Kazan ile sandık arasından buhar kaçmaması için keçe kullanılır. Kazan su ile doldurulup ocak yakılır. Sandığın içindeki ızgaralara elbise ve eşyalar yerleştirilir. Kazanla sandık arasından buhar çıkmaya başlayınca çengellerle sıkıştırılır. Yarım saat beklendikten sonra eşya çıkarılır. Dezenfeksiyon tamamlanmıştır.

"Buğu sandığı fevkalade bir buluştu. Bu her yerde kolaylıkla yapılabilirdi... Buğu sandıklarının tecrübesi yapıldıktan ve maksadı temin ettiği anlaşıldıktan sonra bu cihaz her tarafa yayıldı ve kısa bir zaman zarfında kıtalarda, sıhhi müesseselerde, sivil ahali arasında yapılan salgın hastalıklar mücadelesinde kullanılmaya başlandı. Ancak buğu sandığı bulunduktan sonradır ki 3. orduyu tamamen bittir kurtarmak mümkün olabilmıştır..."

Esasını buğu sandıkları teşkil eden temizleme evlerinin ne büyük iş gördüğünü anlatmak için istatistikini toplayabildiğim 1917/18 senelerine ait 13 ay zarfında bu evlerde 2.225.262 kişinin elbisesinin dezenfekte edildiğini ve 2.283.095 kişinin yıkandığını zikretmek kafidir."

Tevfik Salim'in raporlarında buğu sandığının basit bir çizimi de vardır; hatta fotoğrafı sıhhiye müdüriyeti umumiliğine gönderilmiştir. Savaş, yokluk, sefalet, açlık ve salgın hastalıkların hüküm sürdüğü o yıllarda Ankara'nın doğusundaki bölgede tifüs salgınının denetim altına alınmasında en büyük katkıyı yapan buğu sandığı, yerli tasarım bu basit etüv o zor yılların sağlık alanında belki de en yaratıcı çözümdü (diğerlerinden daha sonra söz edeceğim). Onüç ayda iki milyon küsur kişinin elbisesinin bittir arındırıldığı düşünülürse kullanıldığı yıllar boyunca binlerce insanımızın hayatını kurtardığını tahmin etmek zor olmaz.

Dr. Ahmet Fikri'nin buğu sandığı.

Bu öykü bana Dr. Kürşat Yıldız'ın "Sağlıkta Ulusal Program" yazısını anımsattı. Ülkemizde sağlık hizmetinin birçok yönden (ilaç, serum, aşı, malzeme, tıbbi cihaz ve alet) dışa bağımlı olduğunu tespit eden Dr. Yıldız, olumsuzluklarla dolu karamsar bir tablo çizdikten sonra şöyle devam ediyor:

"...Bu tablo, kendi gücüne dayanmak yerine yabancı reçeteleri rehber kabul etme kolaycılığını seçmenin sonucudur... Bu tablo kader değildir...Kaldı ki batılı devletlerin Türkiye'ye dayattıkları siyasal programların bir ambargoyla devam etmesi güçlü bir olasılıktır...Sağlıkta ambargo, devletlere karşı uygulanan etkili baskı yöntemlerinin başında gelmektedir..."

Kriz dönemleri, insanların ve ulusların kendi güçlerinin sınırlarını zorlayacakları, kullanılmayan potansiyellerini harekete geçirerek başarıya ulaşabilecekleri ve sonuçta özgüvenlerini artıracakları fırsatlar da sunmaktadır. Cumhuriyet tarihimiz bu konuda örneklerle doludur."

Doktor Ahmet Fikri'nin buğu sandığı Dr. Yıldız'ın bu tespitlerini doğrulayan birçok örnekten biridir.

ABD ile internet bağlantılı sağlık merkezlerinin, özel hastanelerde yapılan masraflı tedavi ve ameliyatların, ithal aşılarla yürütülen aşı kampanyalarının, ancak dolara bağlı fiyatlarla sağlanabilen, pahalı ithal ilaç, malzeme ve cihazların hüküm sürdüğü, özel televizyon kanalları ve baştan çıkarıcı reklam kampanyalarının etkisi altındaki bu "sağlık piyasası"nın gün gelip çökeceğini farz edelim. İşte o zaman biz de bu tür yaratıcı çözümleri halk sağlığının hizmetine sunabilecek miyiz?

KAYNAKLAR

Tevfik Sağlam: Büyük Harpte 3. Orduda Sıhhi Hizmet, Askeri Matbaa, İstanbul 1941.

Kürşat Yıldız: Sağlıkta Ulusal Program, Tıp Dünyası, sayı 77, 1 Haziran 2001.

(Tıp Dünyası'nın 15 Ekim 2001 tarihli 82. sayısında yayımlanmıştır.)

MAZHAR OSMAN, ANDRE STAMPAR VE KÖYLÜLERİN SİHHATI

Dr. H. Zafer Kars

Mazhar Osman Hoca'yı hepimiz tanıyoruz. Andre Stampar'ı ise tanımıyoruz veya çok azımız tanıyor.

Hayatını işçilerin, köylülerin, kent yoksullarının sağlık düzeyinin yükseltilmesine adanmış, Viyana Tıp Fakültesi mezunu Yugoslav halk sağlıkçısı. Köy kökenli Doktor Stampar, daha öğrenciyken yolunu çizmiş, halkın sağlık sorunları hakkında kafa yormuş, toplum hekimliğini gerçek hekimlik olarak tanımlamış, hayatı boyunca da öğrenciliğinde benimsediği ülkülerden sapmamıştır. Yugoslavya'da (*o zamanki adıyla Sırp Hırvat ve Sloven Krallığı*) sağlık yöneticisi olarak çalıştığı on yıl boyunca (1920-1930) yaptıkları, ülkemizde Refik Saydam'ın yaptıklarıyla karşılaştırılabilir. Doktor Stampar, Milletler Cemiyeti Sağlık Teşkilatı'nda çalıştığı yıllarda, 1932 ve 1937'de iki kez Türkiye'ye gelmiş, tıp fakülteleri, merkez hıfzıssıhha okulu ve halkevlerinde hijyen, koruyucu hekimlik ve halk sağlığı hakkında konferanslar vermiştir. İşte Mazhar Osman Hoca, Andre Stampar'ı ilk gelişinde görür ve bu ilginç kişilik hakkındaki izlenimlerini kendi hoş üslubuyla "*Köylülerin Sıhhati ve Sıhhi Köyler*" yazısında dile getirir.

" Bu sene Yugoslavya'lı bir Hijyen mütehassısı Ankara'yı ve İstanbul'u ziyaret etmişti. Kırkbeş yaşlarında iri yarı sade ve ciddi olan bu zat Cemiyet-i Akvam Hıfzıssıhha şubesinde ikinci reis imiş. Köylerin sıhhatini düzeltmek için bu zatın yaptığı fedakarlık bütün dünyaca mazhar-ı takdir olmuş, her memleket profesörün yaptıklarına imrenmiş, ve kendi memleketi için hekimlerine adeta numune diye göstermiş...Ankara'da ve İstanbul'da birkaç konferans verdi, hepimiz alaka ile seve seve dinledik. Vakıa söylediği şeyler her doktorun bildiği... lakin Kristof Kolomb'un yumurtası kabilinden sadelikler ve fevkaladelikler...Üstadın muvafakiyetinde her şeyden evvel göze çarpan sırrı ammeye müfit olmak...Bugün halkın en aşağı tabakalarının istifade edemediği bir bilgi, herkesin anlamadığı, hoşlanmadığı bir sanat makbul değildir. Okumuş yazmış, Hijyen'i pek iyi öğrenmiş; dünyanın muhtelif şehirlerini bilhassa Almanya'yı alıcı göz ile tetkik etmiş, oralardaki kemalle memleketindeki iptidailiği farketmiş, iyi anlamış, ondan sonra bunların ıslahı için gazete sütunlarında bir iki makale yahut broşür kifayet etmeyeceğini bilmiş, çizmelerini giymiş, kolları sıvamış, köy köy dolaşmış, köylülerle düşüp kalkmış, gördüğü kusurları malumatlı bir baba gibi nasihatlarla düzeltmiş; yaptığı köyler zarif olmakla kalmamış, aynı zamanda konforabl ve hijyenik olmuş..."

Mazhar Osman Hoca hafifçe küçümseme içeren bu tanıtıcı girişten sonra "bu işleri biz de biliriz" dercesine köylülerin sıhhati hakkında önerilerde bulunur. Gene o tatlı, babacan, gündelik konuşma üslubuyla kaleme aldığı önerileri okurken insan elinde olmadan gülümser.

Andre Stampar

" Her kime sorsanız ki şehir mi köy mü daha sıhhidir ? Tereddüt etmeksizin vereceği cevap elbette köydür. Öyle değil mi ? Köyler tenhadır, ne olduğu belli olmayan gelip geçenlerin uğrağı değildir, sari hastalık giremez, havası temiz, güneşi boldur, yiyecekleri taze süt, yoğurt, yumurta, tereyağı, bal, peynir, ye-miş, hamur işleri gibi en sıhhi şeylerdir. Bol et yemezler, konserve bilmezler, karışık yağlarla yemek pişirmezler, çürümüş meyvalara el sürmezler, bayat yu-murta köyde kalmaz...

Ondan başka hayat basit. Balolarda sabahlara kadar çıplak dans etmezler, kumar yok, içki yok, borsa yok, para hırsı yok...Fuhuş yok, suiistimal yok...İhtirastan azade, hür ve sade, rustai bir hayat... Böyledir ve böyle olması icap eder. Halbuki hıfzıssıhha ilmi terakki ettikçe şehirler bundan istifade etmiş, köyler ihmal olunmuş...şehirlerin temizliği artmış, konforu artmış, fenalıklara karşı iyi silahlanmağa başlamış, köyler ise unutulmuş, cahil halkın göreneğine bırakılmış...

İşte yeni Hijyen ilmi köylerin ve köylülerin sıhhatına daha ehemmiyet veri-yor. Köylüye yaşamasını, kuvvetinden fazla mikyasta istifade etmesini, sarfettiği

kudreti boş yere feda etmemesini, bir şehirlinin bulabileceği konforu köyünde de bulabilmesini temine çalışıyor. Bunun için halk arasına misyoner gibi karışacak, köylü ile beraber çalışacak, ona yaşama yollarını gösterecek çok yüklü çok bilgili ve görgülü fedakar kafalara ihtiyaç var...

Hekimin vazifesi hasta olana reçete vermek değildir...

Hekim evleri sıhhi yaptıracaktır, ev yapan köylü kendini çağırmasa bile gidecek, onun işine dostane ve samimane karışacak...ev yapacağı yeri beraber ayıracak, bataklık veya çamur içine ev yaptırmayacak...her zaman bol güneş girebilecek bir tarzda pencereler açtıracak...apteshanesini iğri boyun ile uzakça bir çukura akıtacak...

Köylülerin ellerinde kova ile su taşımaları veya omuzlarındaki güğüm de sıhhi değildir... gençlerin belkemiği şeklini değiştirir. Halbuki İstanbul sakalarının yaptığı gibi omuza konacak ufki sopanın her iki ucuna kovalar raptedilirse o kadar ağır şeyi kaldırdığı halde yorgunluk hissetmez.

Köylüye yemek yemesini de pişirmesini de öğretmeliyiz...Köylü çok et yiyemez; tavuklarının yumurtalarını satar; sütü, tereyağı, pekmezi şehirli içindir. Midesini şişirten biraz mısır unu ekmeği ve mayasız ekmekle, biraz soğanla, bulgurla geçinir; bilhassa çocuklarının şehre giden yiyeceklerde hakkı olduğunu, biraz et veya yumurta, bol hamur işi ve tatlı, çok yemiş yemelerini öğretmeliyiz.

Köylüye çamaşır yıkamasını, çitilemesini, güneşte kurutmasını bile öğretmeli. Bir çamaşırın üç dört günden fazla giyilemeyeceğini, her cuma tazelediği namaz gibi temiz elbise giymeği adet etmeli...Sofradan kalkınca sabunla elini, ağzını yıkamasını bilmeyen, yağlı elleriyle saçlarını sakallarını sığazlayan köy ağasından nasıl belediye reisi olur ? Ayda bir hamama giden adama nasıl temiz denir ?..."

Hoca'nın yer yer naif gözlem ve önerileriyle süren yazının ortalarında belirten eleştiri havası, sonlara doğru azara dönüşür. Nasıl olur da bu kadar cahil, pis, özensiz olunabilmektedir ? Bu ne densizliktir ? Yazının sonunda kabak zavallı bir belediye başkanının başında patlar. Yukarıda köy ağasından belediye reisine geçişin sebep-i hikmeti de budur.

" Geçen sene bedbaht bir peder bize hamile zevcesini getirmişti. Bu adamcağız bir ay içinde iki evladını difteriden kaybettiğini, çocukların vefatından müteessir olan annenin sinir buhranları geçirdiğini söylüyor ve tedavisini rica ediyordu...Bu zat mühimce bir mevkide belediye reisi idi. Kendi dediğine bakılırsa kabahat hep doktorların imiş. Memlekette difteri alıp yürüdüğü halde hekim salgının farkına varmamış, belediye reisinin çocuğu hastalanınca adı hunnak (tonsillit) diye oyalamış; hastalık ilerleyince serom yapmağa kalkmış, serom da bulamamış, uzak bir şehirden serom gelinceye kadar çocuk da ölmüş; belediye reisi kendini beriyüzemme (suçsuz), mazur görüyor öyle mi ?... Elbette değil. Nasıl oluyor da suçsuz sayabiliriz...Memlekette boğaz salgını oluyor, insanlar ölüyor, nasıl reisin hatırına difteri gelmiyor ? Difterinin seromla tedavi edildiğini reis bilmiyor mu, biliyorsa niçin ihtiyat bir iki şişe belediye eczanesinde bulundurtmuyor ? Difteri seromile tedavide o kadar tehlike mi vardır ki biri geç

kaldığı için ölürken diğerine vaki veya şafi (koruyucu veya tedavi edici) olarak neye serom yaptırmıyor ? Beklemek ne kadar tehlikeli ise serom da o kadar iyi ve zararsızdır. Cahil olarak böyle mühim bir hizmeti kabul ettiği için tabiat biçareyi pek ağır surette cezalandırmıştır."

Köylülerin sıhhati hakkındaki yazı işte böyle bitiyor. Belediye reisinin bu kadar şiddetle azarlanmasında çocuklarının ölümünden hekimi sorumlu tutmasının payı büyük olsa gerektir. Hoca belki de meslektaşına öfkelenip hırsını cahil ve tedbirsiz belediye reisinden çıkarmıştır. Kim bilir ?

Andre Stampar, Yugoslav sağlık örgütünün yanı sıra iki önemli kurumun da yaratıcısıdır: Belgrad Merkez Hijyen Enstitüsü ve ölümünden sonra adı verilen Zagreb Halk Sağlığı Okulu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde üstlendiği Zagreb Halk Sağlığı Okulu yöneticiliği görevini savaş yıllarındaki sürgün dönemi dışında 1958'de ölümüne kadar sürdürür. Bu kurumların bizdeki benzerleri Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Merkez Hıfzıssıhha Okulu'dur. Aynı amaçlarla, hatta aynı yöntemlerle kurulmuşlardır. Oysa kaderleri aynı olmamıştır. Stampar'ın Okul'unda savaş sonrasındaki on yılda her meslekten binlerce halk sağlıkçısı yetiştirilmiştir. Ankara'daki Okul ise 1950'li yıllardan itibaren kaderine terkedilmiş, amacına hizmet edecek biçimde yeniden örgütlenmesi için Nusret Fişek'in yaptığı öneri ise reddedilmiştir.

Neden mi ? Belki de savaş sonrasında Yugoslavya sosyalizme, Türkiye ise emperyalist batı kampına katılıp liberal ekonomiye geçtiği için. Kim bilir ?

KAYNAK

Mazhar Osman, Sıhhat Almanakı, Kader Matbaası, İstanbul 1933.

(Sağlık Toplum Siyaset dergisinin Ocak 2002 tarihli 8. sayısında yayımlanmıştır.)

“DAHA LIBERAL BİR ŞEKİL İLE MUVAFFAKİYET İMKANI YOKTUR...”

Dr. H. Zafer Kars

Başlık Anadolu'nun büyük bir bölümünün sağlık sorunlarını ve bölgedeki hekim açığını irdeleyen bir rapordan alınmıştır. Ankara, Niğde, Kayseri, Sivas, Erzurum, Trabzon ve Samsun vilayetlerinde bulaşıcı hastalıklarla mücadele heyeti başkanı, bölgede yaygın olan bulaşıcı hastalıkları ve bunlarla mücadele için alınması gerekli toplumsal, yönetsel, eğitsel önlemleri, yapılması gereken sağlık örgütlenmesi çalışmalarını raporunda uzun uzadıya, ayrıntılarıyla aktarır. Bir önceki raporda etkili bir mücadele için dört hususun eksik olduğu bildirilmiştir:

1. *“Memurini sıhhiyenin azlığı,*
2. *Sari (bulaşıcı) hastalıklar için icap eden tesisat ve tertibatın pek noksan oluşu,*
3. *Memurini sıhhiyenin yapacakları işlere tamamen vakıf olmamaları,*
4. *Sari hastalıkların noksan istihbarı.”*

“Memurini sıhhiye noksanı” konusunun incelendiği bölümde esas ağırlık “etibba” azlığı üzerindedir:

“1. Mevcut ihtiyaca nispetle etibba (hekimlerin) adedi pek azdır. Tıp fakültesinden daha fazla etibba yetiştirilmesi alakadar makamatça kemali ehemmiyetle nazarı dikkate alınacak bir meseledir....tahsil, iskan ve işenin meccani (parasız) olması hasebile burası daha fazla talebe celbedebilir...”

Memleketimizde tıp tahsilinde minelkadim (eskiden beri) gözetilen gaye pratisyen hekim yetiştirmektir ve tıp fakültesinin programı ona göre müretteptir(düzenlenmiştir). Hıfzıssıhhai amme (koruyucu hekimlik), tababeti ammenin (halk sağlığı) bütün teferruatı ile tedrisatta mühim bir mevki tutması lazımdır. Mesela şimdiye kadar olduğu gibi talebeye gayri kabili şifa (tedavisi imkansız) iki marazı asabi (nörolojik hastalık) arasındaki teşhisi tefrikiye (ayırıcı tanı) veya tedavisi pek büyük bir fark göstermiyen iki afeti kalbiye (kalp hastalığı) arasındaki nüktei teşhisiyeye (tanı inceliklerine) tercihan memleketimizin nisfindan (yarıdan) fazlasında kullanılmakta olan tezekle teshinc (ısıtma) usulünün menafi ve mazarratının (yarar ve zararının), frengi ve malarya mücadelesinin bütün teferruat ve tafsilatının öğretilmesi lazımdır...

2. Her sene fakülteden neşet eden (mezun olan) etibbanın ancak yüzde kaçının Anadolu'nun küçük şehirlerine ve kazalarına gittiğine ve ne kadarının büyük şehirlerdeki etibba kesafetini arttırdığına dair...müşahadatım maatteessüf

ancak cüzi bir kısmının Anadolu'nun uzak aksamina geldiklerini göstermektedir...

Merzifon Şifa Yurdunda, 22 Ekim 1917.

Ön sırada soldan sağa: 1. 6. Menzil Mıntakası Sertabibi Dr. Selahattin Bey, 2. Bakteriolog Dr. Mustafa Bey, 3. Sıhhiye Umum Müdürü Dr. Adnan Bey, 4. Sıhhiye Reisi Tevfik Salim

İkinci sırada soldan sağa: 1. Dr. Tevfik İsmail Bey, 2. Op. Dr. Nüzhet Bey, 3. Dr. Rifat Ahmet Bey, 4. Ordu Menzil Baş Eczacısı Salih Bey.

Tıp fakültesinden fazla tabip yetiştirmeye teşebbüs edilmesi lazım olmakla beraber etibba adedinin artmasının Anadolu'nun etibba ihtiyacını ikmale pek az faydası olduğu bittecrübe sabittir... Fakülteden neşet eden etibba en ziyade büyük şehirlerde etibba kesafetini arttırmaktadır. İstanbul'da 250 yataklık bir hastanede bazen sekiz, on tabibin içtimaı vaki iken Anadolu'nun birçok mahallerinde yüzbinlerce insanın sıhhatine bakacak bir tek tabip yoktur...Anadolu'nun bu halde terki tecviz edilmemelidir (terkine izin verilmemelidir). Bu mahzura şiddetle ve süratle çare bulmak mecburiyeti vardır...

...Memleket bugün en ziyade sıhhati umumiye ile uğraşacak, Anadolu'nun içinde, köylerde bu memleketin en esaslı kuvvetini teşkil eden kütleli ahalinin sıhhatile tevaggül edecek (uğraşacak) vakıf (bilgili) ve faal etibbaya muhtaçtır. Anadolu'nun ekser aksamının derecei umranı (bayındırlık düzeyi) maatteessüf etibbayı celbedecek bir halde değildir. Bu sebepten memleketin en ucra köşele-

rine varıncaya kadar etibba göndermek için mektepten çıkan her tabibin bilais-tisna üç ile beş sene müddetle hükümet tababeti vazifesinde istihdami mecburiyetini kabul etmelidir. Mektepten çıkan etibba ikmali tahsil için iki sene serbest bırakıldıktan sonra kura ile kaza hükümet tababetlerine gönderilmelidir. Bu veçhile hükümet tababetlerinde daima 3-5 sınıf yekunu kadar genç, faal unsur bulunacaktır. Bunlar memleketlerini daha iyi tanıyacaklar ve atide bulunacakları vazifelerde kendilerinden daha fazla istifade edilecektir...Bu mecburiyete mukabil tıp fakültesinde tedrisatın büsbütün meccani (parasız) ve hatta mümkünse leyli (yatılı) olması, hizmeti fiiliyeti askeriyenin imkan nispetinde taklili (azaltılması) ve daha buna mümasil (benzer) bazı faydalar temini lazımdır. Anadolu'nun pek şiddetle muhtaç olduğu etibba ancak böyle bir mecburiyetle temin edilebilir; daha liberal bir şekil ile muvaffakiyet imkanı yoktur."

Özetle raporda tıp eğitiminde koruyucu hekimlik ve halk sağlığı konularına ağırlık verilmesi, eğitimin parasız ve yatılı olması, yeni mezun hekimlerin büyük şehirlerde yığılmasını önlemek için pratik eğitimlerini tamamlayacakları iki yıllık bir süreden sonra kura ile zorunlu hizmete gönderilmeleri, buna karşılık askerlik hizmetinin kısaltılması ve benzer özendirici önlemler alınması önerilmekte, Anadolu'nun sağlık hizmetinden yoksun geniş bölgelerine ancak bu şekilde hizmet götürülebileceği saptanmaktadır.

Sorunların bugün yaşadığımız sorunlarla benzerliği çarpıcıdır. Önerilen çözümler ancak 1930'lu yılların sonunda yatılı tıp talebe yurtlarının kurulması, 1960'lı yıllardaki sosyalizasyon uygulaması ve 1970'lerde halk sağlığı kürsülerinin kurulmasıyla kısmen hayata geçirilebilmiştir. Gene de tıp eğitimimiz ve kamu sağlık hizmeti örgütlenmesindeki liberal tercih günümüzde tüm ağırlığıyla hissedilmektedir. Sonuç, hekimlik uygulamaları ve halk sağlığı alanında yıkımdır.

Çözüm, tıp eğitiminin, sağlık hizmeti örgütlenmesinin ve hekim istihdamının halkçı ve kamucu bir anlayışla yeniden düzenlenmesidir. "***Daha liberal bir şekil ile muvaffakiyet imkanı yoktur.***"

Merak edenler için kısa bir not: Raporlar 1916/1917 yıllarında, Birinci Dünya Savaşı devam ederken 3. Ordu Sıhhiye ve Bulaşıcı Hastalıklar Mücadelesi Heyeti Reisi Dr. Tevfik Salim (Sağlam) tarafından yazılmıştır.

KAYNAK

Tevfik Sağlam: Büyük Harpte 3. Orduda Sıhhi Hizmet, Askeri Matbaa, İstanbul 1941.